

A

47

127

A
4
27

C. N.º de la Lib. N.º 163

Ex libris D. Luchowly Se-
bassiani a Martinez.

BIB. M. C. HOSPITAL REAL
GRANADA

Sala:

A

Estante:

41

№

127

Adquirido con cargo a la consi-
gación de Historia de la Farmacia.
Granada ENERO 1867

(Handwritten signature)

MEDICINA

VETUS, ET NOVA

CONTINENS

PHARMACIAM

GALENICO-CHIMICAM,

ET FEBRILOGIAM

GALENICO-MODERNAM

AD TYRONEs.

AUCTORE

ANDREAM PIQUER,

MEDICIN. DOCT. IN UNIVERSITATE

Valentina Publico Anatomice Cathedra Profes-
sore, & Censore, Illustrissime, & Magnifi-
centissime Civitatis Valentie Medico Titulari,

ac Academia Regia Medico-Matri-
tensis Socio.

CUI ACCESSIT DISERTATIO EPISTOLARIS
ejusdem Authoris ad Amicum de morbis epidemicis.

VALENTIE.

A costa de Simon Laure Mercader de Li-
bros, donde se hallará.

C. N^o de la Fac. N° 163

Ex libris D. Michaelis de
Barrionuevo Martinez.

BIB. DE. HOSPITAL REAL
GRANADA

Salas: A

Estante: 41

N^o: 127

Adquirido con cargo a la consignación de Historia de la Farmacia.
Granada Febrero 1957

(Handwritten signature)

R. 4. 484 65 (64) 67 (67)

MEDICINA

VETUS, ET NOVA

CONTINENS

PHARMACIAM

GALENICO-CHIMICAM,

ET FEBRIOLOGIAM

GALENICO-MODERNAM

AD TYRONES.

AUCTORE

ANDREA PIQUER,

*MEDICIN. DOCT. IN UNIVERSITATE
Valentina Publico Anatomica Cathedra Profes-
sore, & Censore, Illustrissima, & Magnifi-
centissima Civitatis Valentia Medico Titulari,
ac Academia Regia Medico-Matri-
tensis Socio.*

CUI ACCESSIT DISSERTATIO EPISTOLARIS
eiusdem Authoris ad Amicum de morbis epidemicis.

VALENTIÆ.

A costa de Simon Faure, Mercader de Li-
bros, donde se hallará.

2-4-9

THE HISTORY OF

THE CITY OF

NEW-YORK

FROM THE FIRST SETTLEMENT

TO THE PRESENT TIME

BY

J. B. H. ...

...

...

...

...

...

...

...

...

*NOBILISSIMÆ,
Magnificentissimæ, & Fi-
delissimæ Valentina Civiti-
tati.*

D. D. JOANNI LUDOVICO
Lopez Melsia, Marchioni
del Risco, S.C.R.M. à Consiliis, Va-
lentina Urbis Prætori, Cancellariæ,
& Audientiæ Regalis hujus Regni
Judici, Austurumque Præsuli con-
stituto: D. Josepho de Ribera Bor-
gia & Lansol: D. Philippo Lino de
Castelvì, Juan Ximenez de Urrea,
Comiti in Carlet, & Benimodo, Ba-
roni in Tous, & Terrabona, & Do-
mino in Masalèt, & Pintarrafes: D.
Francisco Antonio de Soto-Porti-
llo & Guzman, Equiti Jacobæo,

Marchioni in Torre-Soto : D. Michaeli Ferragùt & Sanguino , Baroni in Chova , & Bellòt , Regii publici status à Consiliis , & Generali Procuratori : D. Josepho Esplugues Palavicino , Equiti Montefiano , Baroni in Frignestrani , Domino in Oppido-Longo , & Maguella , in Sancto Officio Valentinae Inquisitionis à Secretis : D. Francisco Josepho Minuarte Alfonso & Aguilar : D. Sebastiano Xulve : D. Joanni Baptistæ Bordes : D. Emmanueli Royo de Redò , Primipilari Centurioni Cohortis primæ Castellæ , omniumque Hispaniæ primariæ , & Commendatori del Tesoro , Calatravæ Stemmatae decorato : D. Antonio Paschasio Danvila : D. Joanni Chrysofomo Granell , Regii Fiscii

Ad=

Advocato: D. Josepho Ramon: D.
Michaeli Selsè, Phil. Mag. J. U. D.
& Civitatis Advocato:

*Solertissimis Valentinae Urbis Recto-
ribus.*

D. Joanni Baptistæ Borrull: D. Sal-
vatori Martino Lop, J. U. DD. &
CC. Integerrimisque Advocatis:

D. Thomæ Vincentio Tinagero,
Regis, Civitatis, & Academiae Va-
lentinae à Secretis.

*Viris undequaque illustribus, ac Patro-
nis spectatissimis.*

ETUS igitur consuetudo,
Perillustres Viri, inter
Literatos, opera Mæce-
natibus ad eorum protectio-
nem, & patrocinium offerendi me
coegit, ut nulli melius, quam Vobis hoc
mei

mei laboris opusculam dicarem, & pedibus vestris subjicerem. Quia cum ex aliis regionibus advena in hanc vestram Scholam omnium orbis terrarum celeberrimam, advenissem, ibique insignibus Doctorribus ornatus essem, sub vestra protectione eo deveni, ut in magnifica hac Civitate honores per Vos numquam debitos, sim adeptus. Idcirco Senatores amplissimi, almae hujus Universitatis Patroni, quorum indefeso studio inter omnes orbis terrarum Scholas haec micat, atque micabit, cum medicam artem tot sectarum, & opinionum cumulo, & diversitate confusam agnoscerem, indeque Tyronibus non parum confusionis accedere, unde publica salus in dies magis pateretur, hoc opusculum per otium volui Tyronibus laborare ad humanae salutis praestantiam in
hac

*hac Valentina Civitate ; sub patrocini-
nio vestro præ pluribus aliis demon-
strandam , quod non immeritò Vobis
utpote pro bono publico vigilantissimis
dicare ausus sum. Ac licet clarissimi
Viri tantæ vestræ munificentiae , hoc
opusculum minimum supponam , parcite
quæso , equidem etsi volumine parvum,
offerentis voluntate maximum certè es-
se indubitatò statuimus , imò, si uti spe-
ro , vestræ jucunditati fuerit acceptum,
sub eo certè nomine , ac tutela majoris
indolis opera facere non pudebit. Vos
ergò Deus O.M. omni fœlicitatis genere
beet , salutis incolumis participes faciat,
ac sic clientum , civiumque vestrorum, in
quorum numerum , ut me referatis ea,
qua par est , submissione , rogo , perpe-
tui sitis Protectores. Deus , inquam,
ex alto vestris benedicat consiliis. Stent*

*inconcussæ, & floreant vestra familia,
& domus. Proveniant exindè, uti jam
prodierunt, nihil nisi paternarum virtu-
tum æmuli, & hæredes, ut etiam in iis
ad imitationem sanguinis, quo implevi-
stis ipsos, vestrarum virtutum exem-
plar, cum insigni augmento deprehen-
damus; ita voveo, ita Deum precor.*

Vester humillimus Cliens

Dr. Andreas Piquer.

APPROBATIO DOCTORIS ASSENSII

Sales, Philosophiæ Magistri, ejusdem antè, nunc Sacræ Theologiæ Professoris, & Censoris, Regalis Collegii Corporis Christi olim Studiorum Præfeti, Ecclesiæ Metropolitanæ Valentinae Præpositi, Valentinae Universitatis Pro-Rectoris, & Collegii trium Orientis Regum Rectoris.

EX munere mihi injuncto à R. A. D. D. Petro Antonio de Arenaza & Garate, J. U. Doctore, hujus Valentinae Archidiececeos Governatore, ac Vicario Generali, &c. non sine ingenti animi voluptate sedulo perlegi Librum, cui titulus est: *Medicina vetus, & nova continens, &c.* Authore Andrea Piquer, Medicinæ Doctore, pro ejusdem Cathedris in Valentina Universitate Decertatore, &c. ut quod attinet ad fidem, & bonos mores Censorem agerem: mei igitur muneris partes adimplens, illud apertè proferam quod sentio, nihil scilicet in toto hoc opere occurrere, quod fieri orthodoxæ, & Ecclesiasticis Sactionibus adversetur, neque quod bonis, ac probè institutis Christianæ Religionis moribus dissonum appareat, imò opus est eruditum ex selectissimis Auctoribus
sum-

summo studio affabrè concinnatum, & Tyronibus in Arte Medica utilissimum, ne dicam necessarium, in hoc præsertim sæculo, in quo Ars Medica tumidis adeò variarum opinionum fluctibus vehementer agitur, & quidam Sectæ Galenicorum nimis tenaciter adhærent; alii verò nimis audacter leonino dente, & livido ore eam carpunt, Neotericorum placitis plus æquo deferentes, & quod caput est, Medicinæ Theoria ita à quibusdam traditur, ut praxi parum congruat. Quæ omnia Authorem eruditissimum impellerunt, ut in hisce opinionibus medium tenens, viam regiam Tyronibus demonstraret, ut nec Galenicis nimis addicti, nec Neotericis plus æquo dediti, observationi, & documentis practicis potissimum insistant. Quapropter totis ingenii viribus intendit ea, quæ ad Theoriam pertinent ita exponere, ut praxi mirificè congruant, ne Tyrones, si prius vanis speculationibus imbuantur, eas postea non sine temporis dispendio novo studio adhibito dediscere cogantur, ut ad veram praxim perveniant. Neque Authoris conatus, se solo laude dignus, inutilis evadit, imò intentum scopum cumulatissimè sortitur, uti pleno ore testantur Viri Artis

Me

Medicæ peritissimi, quorum iudicium non
parvifaciendum. Quidquod ex præclaris,
eximisque dotibus, & indefesso Authoris
studio dispar exitus haud sperari poterat.
Merito proinde opus istud prælum subibit, &
publici juris fiet, atque ita potenter allicie-
tur Author ad alia opera conscribenda, qui-
bus utilitati publicæ consulat, & rem litte-
rariam eximiè illustret. Sic sentio. Valentie,
in Collegio trium Orientis Regum, 7. Idus
Decembris, anni CIO. CICC. XXXV.

Dr. Assensius Sales.

CENSURA DOCTORIS ANTONI
Garcia, primum Theorice, postmodum
Botanica, nunc Primaria Cathedra in Uni-
versitate Valentina Professoris, atque Rega-
lis Hospitii Medici, &c.

P. S. D.

Mandato obsequutus Regii, Supremique
Senatus Castellæ, vidi Librum, cui
titulus est: *Medicina vetus, & nova conti-*
nens,

1534
nens, &c. elaboratum per Doctorem Andream Piquer, pro Cathedra Galeni in Universitate Valentina candidatum, &c. eumque effervescenti hilaritate perfusus, incredibilique admiratione, iterum, iterumque evolvi; magna certe admiratione, Author enim adolescens, vix vigesimum tertium ætatis suæ annum attingens, ac tyrocinium ingresus, opus omnibus numeris absolutum, iudicii plenum, & perutile construxit, Tyrones brevi tempore grandiores reddens, ut absque voluminum confusione magnos progressus in Medicina faciant. Merito igitur de Authore dici potest: *Medicinam brevem esse, vitam longam*, siquidem, ut ait Cicero: *Cursus virtutis celerior esse potest, ætatis cursu*. Quod magis mirandum, plaudendumque est, opus istud nulli certè opinioni esse addictum, quod nisi seniores ad ima Appollinæ scientiæ penetralia admissi, exequi nequeunt. Absdubio sequitur Senecam: *Utar via veteri? Si planiorem invenero hanc muniam*. Mirandum denique Authorem adhuc Scholæ rivulos ferè sugentem, nec tenaciter antiquorum dictis adhærere, nec invidè modernorum placita sequi, imò utrosque dummodò vera dixerint, æqualiter amplecti, eosque

que dum falsa, aut inania protulerint, unam
nimitè spernere, juxta illud:

*Stulta hæc invidia est, cui cuncta recentia
sordent.*

Invida stultitia est, cui sola nova placent.

At, jam non miror cum Author ingenii acumi-
mine, indefeso studio, tanto Appollineæ
scientiæ, amore captus sit, ut suavibus amo-
ris vinculis irretitus, nequeat ab eis faciliè
in posterum se extricare. Effervescenti hila-
ritate, inquam, perlegi, in ipso enim qua-
tuor comprehenduntur tractatus, in quorum
primo, succintè urinæ essentiam, differen-
tias, signa, & præfagia ad Tyrones abundè
pro praxi instruendos, offert. In secundo
pulsus naturam, differentias, & prognostica
ad praxim necessaria, omittens modò super-
vacaneas quæstiones, modò differentias soli
intellectui conspicuas, minimè in praxi uti-
les, mirificè describit. In tertio, materiam
medicam, in qua selectiora, magisque apro-
priata remedia cuicumque indicationi, abs-
que verborum ambagine satisfaciendæ cla-
ra, brevique methodo, proponit, optimè
judicans: *Herbis, & non verbis fieri medi-
camina vite.* Quod magis mihi arridet est
tractatus de febribus, ordine quartus, in quo

per

per methodum à nemine hucusque excogitatam, ad eas debellandas viam faciliorem, captui Tyronum magis accomodatam, sternit. Propterea cum censoriæ virgulæ nihil, laudis, & admirationis multum, opus istud cõtineat, nihilque etiam orthodoxæ fidei, bonis moribus, regiisque juribus adversum habeat; publicæ utilitati valde proficuum, utilissimumque fore censeo, salvo meliori, &c. Valentia, quarto Nonas Octobris, anno M.DCC.XXXV.

Dr. Antonius Garcia.

SUMA DEL PRIVILEGIO.

Tiene Privilegio de su Magestad el Doctor Andres Piquer, para poder imprimir, y vender por tiempo de diez años, el libro intitulado: *Medicina vetus, & nova continens, &c.* como mas largamente consta de su original, dado en S. Lorenzo el Real à 10. de Noviembre de 1735. Y cedido à favor de Simon Faure, Mercader de Libros.

FE DE ERRATAS.

Pag. 80. Joannes, *lee*, Hermanus. Pag. 108.
Raglivus, *lee*, Baglivus. Pag. 196. perti-
nens, *lee*, pertinax. Pag. 122. fale, *lee*, fale.

El libro intitulado: *Medicina vetus, & nova continens pharmatiam galenico-chimicam, & febrilogiam galenico-modernam ad tyrones*, su Autor el Doctor Andres Piquer, con estas erratas, corresponde à su original. Madrid, y Diciembre à 3. de 1735. 1735

Licenciado D. Manuel Garcia Aleffon,
Correçtor Gen. por su Magestad.

SUMA DE LA TASSA.

TAssaron los Señores del Real, y Supremo Consejo de Castilla el libro intitulado: *Medicina vetus, & nova continens, &c.* su Autor el Doctor Andres Piquer, à
leis

Teis maravedis cada pliego , comō mas largamente consta de su original dado en Madrid à 3. de Diciembre de 1735.

JOSEPHUS MORA ET MENDOZA,
Medicinæ Doctor , in Universitate Valentina olim Galenicæ Cathedra Professor , & Censor , nunc Sacrae Fidei Familiaris , ejusdemque à secretis Medicus , ac practicus præstantissimus.

AUTHORI.

De opere gratulatur.

EPitomen , ac summam compendiosam , grato animo perlegi , cui titulus est : *Medicina vetus , & nova , &c.* Authore Doctore Andrea Piquer. Undequaque absolutum opus , etenim claritate nitet , utilitati consulit , brevitate invitat , ac sistematum congerie expedita , tametsi eleganti calamo adamusim enucleata , opinionum latebras revelat , tenebras illuminat , rimaturque profunda , ac stratam viam tyronibus parat , & veluti manu-ducit , ad præcipuorum medicinæ tractatum notitiam capescendam , de
uri-

urinis videlicet, pulsibus, materia medica,
& febribus, quos doctè, ac nervose diluci-
da, grataque brevitare exponit, & implexos
in eis difficultatum nodos dissolvit, diluci-
dat, explicat. Res sanè ardua viro, quan-
tumvis annoso, & experto; quidni, & Au-
thori, aliundè juveni, ab Athenæi visceribus
vix exorto? Verum ita foeliciter præstitit, ut
nedum ingenii ejus acumen mirabiliter
effulgeat, sed & magni Numinis Oraculum
adoretur impletum, cum dixit: (*Sapient. 4.*)
*Senectus enim venerabilis est, non diuturna
neque annorum numero computata, cani au-
tem sunt sensus hominis, & atas senectutis
vita immaculata: consumatus (ac perfectus)
in brevi explebit tempora multa:* Illa nam-
que vita immaculata, quæ non segnīs, sed
sedula his sapientiæ luminibus rutilat, pro-
peret igitur hoc opus proficuum, legitimè
ab Authore partum, in diem progredi, cum
omnia perutilia litterariæ reipublicæ vi-
deantur. Sic libens ac lubens censeo. Valen-
tiæ Edetanorum duodecimo Kalendas De-
cembris 1735.

Dr. Josephus Mora
& Mendoza.

VIRO INGENIOSO,
CONSUMMATÆ ERUDITIONIS MEDICO,
AMICO VERISSIMO.

ANDREÆ PIQUER

M. D. Prof. & Censori , &c.

S. P. D.

MARIANUS SEGUER,

M. D. Prof. & Cens. Acad. Matrit.

& Hispal. Sodalis.

Medicina vetus , & nova superioribus
annis in lucem edita publicum aplau-
sum promeruit. Opus esse solidum , utile,
elegans ad Veterum , & Recentium Medi-
corum vota constructum , tyronibus non
tantum , sed & in Arte medica senescenti-
bus apprimè necessarium asserere non dubi-
tavi : In hac denuo typis excussa editione
quantum utilitatis adnascatur afflulgender
videbitur , si perpendatur dives ingeniosa,
nec minus solida dissertatione de morbis
epidemicis observandis , & curandis ad cal-
cem

tem addita , in qua ostenditur quomodo ad Hippocratis normam decenter conscribenda sit epidemiorum historia : Longum enim iter cum sit per præcepta , breve autem & efficax per exempla , ut summus quondam Philosophorum pronuntiavit verissimè , adducitur exempli causa constitutio epidemica Valentina accuratissimè conscripta. Tu interim , Vir egregie , quas pubescentibus adhuc annis contento curso res physicas , & chemicas exornandas expoliendasque pro virili suscepisti , alacrius in posterum & exornare , & expolire in communem Ræipublicæ commodum ne prætermittas ; sic enim fiet ut Valentina Universitas Medicorum feracissima tanto demum superviat locupletata Medicinæ professore ; habeatque progredientibus annis Te , quem miretur , & imittetur Hispanum Hippocratem laboribus Apolineis insudatura posteritas. Vale , & mihi fave , cui in maximis malis unicum fere solamen superfuisti. Dabam Valentiaë die 7. Decembris MDCCXXXIII.

PROOEMIUM AD TYRONES.

Multa certè, Tyrones mei, ad hocce opuscu-
 lum vobis inscribendum coegerunt, ta-
 met si plura simul non defuerunt impedimenta,
 qua me sat potuerunt ab incepto opere revoca-
 re. Cum ego igitur, biennio vix elapso ab scho-
 lis eo fine recedarem, ut agrorum curationi in-
 cumberem; adeò diversam, & parum praxi con-
 gruentem inveni Medicina Theoriam, ut no-
 vum prorsus studium ad praxim veram adipi-
 scendam absdubio coactus sim totis viribus ex-
 cercere. Equidem cum Theoriam illam Arabum
 à tot retro annis in scholis, pauco artis Me-
 dicae emolumento, introductam, nimis superbam
 viderem tanta argumentorum pompa redun-
 dantem, ac nimia superfluarum questionum lu-
 xurie scaturiendam; eam qua potui diligentia,
 sub solertissimis Magistris, ediscens, eo deveni,
 ut intellecta, quantum in me est, omni inutilium
 questionum ambagine, jam mihi nihil ad Me-
 dicinae culmen pertingendum ulterius restare
 videretur. At! ipsarum curationum, & morbo-
 rum eventus me ab hoc errore prorsus ablega-
 runt. Præterea cum totam Medicam artem;
 propter adeò variam opinionum indolem, mag-
 nis tempestatibus turbatam agnoscerem, ali-
 quos vidi Galenicorum placitis adeò tenaciter
 ad-

adherentes, ut nihil in Medicina verum putent, si ab opinione Galeni non derivetur; atque quod magis mirandum hujus conditionis omnes (qui Galenicorum titulo vagantur) ejusdem Galeni vestigia non sequi quia ipsi solemne erat, à qualibet admissa opinione recedere, si vel ratione valida, vel certo experimento contraria ipsi constaret, etenim liberum se in opinando esse sapissimè scripsit, imò lib. I. aphorism. comm. I. hæc ait: Priores nostri scientias invenerunt, in totum autem non perfecerunt, sed satis videri debet, si his, quæ ipsi dixerunt, posterius addentes, aut detrahentes, ipsam compleant, atque perficiant.

Alios contra inveni modernorum placitis adeò deditos, ut nihil proferre sciant, quam modernos ad sidera extollere, antiquos simul vanis dictis calumniare. Propterea Nos medium in hisce omnibus habentes Galenicos, & modernos sequimur, & conciliamus, dum modo vera dixerim, eosdemque aequè rejicimus, dum vel falsa, vel inutilia protulerint; atque si alicui (invidia fortasse stimulo concitato) videatur nos in hoc opusculo, modernis magis adherere, ipsi respondeo, quia vel experimento, vel ipsa praxi, vel valida fortasse ratione ad id ita faciendum coactus sum. Etenim cum Aristotelis, Galeni, Paracelsi, Cartbesii, Boylei, aliq.

aliorumque hujusmodi sectas perlustrassem potius ambagines inanes quaestiones, futilia verba, ac nova systemata, eaque praxi parum adhaerentia, inveni, quam aliud quidpiam, atque ceteris praefendam certè judicavi sectam illam, quae corpus humanum, tamquam machinam solidis, & liquidis constitutam, atque anima rationali directam contemplatur, quia praeterquam quod anothomicis demonstrationibus magis cohaeret, praxeos exercitiis multò melius adaptatur. Ac licet sub ea bipothesi per regulas mechaniceas plures humani corporis operationes, per alias omninò inexplicabiles, non ineptè explicentur, non ideo matthesis regulis velim eas subjugari, ut intendit Pitcarnius, quia nostri corporis solida, non ea, quae à Geometricis requiritur, dispositione sunt sita, nec ad geometricas extrahendas demonstrationes disposita; imò sufficet Tyronibus per ea quae exterius mechanicè fieri contingunt, cum magno rationis scrinio ad humanas operationes transire.

Nec deerunt fortasse aliqui, qui me idèd accusabunt, quod nihil novi in hoc opusculo adduxerim. Fateor equidem, inquam, fateor, sed etsi non novum utile tamen Tyronibus esse nemo negabit, atque me summo labore, studio, & opera ad Tyronum faciliorem usum ex
gra-

gravissimis viris decerpisse omnes fateri tenentur. Quid aliud, quaeso, fecit vir ille magni nominis, & immortalis gloria dignus Jacobus Mangetus, nisi priorum suorum scripta in unum reducere? Quid Joannes Dolaeus, nisi Uoillisi, Paracelsi, aliorumque sectas in epitomem revocare? Quid Jonstonus, ut ceteros ommittam, nisi Etmulleri, Uoillisi, & similia documenta in unum colligere? Si ergo tot, tantique in Medicina viri, immortalis gloria digni sunt, quod inter vasta aliorum Authorum volumina, utilius eligere poterunt, mihi summo labore, & studio Tyronibus plura documenta practica (quibus in scholis carent) neglectis vanis speculationibus (quibus in eisdem inferciuntur) ex solertissimis Authoribus colligenti, pro certiori via Tyronibus demonstranda, aliquid saltem gratulationis manere debet.

Hocce ergo, Tyrones mei, opusculum pluribus placiturum, aliosque offensarum nullus nullus dubito. Nihil enim in his temporibus à quolibet, etsi doctissimo, ac solertissimo viro proponitur, quod suos non habeat zoylos; quibus multò facilius est reprehendere, aliorumque famam inflatis buccis, plenoque ore proscindere, quam scripta emmendare, aliave non meliora, nec aequalia tradere. Difficilissimum

mum mihi, imò & unicuique hætenas fuit, omnibus operam gratam præstare, cum: Neque Jupiter ipse sive pluat, sive non unicuique placet. Quod magis ergò mirandum, & sub infelici Medicinæ statu amarè lugendum est, quoslibet etsi imperitissimos, adversus cuiuscumque scripta, quantumvis efficaciâ insulsè debacchari, quod ex eo provenire iudico, quod tales homines, nullum inveniunt, quem dentibus suis ad mordendum pronis, in minutissimas partes non discindant. Verum in his omnibus solatium restat, bonos, benè semper loqui, & indefessum saltem laborem confessuros, malos autem in his iudicandis votum non habere, quia talis conditionis sunt, ut aequè de rebus bonis, ac malis pravè loquantur. Tandem, Tyrones mei, vos rogo, ut omnia scommata, dieteria, vanas quisquillas, & inutilia verba relinquentes, soli observatioui cum consiliis practicis dediti sitis, mihi enim pro vestro majori emolumento in animo est, nisi per adversam valetudinem meam non liceat, praxim Medicam vobis inscribere, ut sic salus humani generis in dies crescat, & Medicinæ decus affulgeat, &c.

Imprimatur,
Doct. Arenaza, Gub. & Vic. Gen.

[TRA]

TRACTATUS I.
DE URINIS.

CAPUT I.

QUID, ET QUOTUPLEX
sit Urina.

UM occulta internorum morborum conditio non nisi per externa signa queat facile adipisci, atque debitus liquidorum currentium motus, & ordo, non nisi per particulas ab eisdem separatas cognosci possit, ideoque mos fuit jam à Medicinæ initio inter Medicos ægrorum suorum urinas inspicere, ut sic

A

jux-

juxta diversam earum naturam distinctam arguerent morborum rationem, atque licet paucis ab hinc annis quidam, & alii ex Medicis Anglicis inutile esse Medicis urinas inspicere asseruerint, imò & ipsis indecorosum judicaverint, tamen qui rectè per observationes morborum ægros curare voluerit, attentè debet, & urinas, & alvi excrementa sedulò considerare, nam licet urina non ita fidum sit signum, & certum, ut antiquis, & vulgaribus creditum est, tamen signum est aliquando curiosè notandum ad rectè in ingruentibus morbis præfagiendum.

Est igitur urina: *Liquidum quoddam lymphaticum, vel serosum, salibus diversi generis & sulphure repletum, & per renum glandulas ad sui expulsionem filtratum.* Cum igitur lymphæ, quæ sanguini vehiculo est, salibus diversi generis ammoniacalibus potissimū, & sulphure rancido in ipsa præcipuè hospitantibus sit imbuta, eaque in glandulis renū ad sui secretionem inveniat proportionata apposita filtra, proindè sanguine lege circulationis ad renes delabente, & inter ipsorum glandulas sese insinuante, facile lymphæ portionem salibus, sulphuribusque rancidis refertam per ipsas relinquit, atque per easdem
fil.

filtrata in renum pelvim incidens, exinde in uretras usque ad vesicam permeans, foras tandem sub urinæ specie se prodit. Unde sequitur novam non produci entitatem in urinæ generatione, sed (modo quo dictum est de bile) tenendum est, fieri per aggregatum particularum in lymphâ, & sanguine innantium, & in unam ope glandularum renum congregatarum. Ex his satis rejecta manet opinio Galenicorum putantium urinam fieri in hepate facultate illa concoctrice, qua chilum in sanguinem verti credebant, & ferri ad renes eorum facultate attractrice, quibus mille alia addebant futilia, inania, & prorsus inutilia, rejecta inquam manet, quia præterquam quod hæc doctrina legibus circulationis minus cohæret, refutatur satis in Physiologia, tractatu de humoribus, cap. 2.

Circa differentias urinarum agnosendas advertant Tirones nunquam esse inspiciendas in ordine ad naturam communem, sed particularem, ut perfectior fiat cognitio. Sic ratione suæ texturæ (modum substantiæ vocant Galenici) vel est tenuis, crassa, aut mediocris, huic urina, quæ respectu unius individui est mediocris, tenuis est, aut crassa

sa respectu alterius, & è contra, quod nascitur ex diversitate naturæ, & temperamentorum cujuscumque individui, unde genericè statui non potest quænam sit tenuis, aut crassa, cum hoc potissimum à peculiari cujuscumque natura desumatur; nihilominus dici potest, urinam mediocrem esse eam, quam quisque mingit dum omninò est secundum naturam; tenuis igitur erit quæ limpida instar aquæ apparet, magis, vel minus, prout magis, vel minus tenuis fuerit; & crassa quæ similis est liquori turbido, canoso, sæculento, &c.

Tenuis igitur urina juxta morborum diversitatem, in quibus apparere solet, diversa etiam indicat, nam si appareat in principio febrium acutarum, aut morbum capitis citò venturum, aut ægrum in deterius ire demonstrat, est ratio, quia talis urina indicat febriles, impurasque particulas adeò cum sanguine misceri; ut ulla vi queant quovis modo ab ipso separari, unde tenax morborum cruditas oritur, hinc fit, ut vel istæ particule sanguini mixtæ suas exerant tragedias in capite, delirium, soporem, aliudve symptoma inducentes, quod sæpissimè accidit; aut nullibi affixæ symptomata februm

brum exasperent, sanguinēque in majorem effervescentiam promoveant. Si in histericis appareat, instantis paroxismi est certum indicium, eis enim solemne est, aliquibus horis ante paroxismi invasionem urinam instar aquæ limpidae è rupibus scaturientis ejicere; simili modo in scorbuticis, gallicis, & hipocondriacis talis urina, eos magis quam par est, molestari demonstrat.

Si urina tenuis mingatur, & postmodum fiat crassa, albicans, turbida, & veluti cæno-
sa, signum est pravæ digestionis alimentorum in ventriculo, & consequenter multorum flatuum exinde nascentium, proinde tales urinæ tempore hyemis familiares sunt scorbuticis, histericis, ventriculo debilibus, & hominibus studiosis, quos omnes, præterquam quod malè digerunt, molesti flatus solent vehementer ingruere. At hæc omnia intelligenda sunt de urina tenui, quæ fit à causis internis, & à peculiari solidorum, aut liquidorum dispositione; sæpissimè enim à rebus externis, earumque abusu procedit in urina tenuitas quin significet ea quæ fuere proposita, sic à magna, & immodica aquæ communis assumptione, sicut à largo vini albi potu urinæ solent tenues apparere. Præ-

terea in aquis thermalibus experitur, statim ab earum sumptione urinas tenues, imò & tenuissimas mingi.

Nunc autem inquiritur, an urinæ tenues, quæ in casibus nunc propositis, sicut etiam in diabeticis citissime ab assumpta aqua excernuntur, per ductus in prima regione existentes percolentur, ut aliquibus placet, an potius per venas lacteas, & chily ductus ad renes perveniant, & per eosdem excernantur? Modernissimi Anatomici cum aliquibus Antiquis judicant ductus quosdam occultos ex prima regione ad renes transire, ac per eos citissime fieri in dictis casibus urinæ secretionem, sic Joannes Dolæus in sua Encyclopædia Medica in capite de Diabete asserit se expertum fuisse tales ductus ex omento usque ad renes, hinc duplicem distingunt urinam, aliam dicunt urinam potus, eam scilicet, quæ ab assumpto potu per tales ductus citissimè mingitur, & aliam urinam sanguinis, nempe eam, quæ non ita cito excernitur, sed miscetur prius sanguini ante expulsionem, hæc opinio licet à gravissimis Authoribus tueatur ea experientia ductis, qua viderunt frustrulum Apii, Clavos,

Vos, Aziculas, aliaque hujusmodi prius per os assumpta fuisse postmodum, immutata substantia, per urinam ejecta, ac tandem urinas saporibus, & odores assumptarum rerum conservare; tamen cum prædicti ductus non satis pateant, nec acutioribus hucusque cultris sint expositi, aut lineæis oculis obvii, eam proinde in præsentem rejicimus, & clariorem Anothomicorum doctrinam amplectamur.

Afferimus omnem urinam esse serosam substantiam, seu lymphaticam ex sanguinis consortio deductam, per renes, & vesicam separatam, atque per ductus lacteos, & chيلي in sanguinem adductam. Ratio est quia nec rationes, nec experimenta pro contraria opinione satis suadere possunt tales occultos ductus inveniri, dum alii satis patentes, & manifesti adsunt, per quos facile potest urina in sanguinem, & renes transire. Sed dices: quomodo assumpta aqua in thermalibus tam cito evacuari potest si tor lacteorum vasorum meandros transire debet? Respondeo citissime adduci posse aquas thermales ex ventre per venas lacteas in sanguinem, tum quia ratione mineralis, quod deferunt sunt penetrantissimæ, tum
quia

quia cum liquidæ sint, atque nulla substantia in eis sit, quæ ductus obstruere queat, idcirco citò possunt, & facillè per omnes illos ductus transire, & foras expelli. Præterea assumptis aquis thermalibus, præsertim in magna quantitate, ut fieri solet, urina, quæ prius excernitur non est aqua tunc assumpta, sed lymphatica substantia in corpore jam existens, & ad excretionem disposita, ad eum modum, quo quis in statu sano ad mingendum citò excitatur assumpta magna aquæ communis quantitate.

Urina crassa semper indicat in febribus potissimum multam salium in corpore redundantium, aut copiosam impuritatum in eo existentium multitudinem, si autem fuerit immodice crassa instar urinæ jumentorum præsentem, vel futurum capitis dolorem demonstrat, juxta illud Hippocratis: *Quibus urinae crassæ sunt veluti jumentorum in eis dolor capitis, aut adest, aut aderit.* Urina crassa, turbida, & variis arenulis saturata in declinationibus febrium bonum indicat, significat enim impuras sanguinis particulas à corpore per urinas expurgari, propterea dixit Galenus: *Crassescere urinam oportet morbo eunte in*
ju-

judicationem. In febribus tertianis, aliisque intermittentibus frequentissimæ sunt tales urinæ; fieri ergo solent à salibus diversi generis in sanguine hospitantibus, & febrilibus impuritatibus in eo existentibus.

Circa causas urinarum tenuium, & crassarum non est ut in eis immoremur, quia juxta morborum diversitatem diversæ esse solent earum causæ, generaliter tamen sunt urinæ tenues instar aquæ, propter defectum aliquarum particularum, & salium in ipsa naturaliter innatantium, sive istæ particulæ deficient, quia in aliis partibus stagent, & ad urinæ vias non perveniant, ut accidit in ictero, sive à sanguinis consortio non separentur, ut accidit in febribus acutis, sive in lymphâ diutius detentæ, & à nimia ejus copia immodicè dilutæ non patefiant, ut accidit in scorbuticis, & hystericeis. Urinæ crassæ tales sunt à nimia copiâ particularum, salium, aut impuritatum liquidorum, quæ impuritates, & particulæ diversæ naturæ esse solent, juxta diversitatem morborum, in quibus apparent.

TRACTATUS I.
CAPUT II.

DE COLORIBUS URINARUM.

Nihil igitur in urina inspiciendum magis, quam color, ex ejus enim natura, & varietate deducunt Medici tū ad ægros sanandos præcepta, tū ad præfagiendū in morbis indicia; verum ante omnia notandum est urinarum colores non à qualitatibus physicis, ut aliquibus Antiquis visum est, provenire, sed juxta ea, quæ superius diximus ab ordine, & connexionem, qua partes urinæ mutuo combinantur, & connectuntur. Ex ea enim connexionem, oritur, ut radii lucis hoc, vel illo modo reflectentur, & colores hii, aut illi nascantur. Urinarum colores alii sunt secundum naturam, hominibus sanis convenientes, & alii præternaturam ipsis ægrotantibus familiares. Colores naturales urinæ sunt color subpallidus, subrufus, subflavus, id est, modicè pallidus, rufus, aut flavus. Color pallidus urinarū similis est vino albo tenui, seu paleis maturis: color rufus similis est auro, & flavus croco.

Dum ergo dicti colores apparent, non semper sunt naturales respectu cujusque individui, licet dicantur absolutè naturales, quia si aliquis, v.g. fuerit temperamento bi-

liosus, & urinā subpallidam excreverit, certè hæc non erit ei naturalis, quia ejus naturæ non competit, licet naturalis absolutè censeatur, propterea urina subpallida naturalis est naturis parū calidis, subrufa naturis mediocriter calidis, & subflava calidissimis. Crediderunt Antiqui urinas has naturales: tingi, suūque accipere colorē à bile, eò quòd viderint bilem in vesica similem cū illis servare colorē, sed falluntur, omnino enim dissimiles sunt partes urinæ, & bilis, ut per analysim Chemicam quisque potest experiri, tinguntur potius urinæ naturales à copia salium ammoniacaliū, & aliquibus globulis in sanguine hospitantibus, & per urinam excretis, quod plurima probant, primo, teterrimus, & fracidus urinæ odor: secundo, maxima particularum urinæ subtilitas, & penetratio, ex urina enim elicitur spiritus adeò volatilis, ut diaforesim moveat, & coagulationē dissolvat, apoplexias sanet, &c.

Colores præternaturales sunt color albus, rubicundus, viridis, lividus, & niger. Color albus in urina sæpissimè oriri solet à nimia sanguinis liquidorumque sæculentia, ac depravata chili in sanguinē conversione, sicut ab alimentorū in ventriculo præposte-

ra digestionem, quia quando chilo, & alimentorum partes in ventriculo malè subactæ in sanguinis consortiū feruntur, nequeunt ibidem ejus particulis facilè adaptari, unde plures remanent, quæ in sanguinem verti nō possunt, & per urinas à natura amandantur; propterea similes urinæ familiares esse solent veneri, Baccho, & gulæ nimium indulgentibus, & quibus propter ventriculi languorem, vel alimentorum pernitiem, pravè fit chilo generatio. Idcirco si tales urinæ appareant in principiis morborum, pravam humorum crassorum colluviem in sanguine, & primis viis stagnare demonstrant, ac primam alimentorum digestionem impropere celebrari. Si autem in declinationibus februm apparere incipiant tales urinæ, crissim moliri naturam per eas partes significant.

Accidit aliquando ut urina alba fiat à pure, cum scilicet præcessit aliqua inflāmatio in jecore, renibus, aut aliis partibus, eaque in suppurationem versa, pus excernitur per urinam eam albam reddens, cognoscitur ergò pus in urina ex inflammatione antecedenti, ulcere, aut aliis, ex quibus pus generari potest, quia si hæc prius præcesserint, & postmodum urina alba excernatur, signum est

est eam urinam tingi à pure , quod si præter dicta acrimonia inter mingendum accedat, certissimum signum est puris per urinam excreti ; alii addunt pus in urinis cognosci, quia semper fundum matulæ petat , non ita crassi humores , sed cum ipse id serio in empiematicis observaverim , infidum signum esse deprehendi. Tandem solent urinæ albæ fieri ab hioribus quibusdam cum ipsa permixtis , eamque tingentibus, qui solent potissimum apparere in mulieribus gallica lue infectis, & gonorrhæa laborantibus, quod cognoscitur ex ipsa relatione ægotatis se gallico morbo affectum esse dicentis.

Color rubicundus urinarum antiquis credebatur fieri à sanguine in majori , vel minori copia prout color magis , vel minus rubicundus esset , nos tamen fatemur quandoquidem ita esse , potissimum in febribus sinochis , & quibus aliquo vase rupto sanguis excernitur per urinam , verum hoc manifestè cognoscitur ex ipso sanguine , qui clarè conspicitur in ipsa urina ; sed cum in febribus acutis ab inflammatoria sanguinis diathesi nascētibus , ac in melsētericis à pravo humorum apparatu in melsenterio ortis , sicut etiam in tertianis intermitentibus u-

rinæ rubræ appareant, eaque rubedo non fiat à sanguine, proinde videndum est quid significant, & unde procedant tales urinæ. Dum igitur Medicus urinam rubram videat, statim inspiciat linguam, quæ si fuerit sicca, aspera, nigra, & febris aliquo modo ardens, tunc signum est urinæ rubedinem ab alchalicis salibus, sulphureisque particulis nimis ebullientibus, & exaltatis provenire, ac interim sanguinem inflammatoria dispositione esse affectum. At si urina fuerit rubra, ac lingua fuerit alba, spurca, & viscida, mucagine plena, tunc signum est urinæ rubedinem à salibus acris, & muriaticis in ipsa existentibus nasci; qua propter in tertianis intermittentibus, in febribus mesentericis, ac tandem in scorbuticis, hypochondricis, & hydropicis (in quibus solent aliquando tales urinæ apparere) si quis experiri velit quod de urina rubra diximus, ipsa refrigerata post duodecim horas à mictione plus, vel minus, panno subtili eam percolet, & trajiciat, quo facto videbit in panno remanere innumeros sales rubicundos instar laterum pulveratorum, à quibus provenit urinæ rubedo. Hinc miserè errant aliqui, dum visa urina rubicunda, eandem

à nimio sanguinis ardore semper proficisci judicantes, statim clamant pro venæ sectione exercenda, ac nihil aliud certè faciunt sanguinem mittendo in similibus casibus, quam febres satis leves, & morbos cito curabiles reddere in expugnabiles, & acutos, ac febres facile solubiles in cronicas difficile curabiles, & hæcticas lethales cõvertere. Hæc urinæ, & linguæ connexio in morbis modo jam explicato clarè deducitur ex illa Hippocratis doctrina: *Lingua lotium significat, &c.*

Urinas virides, & lividas adhuc paucis licuit observare in praxi, crediderim propterea ipse similes urinas rarissimè apparere; verum si aliquando appareant, urina viridis in principiis morborum acutorum summam significat acidi dominantis exaltationem, ac nimias proinde effervescentias in sanguine ab ipso acido inductas, propterea perniciosæ esse solent, & ægrum malè se habere significant. Similiter urina livida magnam significat sanguinis exolutionem, proindeque ut plurimum est lethalis, proprium enim est coloris lividi in quacumque corporis parte existat mortem significare, juxta illud magni Hippocratis 2.

prog-

prognosticorum, sententia 8. dicentis: *Si unguis, ac digiti lividi fiant, expectanda mors continuo est*; quod confirmat 4. aphorismorum, sententia 47. ubi ait: *Excretiones in febribus non intermittentibus lividae, cruenta, fetida, & biliosa omnes mala.* Urinae ergo lividae sunt adeò perniciosae, non quia proveniant ex defectu caloris nativi, sed potius quia indicant compagem sanguinis laxari, & particulas ipsum componentes à se mutuò discedere.

Tandem urinae nigrae frequētissimae sunt in praxi, ac à partibus tartareis, & faeculentis sanguinis (vulgo ab humore melancholico) continguntur, propterea illis naturis, quibus tales particulae redundant, familiares sunt, & quandoquidem utiles; si mulieribus suppressantur menstrua, & hominibus haemorrhoides, ac postmodum urinae nigrae reddantur, indicant tunc faeculentas sanguinis partes, quas per uterum in mulieribus, & per haemorrhoides in hominibus natura solita erat evacuare per urinas excerni, propter quod tales urinae utiles esse solent. Urina nigra in hypocondriacis, & ictericis cum durtia dextri, aut sinistri hypochondrii lethalis est ut plurimum, si minus longum fore morbum

bum significat. Si urina nigra appareat in principijs morborum acutorum magnam significat sanguinis ebullitionem, vel ut vulgus loquitur adustionem, proindeque morbum nimis acutum, vel lethalem fore demonstrat; si autem appareat in declinatione, crissim per illam partem significat, & aliquando bonum signum est. Denique si ægro nimis laceesito urina appareat nigra, & perlucida mortis jam jam advenientis certissimum signum est, quia nigræ excretiones, & lucidæ fiunt ab attrabile, quam vocant exquisita, quæ semper in ægris mali ominis est juxta illud Divini Senis præceptum: *Morbis quibuslibet incipientibus si attrabilis supernè, vel infernè exeat lethalis.*

CAP. ULTIM.

DE SEDIMENTO URINARUM.

Inspicitur in urinis, naturalibus potissimum sedimentum quoddam album, seu nubecula quædam instar velleris lanæ albilissimæ in fundo matulæ ut plurimum residens, ex quo signa coctionis à Medicis desumuntur. Hoc sedimentum in sanis portionem crudam chili esse, in ægris vero febre putrida laborantibus, non solum

portionem chili crudam, sed & portionem humoris putrescentis in foco crediderunt Antiqui, proindeque coctionem incipere judicabant, dum tale sedimentum in febribus inciperet apparere, coctionem autem perfectam esse dicebant, dum sedimentum esset album, leve, æquale, & in fundo matulæ. Ipse tamen cum urinas diligenter in febribus acutis inspicerem, sedulo observavi signa coctionis ex sedimento deducta esse prorsus inania, & inutilia, quia postquam urinæ per totum febris decursum intensissimæ flavæ, & sine sedimento prodierunt, circa diem decimum quartum febris, cum perfecto sedimento, & naturali colore apparuerunt, ægris nihilominus circa diem decimum quintum miserè pereuntibus, quod non semel, sed sæpius animadverti.

Propterea cum signa coctionis ex nullo alio capite melius, quam ex vehementia, & remissione symptomatum deducantur, asserimus sedimentum cum conditionibus supradictis esse signum coctionis perfectum si remittant symptomata eo ita existente; signum autem coctionis nullum esse si eo ita apparente symptomata ingravescant. Sed dices: quare in principiis febrium non ap-

paret sedimentum, apparet verò in declinatione? Respondeo rationem esse quia cum in principiis febrium propter immodicam sanguinis, & liquidorum commotionem omnes secretiones in humano corpore impediuntur, immò ea, quæ debent secerari sanguini maneant admixta, propterea cum chili, & lymphæ partes pro sedimento constituendo necessariae à sanguinis consortio non defluant, sedimentum non apparet, in declinationibus verò cum materia vergat ad despumationem, & sanguini debitus tonus, & naturalis ordo restituitur, omnia proinde perfectè separantur, & in urinis sedimentum incipit apparere.

Quare principaliora signa coctionis in morbis, ut ait Sidenhamius desumuntur à vehementia, vel remissione symptomatum, si enim hæc remittant signum est coctionem esse absolutam, ac si hæc ingravescant, signum est coctionem factam non esse, propterea asserimus coctionem consistere in debita laxitate, & tensione solidorum, & separatione partium inutilium ab utilibus liquidorum, quod constat ex his, quæ in morbis circa coctionem spectantur. In morbis enim acutis, & inflammatoriis, in qui-

bus immodicè crispatur solidorum sistema; numquam videmus coctionem nisi solidis prius laxatis, & ad naturalem tonum reductis; similiter in morbis chronicis, in quibus nimis laxum est solidorum sistema, numquam remittunt accidentia, nec coctio adest, quin solida debitam tensionem adquirant. Interim in liquidis numquam spectanda est coctio, nisi prius partes morbosas à sinu suo segregaverint, his enim cum utilibus permixtis morbus semper ingravescit, donec his jam separatis mitescat, ideò in fine febris accidere solent crisses ab Hippocrate toties decantatæ, quia separata tunc à consortio liquidorum materia morbosa, solidisque vi illius separationis in statum naturalem revertentibus, solida, & liquida proportionem illam, quam amiserunt, recuperant, & ad materiam morbi expellendam redduntur aptiora.

Solent quandoquidem urinæ quædam oleosæ apparere, quæ si sint in ægris febre acuta laborantibus signum est colliquationis carniùm, ac pinguedinis, & consequenter febris colliquantis; si autem in homine sano, febre, aut alio morbo gravi non affecto appareant, morbi gallici indicium

cium esse solent ; si in urina hominis acutè febricitantis appareat in superficie pinguedo instar telæ aranearum , aut sævi liquati signum est magnæ colliquationis , & gravissimi morbi ; si autem talis pinguedo in hominibus sanis appareat tunc pravum signum non est ; quia in his non significat liquationem , sed potius quoddam sulphur rancidum , & crassum in sanguine redundare , & per urinas excretum sub forma pinguedinis apparere , idcirco in hypocondriacis , & scorbuticis similes urinas , absque ullo ægri detrimento non semel observavi. Solent etiam in urina apparere carunculæ veluti capilli , quæ in hominibus ægrotantibus renum vitium significare solent , potissimum eorum exulcerationem juxta illud magni Hippocratis 4. aphorismorum , sententia 77. dicentis : *Quibus cum urina crassa caruncula parva , ac veluti capilli una exeunt iis à renibus excernitur.* Verum si hæc filamenta , seu capilli alba fuerint , & homo non ægrotaverit , tunc significant , aut pollutionem nocturnam , aut gonorrhæam veram ; si autem hæc filamenta fuerint rubra concretionem sanguinis in partibus internis indicant , & mictum cruentum

tum super venturum demonstrant.

Tandem ut nihil in hoc tractatu maneat Tyronibus dicendū proponenda sunt breviter ea, quæ in inspiciendis urinis notare debent. 1. Jubeant ægris suis ut ea servetur urina, quæ transacta nocte mingitur tempore matutino, ea enim perfectior est ad judicium commodum faciendum. 2. Jubeant mulieribus, ut tota urinæ quantitas asservetur, quam una vice minxerint, solent enim aliquando aliquam portionem ejicere, ne videantur in mingendo jumentis assimilari. 3. Nec inspiciatur urina loco nimis lucido, nec nimis obscuro, uterque enim cognitionem perfectam confundit. 4. Advertant Tyrones causas externas, à quibus urinæ solent immutari, sic assumpto medicamento purganti, non inspiciatur urina, nam à medicamento obscuratur judicium. Tandem licet in pluribus morbis urinas inspiciere necessum non sit, eas tamen semper inspiciat, aliter enim mulierculæ multum de Medico conquærantur, & ægrum fortasse mortuum esse clamant, quod Medicus urinas non inspexerit.

TRACTATUS II. DE PULSIBUS.

CAPUT I.

DE ESSENTIA PULSUS.

Idissimum in Medicina signum cætera omnia longe antecellens est pulsus, qui est: *Motus cordis, & arteriarum ex dilatatione, & compressione compositus ad circularem sanguinis motum promovendum, aliosque usus institutus.* Crediderunt igitur Antiqui motum cordis, & arteriarum fieri à quadam facultate vitali ipsis partibus, insita, quæ cor, & arterias moveret ob duplicem finem, & propter ventillationem, ac refrigerationem caloris nativi, & propter generationem spirituum animalium. Verum cum hæc doctrina fundata sit in hypothesi existentia spirituum, & facultat-

tatis, quæ jam à nobis satis refellitur in physiologia, tractatu de partibus, & facultatibus, idcirco eam in præsentì omittimus, & eisdem rationibus, quibus ibidem, nunc refutamus. Pulsant igitur cor, & arteriæ ad liberum sanguinis cursum promovendum, & agitandum, quia cum sanguis ad extremum corporis habitum lege circulationis appellere debeat, exindeque per tot venarum, vassorumque meandros ad cor iterum remeare; cumque cordis impulsus ad hoc opus sit impar, cum tot solidorum, & liquidorum nequeat superare resistentias, idcirco eodem motu, quo cor, moventur arteriæ, ut sic per totum corpus dispersæ ad eundem finem assequendum maximè valeant adjuvare.

Cum igitur causæ motus arteriarum, & pulsus eadem omninò sint, quæ motus cordis, & respirationis, has proinde prius explicabimus, ut illæ sic melius patere possint. Nullibi certè majorem locum habet, quam hic, vulgare illud dictum: *Quot homines, tot sententiæ*, quisque enim ex Anothomicis secundum suum systema de motu cordis vult discurrere; relictis tamen plurimorum Authorum opinionibus, aliter enim de eo discurr.

currit Diemerbroechius , aliter Franciscus Bayle , Gliffonius , & alii , afferimus motum compressionis in corde majori ex parte pendere à motu duræ meningis , motum autem dilatationis ab impulsu sanguinis in ejus ventriculos ingredientis , & à proprio fibrarum elatere ; utrumque præterea motum in corde tanquam vero musculo fieri per mutationem sui Paralelogrami. Ut hæc melius percipiantur , (rectè cognita ex anathome intima fabrica cordis) sciendum est cor esse verum musculum , sicut cæteri à corde sunt , ideoque ad similitudinem illorum moveri , mutando suum Paralelogramum ; deinde notandum est cor duplicem exercere contrarium motum Sistolis scilicet , & Diastoles , id est dilatationis , & compressionis , ita ut media dilatatione ejusdem cavitates sanguine quasi impleantur , & aere ; media verò compressionè expellatur ille sanguis per arteriam magnam , & pneumonicam ad circulum suum peragendum. Ulterius scire oportet motum cordis , ut constat ex animi passionibus , in quibus impressione facta in cerebro statim experimur mutationes in pulsu , adeò à motu meningum pendere , ut ab illis videatur principium motus sortiri , si-

cut contra adeò motus meningum dependet à corde, ut absque hujus influxu vix illæ moveri queant, propterea hæc duo viscera mutuo veluti se adjuvant, & in unum sæpè conspirant, cujus conscius divinus Hippocrates ait: *Confluxus unus, conspiratio una, & consentientia omnia.* His positis:

Explicatur conclusio, cor innumeris constat fibris nerveis ab octavo pari nervorum præcipuè nascentibus, hinc cum dura mater motum dilatationis exercet, tunc cor comprimitur, quia vi artificiosæ mechanices fibræ nerveæ per cor dispersæ feruntur versus centrum cordis à dura matre sursum elata quasi tractæ, quia quò magis fertur dura mater ad circumferentiam, eo melius fertur cor, propter fibras à dura matre ortas, & cum ipsa continuatas, versus centrum, quod cuilibet rectè consideranti intellectu facile erit; at facta compressione in corde id incitat ad dilatationem sanguis in ejus ventriculos vi quadam ingrediens, & vim fibrarum elasticam excitans ad sese restituendū, ad quod conducit etiam levis aliqua aeris portio sua vi elastica ad id ipsum adjuvans. Sed dices: Quid facit ut cor per totum vitæ decursum alternis moveatur Sistolis, & Diastoles.

stoles motibus? Respondeo id fieri à dependentia illa, quæ inter motum cordis, & duræ matris intercedit, & à liquidis ipsa excitantibus ad motum; sicut enim dura mater influit in motum cordis per fibras nerveas in eo dispersas, & cum dura meninge continuatas, ita cor influit in motum duræ matris sanguinem ad ipsam transmittendo, nam sanguinis Globuli per fibras duræ matris insinuati hic, & illic tangendo ejus fibras peculiari mechanice maximè dispositas, & propensas ad motum, movere faciunt. Hinc dato primo impulsu fætui dum vivere incipit in utero matris duræ meningi, hæc tracto in consensum corde ipsum movere facit, tuncque per illum motum cor mittens sanguinem ad duram matrem facit ut modo jam explicato dura mater iterum moveatur, sicque ad ejus motum correspondeat cor, atque ambo simul hunc motum perpetuent usque ad extremum vitæ terminum. Hæc doctrina licet nova sit, praxeos tamen exercitiis, & naturæ operibus adaptatur, nam ut homo naturaliter constitutus sit, debent cor, & dura meninx tali proportionemotus gaudere, ut unus alium motum non excedat, & si forte excefferit mille turbationes,

nes, & mutationes superveniunt corpori humano, idcirco qui debilem habent duram matrem, & motui cordis non æquipollentem licet magno, & robusto sint corpore obnoxii sunt catharris, corizæ, doloribus, affectibusque capitis, surditati similibusque morbis, quia cum liquida à corde transmissa nequeant eadem vi, iterum ad cor remeare, tenentur hic, aut illic stagnare, & sub forma catharri, aut alterius morbi prodire; contra verò quibus dura mater à quacumque causa fortem acquirit elaterem, & superat resistantiam cordis, in ipsis malè fiunt liquidorum in inferioribus partibus separationes, sic adveniente delirio urinæ, & excrementorum exacuaciones, vel minuuntur, vel supprimuntur, propter imperium duræ matris cordis resistantiam superantis, & liquida pro suo arbitrio, ut ita loquar, commoventis. Propter eandem rationem homines, qui à natura fortem duram matrem sortiti sunt, acutos sensus habere solent, sicco plerumque sunt corpore, ac velocissima cogitatione sunt præditi, & ob quamcumque mentis agitationem, levemque affectum mille pulsus turbationibus subjacent, exindeque nascuntur inordinatæ liquidorum sepa-

raciones, & expressiones, idcirco in hypochondriacis, scorbuticis, & histericis, levi quavis occasione urina turbari quandoque solet, quandoque instar aquæ limpidaæ apparere.

His dictis de motu cordis de respiratione nunc est agendum, ac licet dixerit Philosophus: *Impossibile est viventem non respirare, & respirantem non vivere.* Falsum tamen id esse nostri temporis Anathomici demonstrant, fætus namque vivit in utero, & non respirat; Histericæ etiam mulieres vivunt in paroxismo quin respirent, de quo consuli potest Lazarus Riverius; nihilominus quia experientia notum est hominem tandiu vivere, quandiu respiraverit, ideo de respiratione tunc loquemur. Respiratione duplici componitur motu, scilicet inspiratione, & expiratione, per inspirationem dilatato thorace ingreditur aer, & compresso in expiratione cum aliquibus excrementis mixtus excernitur; ideo inter omnes costas musculos posuit natura diversos, ut expirationi, & inspirationi deservirent, quorum structuram, & ordinem ex anathome quisque callere potest. Cum igitur aer sit materia præcipua respirationis, meritò inquiri-

tur, quid secum deferat aer pro vita adeo necessarium, ut ipso deficiente vivens perire teneatur?

Credidit Schola Galenica cor, & pectus dilatari ad attrahendum aerem, ut hic sua frigiditate temperaret cor, quod principium est caloris innati, comprimi autem ad fuligines simul cum aere expellendas, unde inferunt cor dilatari ad attrahendum, comprimi vero ad expellendum, sed impugnatur hæc opinio; quia in naturis frigidis, & morbis, in quibus sanguis vappidus, & frigidus est, ut in hidrope, cachexia, & aliis necessaria est respiratio; sed ibi aer superfluous est ad refrigerandum, imò conduceret calefaciendo: ergo aer non conducit ad refrigerandum. Deinde potuisset naturatribuendo cordi calorem proportionatum, respirationem vitare. Ulterius supponamus hominem biliosum habere 5. gradus caloris in corde, propter quod indiget aere ad temperandum, si igitur ille homo, vel à quavis causa, vel morbo duos caloris gradus amittat, tunc necesse ipsi non erit respirare, cum nulla indigeat temperatione. Tandem pisces degeneres in aquis tantum non habent calorem, ut refrigeratione indigeant, nihilominus aere

indigent ad vivendum. Similiter fatus in utero sanguinem, & cor habet parum calidum, ut colligitur ex pulsu debili; postquam autem natus est majorem vigorem, & fortitudinem acquirit pulsus, & sanguis cum corde majorem calorem; atqui tunc respirat, & non in utero matris: ergo respiratio fatum reddit calidorem: ergo aer in respiratione non deservit ad refrigerandum.

Propterea moderniores Anothomici censuerunt aerem deservire ad respirationem per nitrum quoddam in ipso volitans, & in pulmones introductum, quod sua vi penetranti pulmonum substantiam permeans liberum præstat humoribus cursum, sed cum hæc opinio merè præconcepta sit, atque nihil probabilitatis secum ferat, proinde eam omninò rejicimus. Unde enim tanta nitri copia, quantam requirunt tot homines, & viventia ad respirationis munia obeunda? nonne sanguis ab ejus copia nimis opprimeretur? Si operatur dissolvendo necesse est ut per totum vitæ terminum, quo respiramus sanguis immodice dissolutus jaceat, si coagulando, male deservire poterit ad liberum fluxum liquidorum promovendum; id circo juxta ea, quæ nos superius diximus,

mus, asserimus respirationem fieri ad capiendum aerem sola sua vi elastica necessarium. Nec hinc negamus nitrosas aliquas particulas, & alias diversi generis, ut vitriolicas, aluminosas, sulphureas, &c. ex terræ mineralibus vi Solis elatas aerem secum deferre, verum credimus eas potius in saliva tanquam proprio menstruo relinquere, & exinde in ventriculum exanthlari, quã in pulmones deferre, ideò igitur observavi in stomacho debilibus, hypocondriacis, & scorbuticis, nihil citius ventriculi coctionem inverttere quam magnam in aere mutationem si hic potissimum salibus diversi generis fuerit refertus.

Aer igitur ab alio aere circumpulsus, ubicumque locum invenit accomodatum ingreditur, eumque inveniens in ore, trachea, & pectore facile per eas partes ingreditur, in quibus cum alterius aeris pressione liberetur, acquirit suam vim elasticam, qua pectus sese expandendo elevare facit, ipsumque in minutas divideret partes à sua vi elastica, si ejus vis ab aere externo thoracem impellente non infringeretur, postquam autem calore viscerum, sanguinisque attenuatus multum amittit de sua vi elastica (quod

ita

ita fieri posse in tractatu de elementis exemplo tubi vitrei calefacti demonstravimus) tunc vincitur à thorace suo pondere iterum descendere conantis, adjuvante ad id etiam externi aeris pressione thoracem inclinare cogentis, atque hoc modo ille aer egreditur, donec alius intrare teneatur; sicque aeris ingressus, & egressus explicatur absque aliqujus fictæ entitatis adventu.

Finis autem respirationis est libera liquidorum per pulmones circulatio, cum enim sanguis tam longo circuitu veluti laceratus in pulmonibus lentè admodum decurrat, tum quia partes subtiles in variis filtris deponendo ibi jam vapidus existit, tum quia virtus cordis ibidem respectu illius exigua est cum debeat tot superare solidorum, & liquidorum resistentias, necesse fuit ut aliquid ipsi adjumento esset ad circuitum suum per vassa adeò exigua pulmonum peragendum, quod facile præstat aer sua vi elastica, & pressione impellens liquida, ipsaque incitans admotum, & eadem vi movens solida, ut vividiores exercean vibrationes, quibus celerior liquidorum cursus promoveatur. Conducit etiam aer sua vi elastica thoracem expandens ad diafrag-

matis perpetuum motum continuandum, & promovendum, pressione enim diafragmatis, & juvatur actio viscerum naturalium, & liquidorum per inferiores partes, præsertim mesenterium promovetur decursus, quippe ea deficiente, difficile possent per tam angustos anfractus permeare. Hinc colligitur æquilibrari debere liquidorum, solidorumque motus cum aeris pressione ut homo liberè, & sine difficultate respiret, aliter enim si ve aer excedat resistantiam liquidorum, si ve liquida excedant resistantiam aeris respirationis munus ritè fieri non poterit, atque hæc est ratio cur nobis currentibus, aut immodicum exercitium facientibus frequentior accedat respiratio, quia scilicet turbato, & nimis commoto, ratione intempestivi exercitii toto solidorum, liquidorumque agmine aeris pressionibus minus æquilibrantur, ac amisso inter aerem, & liquida æquilibrio pressionis, & resistantiæ respiratio nimis turbatur. Ob eandem pariter rationem, vel solidis alicujus morbi ratione malè affectis, vel liquidis ob eorum celeritatem, tenuitatem, crassitiam, aut lentorem malè dispositis respiratio intercipitur, quia amisso naturali æquilibrio pressionis, & resistantiæ

tia inter aerem , & liquida circulantia fieri vix potest , quin animalis æconomia in respiratione non turbetur , aut deperdatur.

Sed dices : Si aer pressione sua deserviret ad liberum circulum liquidis tribuendum , quo liquida celerius decurrerent , eo minus aere indigerent ; sed hoc est falsum , quia in febribus ardentibus , & malignis à dissolutione , aliisque similibus , in quibus sanguis nimis celeriter currit , major est attrahendi aerem cupiditas : ergo aer non deservit ad liberum transitum humoribus tribuendum. Verum respondeo ad argumentum concessa majori , nego minorem ; difficilis ergò respiratio in febribus ardentibus aliisque morbis propositis , fit culpa aeris suam vim elasticam amittentis , quia cum pulmones , sanguis , & reliqua viscera calore intenso nimis æstuent , eum statim aeri , utpote coropri cujuslibet alterationis capacissimo , facillime communicant , quo aer amittens de sua vi elastica modo superius dicto impotens cito redditur ad elevandum thoracem , ideoque statim dum ingreditur infrieta à calore vi ejus elastica , citissimè à potestate thoracis , & aeris thoracem comprimentis pressione cogitur invitus exire , an-

tequam pectus liberè valeat elevare; quo foras existente alius de novo ingreditur, qui simili ratione non potens cavitatem pectoris elevare respirationem reddit interruptam, quam divinus Senex exprimit illis verbis: *In febribus acutis spiritus offendens malum.* Dices iterum saltem in his casibus aeris frigiditas conducet ad cor, & sanguinem temperandum, si nimio æstu affligantur. Respondeo verum id esse, nosque non negamus quandoquidem ad eum finem deservire, sed solum adduci non possumus ut credamus fuisse respirationem ad eum finem à natura primò institutam, attemperatio namque caloris ab aeris frigiditate est effectus secundarius, ut ita dicam, respirationis, qui ex accidenti, ut ajunt, solet aliquando evenire; ad eum modum, quo, dum quis habens æstivo tempore manus calidas, & nimis sordidas, easque tergere nititur, vel sapone, vel alia quavis re, si id aqua modicè frigida faciat, duos effectus sortitur, & refrigerandi manus, & sordes abluendi, licet prima intentio illius hominis versetur in sordibus detergendis; pariter igitur dum respiramus, ad id respiramus ut circulum liquidorum promoveamus, sed si dicta liquida interim æstuent,

æstuent, & aer frigidus sit, duo illi effectus sequuntur, licet hic ultimus sit proffus naturæ commodus ex accidenti.

Cor igitur, & arteriæ se habent tanquam musculi Antagonistæ, in quibus experientia notum est unum relaxari eo tempore, quo alius movetur, quia sicut cor ut jam probabimus musculus est fibris nerveis intertextus, ita, & arteriæ inter alias, quas habent tunicas nervosa, & musculosa fruuntur, quæ ad motum in ipsis efficiendum tanquam primaria instrumenta concurrunt. Cùm ergo arteriæ motu dilatationis, & compressionis moveantur, proinde inquiritur, an eo tempore, quo cor dilatatur, dilatentur arteriæ, & quo cor comprimitur arteriæ comprimantur, vel contra? Galenus ejusque affectæ firmiter tenuerunt cor, & arterias eodem tempore comprimi, & dilatari solo eo experimento ducti, quo viderunt applicata manu pulsui, & pectori cor, & arterias, simul pulsare. Verum cum hoc nostro sæculo, in quo anothomica experimenta innumera planè sunt, ab Anothomicis solertioribus opinio contraria ad oculum quasi demonstratur, proinde asserimus arterias dilatari dum cor comprimitur, ipsas autem comprimi dum

cor dilatatur.

Probatur conclusio 10. quia cor, & arteriæ se habent, ut muscoli Antagonistæ; sed horum proprium est unum comprimi, dum alius relaxatur, & è contra: ergo dum cor comprimitur arteriæ dilatantur, & è converso. 20. Cor dum comprimitur sanguinem mittit ad arterias, quem ipsæ tunc recipiunt à corde; sed eum nō possent recipere si comprimerentur eo tempore, quo cor comprimitur, nam magis angusta reddita arteriarum cavitate per compressionem incapaces fierent sanguini recipiendo: ergo tempore, quo cor comprimitur arteriæ dilatantur, & è contra. Tandem probatur experimento Anatomico: nam si cani ad tabulam ligato aliqua ex arteriis majoribus aperiatur, potissimum arteria cruralis, interim aperto pectore cor oculis pateat quisque, nisi fuerit hallucinatus, videbit tempore, quo cor comprimitur, nec unicam sanguinis guttam ex arteria aperta prodire, tempore autem, quo cor dilatatur magnam sanguinis copiā ex arteria manare; sed hoc experimentum convincit arterias dilatari dum cor comprimitur, & è contra: ergo, &c. minor probatur: arteria expellit sanguinem per compressio-

tionem, detinetur autem sanguis tempore dilatationis: ergo si tempore, quo cor comprimitur arteria tunc non mittit sanguinem est quia eo tempore dilatatur, & si tempore, quo cor dilatatur arteria sanguinem expellit, est, quia eo tempore arteria cōprimitur.

CAPUT II.

DE DIFFERENTIIS PULSUUM.

Nihil ergò utilius in praxi quam omnes pulsuum differentias præscire, eorumque præfagia, adeò enim invaluit usus apud nostrates Medicos pulsum pertractandi in morbis, ut nullus est etsi exiguus, in quo ægri non cupiant pulsum à Medicis explorari, ac licet ab antiquissimis Medicis non fuerit in usu, à nostris tamen propter maximam, quæ exinde sequitur utilitatem, sedulo pertractatur. Tot differentias tradidit Galenus ut sexdecim libros eis adnumerandis insumpserit, cujus vestigia sequentes plures ex antiquis Medicis multas, ne dicam innumeras, & certè incomprehensibiles pulsuum differentias tradiderunt, at contra eos insurgit Joannes Baptista Montanus afferens:

rens: impostores esse eos, qui plusquam sex differētiās pulsum in praxi agnoscunt. Nos tamen ordinem naturæ in sequentes eas tantum differentias pulsum trademus, quæ in praxi quotidie observantur, & Tironibus captu faciles fiunt. Sunt ergo pulsus magnus, & parvus; celer, & tardus; vehemens, & languidus; durus, & mollis; frequens, & rarus; æqualis, & inæqualis. Pulsus magnus tria debet habere ut sit absolutè magnus, id est debet esse longus, latus, & altus, sicut pulsus parvus debet esse brevis, angustus, & humilis. Cognoscitur pulsus magnus applicata manu, cum scilicet arteria extenditur quoad longitudinem ad tres, vel plures digitos, & quoad latitudinem adimplet omnem pulsam digitorum, quoad altitudinem tandem gibosa apparet arteria. E contra cognoscitur pulsus parvus cum arteria penes longitudinem ad unum tantum digitum extenditur, penes latitudinem digitorum pulsam parum implet, & adeò humilis est, ut in altum fere nequeat elevari. Hæc intelligenda sunt comparatione facta ad pulsum mediocrem, sive ad pulsum ejusdem hominis, dum sanus esset, pluribus enim communis est pulsum ex natura sua parvum, & hu-

mle

milem in statu sanitatis habere, ut pueris, & foeminis familiare.

Pulsus celer ille dicitur, in quo arteria celeriter, & concitatè movetur, tardus verò dum arteria nimis tardè, & exsolutè decurrit. Pulsus vehemens est qui violenter ferit, & impellit tactum, languidus verò qui tactui remissè, imbecilliter, & citra violentiam occurrit, ideò ad cognoscendum pulsum vehementem necessum est manum fortiter applicare, nam cum hic viribus robustis semper fiat tangentis manum, etsi fortiter comprimentem, facile impellit. Pulsus durus ille dicitur, in quo arteria veluti rigida, & tensa instar corii tactui sese offert, mollis verò dicitur in quo arteria suavis, & quasi carnea tactui apparet. Pulsus frequens est ille, in quo arteria inter utrumque motum parum quiescit; rarus ille, in quo arteria multum detinetur in quiete. Æqualis est ille, cujus pulsationes proportionem servant adinvicem; inæqualis est ille, cujus pulsationes, aut ordinem, aut proportionem non servant. Explicatis differentiis pulsum aliqua nunc offeruntur dicenda ad praxim pertinentia ex ipsa pulsum cognitione desumpta. 10.

Licet pulsus magnus à virium robore fere

sem-

semper procedat, tamen quandoquidem fallax esse solet, sæpe enim accidit ut cum pulsu magno ægri cito moriantur, potissimum in morbis pectoris dum magna adest spirandi difficultas, qua instante cum pulsu magno suffocantur ægri, sic accidit aliquando in pleuritide, asthmate, peripneumonia, &c. Similiter licet pulsus parvus vires debiles frequenter supponat, tamen aliquibus morbis est adeò familiaris, ut sæpe appareat ægro satis robusto, sic in magnis, vehementissimisque partium internarum doloribus pulsus parvi fiunt propter impeditum arteriæ motum, ob nimiam solidorum crispaturam toto membranoso sistemati à parte dolente communicatam, qua propter ne terreantur Tirones in praxi si doloribus incipientibus pulsus parvi statim fiant. Eodem modo in iis, qui ventriculo debiles sunt pulsus parvi fieri solent ob magnum stomachi cum corde consensum. Nec pulsus celer confundendus est cum frequenti, facile enim distinguntur, quia pulsus celer semper fit viribus robustis existentibus, pulsus autem frequens ipsis debilibus, quapropter celeritas illa, quæ apparere videtur in moribundis in pulsu, non est celeritas, sed frequentia.

Tandem solum restat ut aliquas peculiare differentias pulsuum in praxi quotidie occurrentes breviter percurramus. Pulsus intermittens, aut alio nomine intercurrentis, est ille, in quo arteria post duas, aut tres pulsationes in totum quiescit, ac postmodum iterum pulsans post duas, aut tres secundo quiescit, & sic deinceps. Fatalis est talis pulsus in morbis acutis, asserit enim Galenus nullum vidisse servatum ex hiis, qui pulsuum intermittentem habuerunt, quod quotidie experiuntur verum Medici in morbis acutis; verum in morbis chronicis apparet aliquando absque ullo periculo, potissimum in pueris, & senibus, in quibus talis pulsus apparere solet sine imminenti discrimine. Pulsus formicans est ille, qui adeo exigue pulsat, ut motum formicæ æmuletur; familiaris est morti jam proximis, quia à viribus nimis prostratis procedit, multaque alia quæ tradiderunt antiqui de aliis pulsuum differentiis, ut de pulsu miuto, caprifanti, erratili, aliisque hujusmodi meræ sunt nugæ, atque unquam à practicis observantur.

F I N I S.

PHAR.

PHARMACIA
GALENICO-CHIMICA
AD TYRONES.

CAPUT I.

ADMONITIO QUÆDAM
*Tyronibus circa remediorum electionem
quæ erit instar presentis operis
Prolegomenon.*

NIHIL Medicum in curatione morborum magis felicem, vel infelicem facit, quam recta, vel indebita remediorum administratio, ac remediorum specificè morbo congruentium utilis electio. *Sola remedia sanant* commune est Medicorum axioma, Medicus enim sine remediis est miles inermis, remedia autem sine Medico sunt

ensis in manu furiosi; opus ergo est, ut aegri sanentur, & rectam sumere indicationem praescribendi medicamenta, & haec selectiora, & morbis magis appropriata inquirere. Tot certe Tyrones mei adsunt praesentibus saeculis remediorum genera à multis Authoribus variè pro quolibet morbo descripta, ut qui nascentes in dies pharmacopejas legerit, homines unquam perituros judicaverit. Verum non omnia, quae à multis venditantur arcana, & tanquam infallibilia remedia extolluntur, talia sunt, nec semper Authoribus circa haec fides est tribuenda, nam cum multi imò & omnes ea, quae proponunt medicamenta unquam praescripserint, incertum ipsis est an benè, vel malè cedant, ac ea nobis tanquam optima offerunt, quia in suo intellectu ita esse judicarunt. In hoc ergo deficiunt maximè Chimici, qui spiritus, tincturas, essentias, aliaque hujusmodi inmis jactant, & interim aegris praescripta effectus promissis non respondent, propterea quod Manget. bibliot. pharmaceutico-medica loquens de alterantibus ait: *Optimum fuerit, nec hiperbolicis credere laudibus Chemicorum, &c.* In idem conspirant verba Etmuller. *Methodus sine chimia facit Medicum,*

cum, chimia sine methodo facit carnificem.
 Nec debent Tyrones longas medicamento-
 rum compositiones nimia simplicium farragine obductas affectare in quem errorem inciderunt plures ex antiquis, & ex Chemicis Quercetanus, Menfich. & alii, quos maximè reprehendit Poterius, quia cum tot medicamentorum caterva igne concoquitur alia aliis suam adimunt virtutem in decoctione, & omnia sic impotentia fiunt. Circa modum etiam administrandi remedia plura notanda sunt scitu dignissima. 1. Quantitas, seu dosis medicamentorum, quæ cum certò in quolibet statui non possit, longo practico-
 rum studio, ac sedula, maturaque observatione solummodo potest adipisci; id tamen certum est medicamenta in minima dosi exhibita esse inefficacia, quia eorum virtus morbi virtutem non superet; in immodica dosi præscripta esse noxia, quia & morbi, & naturæ limites excedant, quare debent moderata dosi præscribi ut sint utilia. 2. Advertenda est in medicamentorum præscriptione eorundem natura an scilicet sint acria, subtilia, spirituosâ, anodina, calida, frigida, &c. 3. Sedulò inquirenda est debita præscribendorum remediorum occasio, si enim tempo-
 re

re debito non propinentur, vel inutilia, vel noxia fient, proindè occasionem utpote velocissimam, & nimis fugacem omni artis ingenio quærant Tyrones, aliter enim malè consulent nomini suo, & ægrotum saluti, idè Hipp. 1. aph. sent. 1. *Occasio præceps.* 4. Attentè inspiciendus est modus utendi an scilicet præscribenda sint medicamenta in forma solida, liquida, apozematis, aut portionis, &c. si enim medicamenta debitè non præscribantur in schedulis præterquamquod ægris fient incommoda peritis Pharmacopæis risui erunt. 5. Videndum est, ut quantum possibile sit ea præscribantur medicamenta, quæ ægris fuerint gratiora, tenetur namque Medicus ut ait Celsus ægros curare citò, tutò, & jucundè. 6. Antequam medicamenta exhibeantur omni cura investigatur ægrotantis natura, temperamentum, ætas, anni tempus, causæ antecedentes, animi passiones, & minima quæcumque ægris prius dederint fomitem ad ægrotandum, & denuò ipsis jam morbo afflictis supervenerint, aliter enim mille committentur errores in remediorum administratione; minima enim in morbis quantumvis minima semper in Medicorum contemplatione sunt maxima,

ma, ac ex rebus ita minimis basis curationis quandoque desumitur, unde errant illi Medici, qui bene composito vultu, & corpore ad nauseam disposito, nequidem pulsu rectè explorato, ab ægris discedunt, ac postmodum medicamenta præscribunt magno artis medicæ dedecore, & ægrorum detrimento. Quapropter ut Tyronibus notum sit quomodo circa id se gerere debeant selectiora tantum remedia proponam, & methodum ipsa exhibendi breviter describam.

CAPUT II.

DE ALTERANTIBUS IN GENERE.

CUm natura certè providissima per varia sibi apposita filtra, & accomodata loca fluidorum, impuritates morbum foventes, aut eidem occasionem tribuentes sese exonerando expellere nitatur; id tamen assequi non potest nisi solidis ad tonum naturalem reductis, & liquidis ad perfectam despumationem advenientibus, cumque hoc non ita facile, licet intendat, valeat semper adipisci, tum quod solidis, & liquidis corrigendis non sint vires satis robustæ, tum
quod

quod fluida difficillimè valeant emmendari; Medico propterea ejusdem ministro, & interprete indiget, ut ei suppetias ferens unitis quasi viribus simul queant, solidorum, fluidorumque vim superare, ac morbos consequenter expellere. Hoc ergò assequitur Medicus per alterantia medicamenta, quæ talia dicuntur ob vim illam, & virtutem, quam secum ferunt restituendis solidis, & corrigendis liquidis opportunam, cumque tum solidorum, tum fluidorum vitia multa sint, atque diversa; medicamenta ideirco alterantia proponam communioribus solidi, & fluidi vitiis emendandis opportuna.

Vitium ergò liquidis maximè familiare est nimia crassities, lētor, & coagulatio, quādo minimæ scilicet eorum particulæ adinvicem adeò cohærent, & consociantur, ut in grumos veluti videantur abire; magis, vel minus, prout fuerit major, vel minor coagulatio. Ex hac ergò crassitie, lentore, & liquidorum coagulatione, nascuntur eorundem in variis partibus stagnationes, obstructions, exindeque morbi. Hoc igitur liquidorum vitium appellant antiqui humorem pituitosum, undè ea omnia quæ conferunt ad dissolvendam coagulationem, ad præpa-

randum humorem pituitosum conferre judicant. Medicamenta ergò dissolventia, seu sanguinem, & lympham nimis coagulatos attenuantia, aut (ut cum Galenicis loquar) pituitam præparantia sunt ea omnia quæ salibus alchalicis, seu fixis, seu volatilibus lentorem corrigunt, & vincula quibus irretiuntur sanguis, & lympa, dirumpunt, & enerant. Ex vegetabilium regno conveniunt radices quinque aperitivæ, enulæ, brionia eringii, valeriana. Folia centaur. minor. absinth. menth. salv. camædrios; gummi ammoniacum, lignum sanctum, radix schinæ, falsaparill. item sales fixi prædictarum plantarum, ut sal absinth. centaur. minor. gentianæ, genist. ex regno minerali camphora, & ex ea parata remedia, spirit. succin. sal. ammoniac. ex regno animali spirit. c. c. urinæ, sal volatile viperarum, c. c. ac denique omnia diaphoretica de quibus infra.

Hæc medicamenta (adhibitis specificis infra proponendis) conveniunt in apoplexia à crassitie, & lentore lymphæ, vulgò pituitosa, in catharro suffocativo ab eadem causa, in asthmate, pleuritide à coagulatione, & stagnatione lymphæ. Conveniunt pariter in febribus malignis à coagulatione, in febri-

bus

bus lymphaticis, mēstentericis, cachexia, chlorosi, omnibusque morbis in quibus indicatio adest attenuādi, dissolvendi, liquandi, & liberum circulum liquidis tribuendi. Proinde sequentes formulæ sunt ad dictos usus utilissimæ.

R. rasur. ligni sanct. ℥. s. rad. schin. fals. parill. ā ℥. j. infund. in aquæ font. lib. iiij. stent in infusione per 24. horas sub cineribus calidis, postea coque ad mediæ partis consumptionem.

Hoc decoctum, si ita non fiat inefficax est, mos enim erat apud antiquos his lignis tribuere in decoctione viii. libras consumptionis, ac cum eoru vis in sale volatili oleoso quo gaudent sita sit, & sales isti tam longa decoctione dissipentur, idcirco decocta ab eis ita facta erant prorsus inutilia, quod ita non accidit si modo superius posito præscribatur. Similiter est advertendum ad unitas singulas dictorum lignorum correspondere ad summum libras duas aquæ ut decoctum fiat efficax.

R. rad. enul. camp. apii. petrosel. ā
 ℥.j. brionia, ℥.s. fol. absinth. manip. j.
 cortic. citr. ℥.s. cinam. ℥.iij. fiat decoct.
 ab lib. j. s. pro tribus dosibus, cuilibet ad-
 de salis tart. ℥.j sal. ammon. gr. iij. me.

R. pulv. c. c. pp. antimon. diaph. ā ℥.j.
 sal. volat. c. c. gr. x. me. fiat pulvis su-
 mendus duabus dosibus.

R. gummi ammonia. ℥.j. antimon.
 diaph. ℥.s. sal. ammon. gr. iij. fiant
 pill. pro una dosi.

Præterea in horum medicamentorum
 præscriptione videndum est, an æger humo-
 ribus crassis refertus sit temperamenti bi-
 liosi, & viscerum intemperie calida gaudeat,
 ut nostro climati familiare est, nam si ita sit,
 dicta humorum crassities, lentor, & coagu-
 latio non à frigiditate, ut vulgus credit, sed
 ab immodico viscerum, & sanguinis æstu
 procedunt, nihil enim fluida corporis hu-
 mani citius coagulat quam immodicus ca-
 lor ex Boheravii doctrina, in quo casu for-

mulæ superius positæ inutiles sunt, & noxiæ, quia eorum medicamentorum nimis calidorum ratione, calida viscerum intemperie aucta, lymphæ in dies magis concrefeit, ac novis morbis producendis fit apta, propterea in eo casu ad lentorem, & coagulationem lymphæ impediendam diluentibus, & temperantibus est utendum.

Post medicamenta attenuantia, sequuntur medicamenta coagulantia, incrassantia, ac sanguinem nimis dissolutum ad naturalem statum reducentia, & ut loquuntur alii, bilem tenuem præparantia. Radices acetos. gram. tarax. cichor. plantag. fol. endiv. semperv. major. portul. cichori, acetos. flores violar. rosar. nymph. buglos. hordeum, quatuor semina frigida majora, & minora, sal prunel. spirit. sulphur. sal nitr. sirup. acetositat. citri, rosar. violar. endiv. succus limon. arantior. citri, amigdalata, hordeata, & alia quamplurima ab Authoribus longè descripta, quibus meritò adduntur opiata, & narcotica, quæ melius quam reliqua bilis fervorem, & sanguinis dissolutionem coercent. Ex his ergò medicamentis plures formulæ deduci possunt utiles ad febres ardentes, malignas à dissolutione, aliosque morbos

hos à bile æstuante, indeque nata sanguinis
dissolutione productos.

R. radic. gramin. fragar. cichor. ā
℥j. fol. endiv. & portul. ā manip. j.
4. semin. frigidor. major. ā ℥j. hord.
pug. j. fiat decoctio secundum artem ad
lib. ij. pro iij. dosibus, cuilibet adde si-
rup. acetositat. citr. ℥j. me. vel

R. radic. fragar. taraxac. acetos. ā
℥j. fol. semperv. major. manip. j. flor.
cord. & nymph. ā pug. j. 4. semin. fri-
gid. major. ā ℥j. fiat decoct. ad lib. ij.
pro iij. dosibus, cuilibet adde succi li-
mon. ℥i. sacchar. q.s.

R. pul. c.c. p. ℥i. spirit. nitr. gs. vi.
laud. liq. sidenaba. gs. ix. sirup. de nim-
phea ℥.ii. aquæ hord. ℥.iii. m.

R. amigd. dulc. excorticatar. & in
aqua rosar. prius infusar. par. vi. 4.

*femin. frigid. maj. ā 3. i. contundan-
tur in mortario marmoreo sensim af-
fundendo aquæ bord. q. s. extrahatur e-
mulsiō, cui adde sal. prunel. 3. i. m.*

Licet Tench in cap. de emulsionib. op-
timè advertat acida non esse emulsionibus
miscenda, quia lactescentem substantiam
coagulant, tamen sal prunel. ipse præscri-
bit, quia ab eo talis effectus non procedit,
imò emulsionibus admixtū innumeris mor-
bis mira præstat.

Fæculentas, crassas, austero-acidas flui-
dorum partes, seu humorem melancholicum
corrigunt, & preparant, rad. bugl. ering.
apii brusç. fol. cetherac, fumar. melys. bor-
rag. cortic. cappar. fraxin. tamarisc. fam-
busc. passulæ, cappar. poma redol. grana
Kermes, flor. genistæ, borrag. buglos. ca-
lendul. camomil. sirup. de pom. fumar. ca-
pill. vener. borrag. sal tamarisci, fraxini, sti-
pit. favar. cremor tart. terra foliat. tart. tar-
tar. vitriolat. tinct. tartar. tatt. nitrat. Min-
sich,

fich. oculi cancr. marg. pp.c.c. ustum, aliaque absorbentia, tartarea, & oleosa, quæ sua partium ramositate eas sanguinis partes inviscant, & enervant ut oleum essentielle juniper. lavendul. cinamom. &c. Præcipuè autem conferunt martialia, non quia suo pondere obstructions infra projiciant, ut vulgaribus creditum, sed quia sale volatili subtili, ut loquitur Fuller, adeò sanguinem depurant, & exaltant, ut qui (ob globulorum rubrorum penuriam) fere prius pallebat, sensim fiat rutilans, spirituosus, & spumans. Inter hæc verò primas ferunt crocus martis aperit. aqua mart. Joan. Curb. cujus descriptio hæc est:

R. sal. mart. ℥.ii. infund. & coque in lib. ii. aquæ ad consumpt. 3. partis. Dosis ℥.ii. singulis diebus matutinis horis, & iterum alia duæ vespertinis peracta digestionem.

Ac tandem aqua marcialis Lemort cæteras longè antecellens.

R. miner. ferr. integr. q. v. contundat. quantum possibile, in pollin. hume-

etc.

Etetur aqua pluviali, stent in maceratione in umbra per duas, vel tres septimanas cadendo ne massa nimio humore obruatur, vel illo nimis privetur. Dein fiat destillatio per cucurbit. vitream in arena positam ad siccitatem usque. Dosis ℥.iiij. singulis diebus ut de priori dictum est.

Denique cum bilis duplex sit, alia tenuis de cujus preparatione jam satis loquuti sumus, alia crassa, iners, vappida, principiis activis destituta, ut in ictero, febribus intermittibus aliisque hujusmodi morbis videre est, hæc propterea distincta postulat remedia ab illa. Huic ergo conferunt omnia amara salibus lixiviosis, & alchalicis imprægnata, inter quæ primum locum obtinet decoctum amarum Pharmacopœæ bateanæ infra satis propositum tractatu de febribus.

Interim sedulo notandum est an partes sanguinis faculentæ, & tartareæ cum intemperie viscerum calida jungantur, tunc enim ab aliquibus dicuntur melancholia per adu-
stio.

sionem quæ nostris popularibus familiaris
 est in quo casu, nec conferunt martialia, nec
 oleosa superius adducta, sed potius diluen-
 tia, temperantia, & absorbentia, quare spe-
 cificè profunt serum lactis, c. c. calcinatum,
 mater perlar. cristal. mont. aliaque testa-
 cea, & absorbentia, idcirco cum in scorbu-
 ticis, & hipocondriacis, ac histericis similes
 particulæ redundant, eaque cum intemperie
 viscerū calida sæpè jungātur, eis proinde cō-
 veniunt, ac mirificè profunt. Hic obiter no-
 tandum adeo apud hodiernos Medicos in-
 valuisse usum, ne dicam, abusum præscriben-
 di absorbentia medicamenta, ut in quolibet
 morbo commune habeant ea indifferenter
 propinare, ipse tamen licet in pluribus mor-
 bis censeam utilissima, in aliis judico om-
 ninò inefficacia, unde præcipuè convenire
 autumno histericis, hipocondriacis, scorbu-
 ticis, febribus ardentibus, doloribus par-
 tium internarum, imò & scabiei, lepræ, si-
 milibusque morbis ab acri materia proces-
 dentibus. Dicta ergò medicamenta operan-
 tur, quatenus acres, & acutos fluidorum sa-
 les imbibunt, & absorbent, ac eos sua acri-
 monia destitutos ad morbos producendos
 reddunt inhabiles. Præterea si absorbentia

medicamenta aqua coquantur efficaciora fiunt, & multò melius operantur, quatenus inter coquendum, cum mera terra sint salibus suis spoliata, aquæ salem exhauriunt, eamque salibus omninò destitutam reddunt, hæc postmodum esuriens aqua in viscera, & vasa nostra intromissa, salia quotquot invenit, arripit, & diluendo foras adducit, ut optimè explicat Fuller pharmacop. ex temp. pag. 107. eandem confirmare videtur Boerhaave tract. de virib. medicament. pag. 199. ubi manifestò probat solam aquam diluere, eamque omninò aliis corporibus spoliatam multò melius sales quoscumque imbibere, & eliminare. Cõfirmat id ipsum præterea experiment. Majovv. tract. de therm. Bath. pag. 264. ubi manifestò probat sal quoddam in dolis acidæ aquis communibus inesse, licet Thachenius alchali esse intendat, lib. Hipp. Chim. cap. 19. pag. 106.

CAPUT III.

DE ALTERANTIBUS SPECIFICIS:

Sicut alterantia in genere ea dicuntur, quæ vitiis solidorum, & fluidorum corrigenda

gendis genericè profunt, ita alterantia specificā ea dicuntur, quæ cuilibet, & peculiari parti sunt appropriata; propterea alia sunt cephalica, quæ capiti roborando, ejusque morbis extirpandis sunt apta, alia bechica, seu thoracica, quæ morbis thoracis specificè profunt, cardiaca, quæ cordi, & stomachica, quæ stomacho præcipuè favent, &c. Horum operandi modum explicarunt Galenici per quosdam occultas facultates in medicamentis residentes ab omnibus ita dictas, & à nemine hucusque benè exploratas. Chimici eorum operationes ad præconceptas, & inanes acidi, & alcali hypotheses reducerunt; nos tamen per affectiones chimico-mechanicas eorum operandi modum intendimus explicare. Medicamenta ergò cephalica (idè suo modo dic de bechicis, ophthalmicis, stomachicis, &c.) alia sunt (ut cum vulgo loquamur) calida, in apoplexia, comate, lethargo, aliisque soporosis affectibus, & à materia viscida, crassa, limphaque nimis concreta procedentibus, alia frigida in delirio, phrenitide, vigiliis, & æstuationibus, opportuna. Prima ergò operantur, quatenus suo sale volatili, & sulphure balsamico-oleoso, quo gaudet, cerebri fibras, glandulas,

&

& tubulos, et si minimos penetrando, lympham in eis stagnantem, crassam, & coagulata dissolvunt, attenuant, & incidunt, ac ad suum motum jam ferè deperditum, restaurandum iterum disponunt. Simili modo sale suo volatili pungendo, & vellicando duræ, piæque meningis fibras, easdem quasi languescens, & confopitas ad motum vibrationis perpetuandum commovent, & excitant, atque hoc modo in solida nostri corporis operando maximè adjuvant. Sed dices: si hoc ita esset, omnia quæ sale volatili abundant, essent cephalica, quod ita non est? respondeo omnia volatilia, & spirituosæ capiti aliquo modo convenire, verum ea, quæ à Medicis cephalica dicuntur, capiti ejusque morbis magis esse appropriata. Ratio est, quia licet omnia sint volatilia, tamen sal volatile unius medicamenti diversæ est naturæ, configurationis, & ordinis ab alio, minimæque ejus particulæ diverso modo combinantur, & ordinantur adinvicem, ac diversam nanciscuntur figuram respectu alterius; propterea medicamenta, quæ apud Medicos cephalica audiunt, sale volatili constant ejusdem figuræ, & ordinis, cujus sunt glandulæ cerebri, & pori, duræ, piæque meningis, qua-

prop-

propter per eas facilè mutua proportione insinuati, limpham in eisdem imbibitam dissolvunt, & attenuant, quod manifestum fiet simili exemplo: sicut in renibus solæ separantur urinæ particulæ, eò quòd poros ibi inveniunt sibi filtrandis accommodatos, in hepate partes bilis, quia ejusdem glandulæ eandem habent figuram cum illis, &c. ita medicamenta cephalica capiti specificè profunt, hepatica jecori, &c. quia eorum medicamentorum particulæ glandulis, & poris dictarum partium adeò adaptantur, ut facile per eam proportionem queant ipsas transire, & humores in illis detentos discutere.

Medicamenta ergò cephalica calida sunt sequentia: pulv. marchion. à ℥.i. ad ʒ. i. pulv. de gutteta sine aromatib. à ℥. i. ad ʒ. i. pulvis ungu. alces, cranii human. & rad. valerian. à ℥. i. ad ʒ. i. spirit. fulig. à ʒs. vi. ad ℥. i. aqua meliss. spirit. à ℥. i. ad ℥. ii. sal. volat. viper. c. c. cran. human. à gr. iiii. ad x. tinct. succin. à ʒs. vi. ad ℥. i. elix. proprietat. Helmont.

à gs. vi. ad $\mathcal{D}$ .s. spirit. volat. sal. am-
 mon. à gs. vi. ad $\mathcal{D}$ .i. spirit. c.c. succinat.
 à gs. vi. ad $\mathcal{D}$. i. oleum essential. cario-
 phill. lavendul. ror. marin. à gs. iiii. ad
 viii. spirit. sinapi, à gs. vi. ad $\mathcal{D}$ .i. sirup.
 flor. tunicae ab $\mathcal{Z}$. s. ad $\mathcal{Z}$. i. sirup. beto-
 nic. peoniae ab $\mathcal{Z}$ .i. ad $\mathcal{Z}$. ii. aqua flor. ti-
 liae ab $\mathcal{Z}$ .i. ad $\mathcal{Z}$ .ii. aqua lilior. conval. ab
 $\mathcal{Z}$. i. ad $\mathcal{Z}$ .ii. stercus pavon. à $\mathcal{Z}$ .s. ad
 $\mathcal{Z}$ .i. cinabar. nativ. spirit. sanguin. hu-
 man. à $\mathcal{D}$ .s. ad $\mathcal{D}$ .i. aqua hirund. ab
 $\mathcal{Z}$. s. ad $\mathcal{Z}$ .i.

In apoplexia.

R. spirit. c.c. succinat. $\mathcal{Z}$ .i. aquae theria- *Nota*
 cal. rhænod. $\mathcal{Z}$ .iii. essent castor. gs. vi. si-
 rup. peon. $\mathcal{Z}$. i. aquae flor. til. $\mathcal{Z}$ .ii. m.

R. spirit. fulig. & sang. human. à
 $\mathcal{D}$ .s. tinct. succin. gs. vi. sal. volat. cran.
 hum. gr. iiii. sirup. betonic. $\mathcal{Z}$ .i. aquae
 saliv.

salv. ℥.ii. m.

Ubi dicta medicamenta non sunt.

R. pulv. march. ℥.i. spirit. sal. ammon. gs. xii. essent castor. gs. iiii. sirup. peon. ℥.i. aquæ flor. til. ℥.ii. m.

Hæc omnia medicamenta conferunt in paroxismo epilepsiæ, sicut in apoplexia; ad utriusque tamen præcautionem

R. conserv. flor. anth. ℥.ii. conf. alcher. incompl. ℥.s. succin. alb. pp. ℥.ii. pulv. rad. zedoar. & lign. visc. quercini ā ℥.s. spirit. bux. ℥.s. cum sirup. cortic. citr. fiat elect. dosis ℥.i. mane, & vesperi accedente potissimum plenilunio.

R. stercor. pavon. & ung. alc. pulv. ā ℥.iii. cinabar. nativ. ℥.i. sacchar. albi q. s. fiat pulv. præscribat cum aqua salv. aut decoct. the, vel caphe. Antiepilepticum insigne. Vel

R. cortic. peruv. ʒ. vi. radic. serpent.
 virg. pulv. ʒ. ii. cum s. q. sirup. peoniæ
 fiat elect.

Hoc electuarium cæteris anteponen-
 dum remediis in præservatione epilepsiæ
 judicat Thomas Fuller, atque per duos,
 vel tres menses vult esse continuandum.
 Dosis sit ʒ. i. mane, & vesperi in adul-
 tis, in pueris ʒ. s.

Nota hæc omnia medicamenta supra po-
 sita utilia esse omnibus morbis capitis à vis-
 cida, concretaque limpha procedentibus,
 unde conveniunt in doloribus capitis à cau-
 sa frigida, ut vocant, in lethargo, catalepsi,
 comate, aliisque affectibus soporosis, item
 in vertigine, epilepsia, & aliis. Præterea no-
 tandum nimis fidendum non esse remediis
 ex craneo humano desumptis, idem enim
 præstare possunt quod reliqua ex aliis vel a-
 nimalibus, vel mineralibus deprompta ex
 observatione Zuingeri, imò piè considera-
 tum melius esset cranium humanum, quam
 in officinis, ut advertit Fuller. Interim no-

tandum tum epilepsiam, tum apoplexiam suos habere paroxismos accedente plenilunio potius, quam reliquis temporibus, propterea disponendi sunt ægri medicamentis supra positis antequam istud accedat, sic Petrus Michael de Hered. tract. de morb. acut. cap. de epileps. Tandem confect. alchermes, quam supra præscripsimus alia est cum aromatibus alia sine illis, 1. dicitur completa; 2. incompleta. Idem advertendum de confect. hiacinthor. quæ vel est cum aromatibus, vel sine illis, utraque ergò confectio utilissima est ad vires instaurandas in omni morbo in quo id necesse est, ideòque cuicumque potioni, aut formulæ pro libito addi possunt, verum cum aromata caput tentare, & mulieres histericas commovere notum sit, idcirco mulieribus semper præscribitur sine aromatibus, ac pariter in capitis morbis; licet in utroque casu cum aromatibus eam præscribat Michael Etmull. affirmans aromata naribus admota, & caput tentare, & uterum commovere, verum intus assumpta utrique absque ulla noxa juvare.

Nota insuper nihil magis deservire pro præcautione apoplexiæ potissimum pituitosæ, quam alvum libere fluentem habere, ob-

fervare enim licet omnes ferè eos, qui apoplexia semel tentati sunt, tali alvi stipticitate laborare, ut non nisi medicamentis adjuti facilè fæces deponere valeant, id ergò accidit quia fibræ omnes membranosæ, & nervosæ veluti consopitæ, languidè excercunt suos vibrationis, & oscillationis motus, unde motu intestinorum peristaltico diminuto, tardè nimis procedunt in fæcibus deponendis, quare utile est, eis qui semel ab invasione apoplexiæ liberati sunt alternis diebus, aut singulis saltem septimanis sequentes, aut alias pillulas præscribere.

R. mass. pill. cathol. ℥.i. pulv. march. ʒ.ʒ. fiant pill. xxi. singulis septem adde resin. jalap. gr.iiii. m. Dosis septem pill. hora proportionata noctis.

Cephalica frigida conveniunt in phrenitide, vigilia, delirio, mania, & aliis, eadem ergò sunt, quæ superius adducta ad tēperandum, diluendum, refrigerandum, & incrassandum, exinde propterea deduci possunt, specialiter tamen confert sirupus, aut aqua flor. nymph. decoctum hord. & alia, quæ supra proponuntur.

CAPUT IV.

DE EXPECTORANTIBUS.

EXpectorantia sunt, quæ materiam morbosam in bronchiis pulmonum hærentem per laringem expellunt. Alia sunt calida in asthma, ortophnea, tussi, convenientia, alia frigida in calidis pectoris morbis opportuna.

Medicamenta ergò morbis frigidis pectoris utilia sunt oleum essential. anis. ad gs. vi. tinct. sulph. ad gs. viii. lac, aut magisterium sulphuris ad gr. x. flor. benjoin. ad gr. vi. tinct. ex vitriol. antim. ad gs. vi. sperma cet. ad ℥. i. gumm. ammon. ad ℥. i. balsam. sulph. anisat. ad gs. viii. balsam. sulph. therebent. ad ℥. s. decoct. fol. tabac. ad ℥. i. mille pedum pp. pulv.

pulv. ad ℥. i. succus raphan. cum sa-
 char. ad ℥. ii. ex Etmull. Tandem ex
 vegetabilibus conferunt hissopus, tusi-
 lag. marrub. passul. ficus pingues, &
 alia mucilaginosā, sirup. tusilag. viol.
 jujubar. capill. vener. ad ℥. ii. sirup. de
 altehea Fernel. ad ℥. i. sirup. de peto
 Quercet. ad ℥. s. mistura camphorata
 Tachenii ad dissolvendum, expectoran-
 dum in asthmate mirè praeest, item pill.
 pectoral. Mensich. & alia ab Authori-
 bus longè descripta. Verum tyronibus
 aliquas proponam formulas ad idem, ex
 dictis medicamentis deductas.

R. gum. amm. & spermat. cet. ā
 ℥. i. sumat. in juscūlo.

R. magisterii sulphur. gr. vi. spirit.
 anis. ℥. s. sirup. tusilag. ℥. ii. aquae
 hissop. ℥. iii. m.

R.

R. rad. enul. ℥. i. ireos flor. ℥. s.
 fol. marrub. tusilag. pulmonar. ā ma-
 nip. i. heder. terrestr. veronic. ā manip.
 s. passul. expurg. ℥. iii. fiat decoctum
 pectoral. ad lib. ii. calidè sorbiletur.

R. mille ped. num. 120. contusis sen-
 sim affund. in mortar. aquæ puleg. ℥.
 vi. in liquor. fortiter expresso disolv.
 gumm. amm. ℥. iii. colatur. adde tinct.
 benzoin. ℥. ii. m. Dosis cochlear. i. cum
 haust. decoct. præscript.

R. gumm. ammon. colat. ℥. i. croc.
 flor. benzoin. ā ℥. s. ol. ror. marin. ḡs.
 vi. balsam. peruvian. q. s. fiant pill. Do-
 sis iii. ter. in die.

R. millep. pp. ℥. iii. gum. ammoniac.
 colat. ℥. i. flor. benzoin. ℥. s. pulv. croc.
 balsam. peruvian. ā gr. xv. balsam. sul-
 phur. q. s. fiat massa, & dentur iii. ter.
 in die.

Mul.

Multa alia adsunt apud Authores medicamenta pectoralia, quæ hic, ne nimis longus sim, non appono. Pillulæ balsamic. Ricard. Morton. pill. antiasthmat. Palacios Lohoch Lucatell. Decoct. Gall. veter. ex Riverio, & alia quæ in modernis Authoribus ad nauseam offeruntur.

Nota siropos pectorales ut violar. tussilag. & alios in usu esse apud hodiernos Medicos ad sensum, & cochlearim lambendum, unde lambitivi appellantur, ad quem finem utuntur mulierculæ tabellis saccharatis, saccharo rosat. & aliis hujusmodi quibus ægros saginant, & inferciunt, non curant; quia tamen clarissimos in medicina viros de hoc dissentientes video eorum idcirco verba apponam, ut quisque in praxi distinguat, quid verum sit aut falsum, noxium aut opportunum.

Alii judicant saccharata utilia esse pectoris morbis, sic Quercetanus de saccharo ait, esse de specie salis ad dissolvendum apti, ipsumque propterea commendat in calculis instingendis, in quam opinionem accedit Heredia tract. de calcul. ren. Similiter Boerhava tract. de virib. medicament. cap. de expectorantib. de saccharo ait: *Atque sac-*
cha-

charum saltem in pauciori dosi, licet enim hoc à quibusdam improbetur, certum tamen est, illud esse sal rectificatum, nec balsamo nostro naturali adeò perniciosum, ut nonnulli opinantur. Contra autem Joannes Dolæus in encyclopædia medica, cap. de phis. de saccharatis loquens ait: *Sunt in cortice mel, & in nucleo fel.* Carolus Piso se expertum esse ait, spiritum ex saccharo elicatum adeò acidum esse, ut linguam, & intestina corrodat, undè infert contraria esse thoraci, quia *acida pectori inimica.* De le boe Silvius vehementer reprehendit Medicos qui ægros, dum de tussi conquærantur, conserva rosarum, & saccharatis inferciunt, quibus ut ipse ait, non modo non abstergitur, & sanatur pulmo, sed potius pituita acuta, viscida materia in dies glutinosior evadit.

Tandem, in insula Sancti Thomæ (ait Fuller) sub æquatore molunt cannas saccharinas, & quod superest expresso succo obiciunt porcis; qui indè in tam miram ténertudinem pinguescunt, ut de bonitate cum capis hispanicis certent, denturq. ventriculis invalidis. Unde colligere est, quod si saccharum, ea vi, & facultate polleat, ut suillarem, omnium ferè carniū, tenacissimam

ad tantam teneritudinem adducat, eadem profus ratione corruptelam, & sphacellum in pulmonibus accelerabit, cum ipsi sint mollis, ac spongiosæ substantiæ, & stipticis, *adstringentibusque conseruentur*. Hæc ille. Nos tamen tyrones monemus ut *nequid nimis*, ac mediam in hisce viam pergant, si rupi enim lambitivi aliaque hujusmodi saccharata moderatè sumpta in morbis pectoris profunt, quatenus suavi illo rore fibras laringis madefaciendo tussim, & expectorationem moliantur.

In tussi ergò, & repletionem pulmonum à materia acri, ut in distillationibus salis, & aliis confert sequens decoctum.

R. hord. mund. rad. alb. simpb. ā 3. vi.
 Glyzirisæ rasæ, & contusæ, jujubar.
 passul. purgat. ā 3. f. fol. tussilag. capill. vener. scabios. ā manip. i. coq. in aquæ commun. lib. iv. ad tertiæ partis consumptionem.

R. amig. dulc. excorticat. pari. vi.
Semin. 4. frigidior. major. ā 3. i. semin.

min. alb. & papaver. alb. ā ʒ.i. se-
min. bombac. ʒ.ii. cum aqua bord. ex-
thraatur emulsio.

Postquam his medicamentis materia
crassa in pectore contenta satis evacuata est
ad opiata tamquam ad sacram anchoram
confugiendum, sola enim hæc distillationes
fæliciter, & radicitus curant.

R. Succ. liquirit. ʒ. i. mirrb. ʒ. s.
laud. opiat. gr. x. fiant pill. 40. ex qui-
bus sumantur quatuor singulis noctibus
hora somni.

R. Succ. cinoglos. lib. i. s. coque dum
inclarescat, & cum sacchar. alb. lib. i. s. fiat
sirupus. Ex eo sumantur duo cochlearia
bis in die, optimè enim fluxiones acres
sedare solet.

Multi timent laudano opiato, ac cina-
glosso propter vim soporiferam, ipse tamen
dicam cum Silvio: *Vellem non esse Medicus, si
opiate non haberem.* Si ergo in moderata
dosi præscribantur, vix eis par est in medi-

cina remedium, de quo videatur Etmull. de
de vi opii diaphoret.

In sputo sanguinis conferunt sal sa-
turn. à gr. ii. ad lxxi. croc. mart. adstrin-
gen. ad ℥. i. coral. pp. ad ℥. i. tinct. la-
pid. hematit. ad grs. 20. aqua arterial. ad
℥. i. tinct. coral. ad ℥. i. sirup. coral. ad
℥. i. aqua urtic. plantag. rosar. ad ℥.
iiii. sirup. de simpbit. fernel. ad ℥. i. si-
rup. mirtill. ad ℥. ii. quibus omnibus
longè antecellit cortex peruvian. semel,
& iterum exhibitus experimento Ri-
chard. Morton. ac decoct. contra sputum
sanguin. jugKen. sicut etiam decoctum
vulnerarium. quod in omni sanguinis
eruptione est præstantissimum. licet her-
bæ vulnerariæ plures ab aliquibus assig-
nentur, sequentes tamen cæteris præ-
stant: Alchimil. Sanicul. Veronica. Pi-
rola

rola, virga aur. angelic. flor. hiperic. Eo-
dem ergo modo fit harum decoctum, si-
cut herbæ the, leve namque harum her-
barum pugillum in ℥. viii. aut x. aquæ
communis parum coquitur, ac postmodum
sorbillando calidè assumitur.

In phtisi dictum decoctum lacti caprillo,
aut asinino matitatum omnem paginam ad-
implet, nam licet multa phtificis remedia
ab authoribus præscribantur, ut tinctur an-
tiphtific. Etmull. Balsam. lucarel. pulv. hali
pharmacop. august. balsamum sulphur. the-
rebintinat. & alia, tamen talis est hujus mor-
bi savitia ut soli lacti cum decocto vulnera-
tio, cedat, quapropter errant Medici dum
prius phtificos variis remediis saginant, ac
denique lac, cum jam profuturum non est,
præscribunt, quod si propinaretur in princi-
pio fortasse prodesset.

In pleuritide specificè profunt pulv.
sang. hirc. pp. ad ℥. i. pulv. mandib. lu-
cii pisc. & dent. apr. ad ℥. i. antimon.

dia-

diaphoret. ad ℥. i. ol. lini sine igne extract. ad ℥. ii. sperma ceti ad ℥. i. in jusculo. Item pomum Quercetan. cujus descriptio est apud Riverium, cap. de pleuritid. Præterea fuligo camini, de qua loquens Doleus ait: Si nostrates vires fuliginis agnoscerent, non tanti emerent medicamenta ex Indiis adducta. Nitrum similiter purificatum; atque ex vegetabilibus card. bened. & Mariæ, præcipuè tamen flor. papav. rbeas, quorum decoct. pro potu ordinario per totum morbi decursum mirè prodest. Cavendum tamen ne sub initiis morbi fortiora dissolventia, qualia sunt sanguis hirci pp. & alia præscribantur, nam febre eorum ratione adaucta, nova simptomata subindè exurgunt, atque accidit illud Horatii

Stul-

*Stulti dum vitant vitia in contraria
currunt.*

Satis ergò est sub inijs pulv. dentis apri, aut alium similem propinare, ac postmodum morbo jam inducias dante ad alia devenire. Medicamentum ergo omnia longe antecellens sunt duo vesicantia tibiis admoda, de quo infra.

CAPUT V.

DE STOMACHICIS.

Quia verò stomachica ea dicuntur medicamenta quæ primæ alimentorum digestionis corrigendæ, aut adjuvandæ inserviunt, atque tot sunt authorum opiniones hac de re, eas idcirco obiter innuam, ut insignium stomachichorum perfectior habeatur cognitio. Omnes ferè galenici coctionem alimentorum in ventriculo à quadam facultate concoctrice, calore tanquam instrumento utente, procedere censuerunt. Postmodum priores chimici cum Helmontio fermentum quoddam acidum ex liene in ventriculum per vas breve descendens esse causam digestionis judicarunt.

qua-

quatenus illud fermentum cum alimentis mixtum, fermentationem excitat, ac purum ab impuro secernit. Prima opinio refellitur præter alias rationes, quia canes ossa, ac aves glandes integras, unius quandoque horæ spacio minuunt, & in chilum vertant, quod impossibile videtur provenire posse à tam pauco, ventriculi canis, & avium calore. Secundam curiosior anatomè uno actu, & ictu invertit, quia vas breve vena est, per quam nihil descendit ex liene ad ventriculum, sed potius lege circulationis per ipsum sanguis ascendit ex ventriculo ad lienem, quod patet experimento, nam ligato vase brevi in cane vivo intumescit penes partem stomachi, ac exhinanitur in parte lienis. Propter quod Uvillisus, & cum eo plures alii dixerunt, fermentum illud separari à sanguine in ipsis glandulis tunicæ interioris ventriculi, ibidemque servari, donec cum alimentis mixtum suam excerceat fermentationem, ac alimentorum coctionem perficiat. Hanc opinionem (licet multo tempore ab omnibus inconcussa admissam) à foro medico penitus ablegarunt moderniores anatomici judicantes, nullibi reperiri acidum in corpore nostro,

stro, si hoc secundum naturam se habeat; solummodo autem inveniri dum præternaturam est, unde affirmant coctionem in ventriculo fieri ope cujusdam triturationis in ore jam inceptæ, & in stomacho postmodum absolutæ eamque alternis ventriculi, & abdominis ictibus perfici, in quam opinionem feruntur Christianus Langius, Archibaldus Pitcarnius, Joannes Boerhave, & novissimè clarissimus Philippus Hecquet ex Parisiensium familia.

Nos tamen alimentorum in ventriculo digestionem fieri credimus concursu simul fluidi, & solidi, nisi enim unitis simul viribus concurrant solida, ac liquida perfectum coctionis negotium fieri nequit. Fluida ergo concurrunt, quatenus in tunicis ventriculi liquor quidam de indole salivæ separatur, *liquor gastricus* vulgò dictus, & alimentis permixtus adjuvat quam maximè ad particularum alibilium alimentorum extractionem; hic autem liquor in statu naturali nec acidus est, nec fermentando operatur, benè autem in statu præternaturali ut accidit in hipocondriacis, & aliis. Solida ergo concurrunt, quatenus alimenta jam satis saliva, & liquore gastrico diluta, al-

ter-

ternis motibus ventriculi, comminuunt, & atterunt, ad perfectam utilium particularem extractionem. Quid ergo juxta hanc hypothesim dicendum de bile, & succo pancreatico quorum mutua fermentatio in intestino duodeno ad depurandum chilum tantopere à Silvio decantatur? Pariter igitur negamus id ita esse in statu naturali, non in præternaturali; bilis namque ad depurandum chilum per duodenum intestinum transeuntem conduit, quatenus sua vi saponacea sordes quascumque in eo relictas abstergit, ac mundificat, ut purior sic in sanguinis consortium feratur, succus autem pancreaticus eidem intestino occurrens ad diluendum chilum præcipuè confert, ut per tot lacteorum vasorum angustos ductus queat facile transire. Verum hæc obiter.

Ut ergo ad nostrum propositum revertamur medicamenta quæ primam alimentorum digestionem corrigunt sunt præcipuè:

Conf. alcher. ad 3. i. aqua melif. composit. ad 3. ii. aqua theriacal. Crol. ad 3. i. aqua mastichin. composit.

E

ad

ad ℥. i. aqua lacticosos. cinamom. &
 menth. ad ℥. iii. eleofachar. cinam. &
 cortic. citr. ad ℥. s. essent. anis. menth.
 cortic. citr. & cinam. ad ḡs. iiii. sirup.
 de cortic. citr. flor. tunic. menth. sin.
 acid. ad ℥. ii. aqua menth. meliss. ad
 ℥. iii. Pulv. stomachic. Quercet. ad
 ℥. ii. elixir. propriet. Paracel. ad ḡs.
 xv. balsam. peruv. ad ℥. s. sal absinth.
 ad ℥. i. ex vegetabilibus absinth. menth.
 calam. aromat. cortic. citr. arant.

Conferunt etiam Elixir vitriol. Mensich:
 Vinum ex cineribus absinth. paratum. Item
 ambra in ovo sorbili ad drachm. i. & alia ex
 quibus fieri possunt potiones, pill. decoct.
 electuar. & alia medicamentor. formulæ pro
 Medici intentione, modo quo in superio-
 ribus dictum est. Conveniunt ergo dicta
 medicamenta in languore ventriculi cum
 cruditate acida, in qua specificè prodest
 sal ammoniacum ad scrup. i. in vino ab-
 sinth. maritatum ex observatione Etmull.

in lienteria, cæliaca passione, cholera morbo, & vomitu cui specificè prodest cortex peruvianus cum laudano liquido Sidenham. Verum est advertendum ventriculi languores, & cruditates acidas non rarò ab immodico viscerum æstu procedere, ut accidit biliosis, & hipochondriacis, in quo casu fugienda sunt suprascripta medicamenta, quia nimis volatilia, & acria, & ad alia stomachica blandiora, cum temperantibus mixta transeundum, pro quo fine specificè prodest rhabarbarum masticatum ad plures dies, cremor tartari, spirit. sal. dulc. vinum absinth. & reliqua diluentia, temperantia, ac aperientia. Item absorbentia temperantibus mixta pro eo fine conducunt, similiter emulsionem ex seminibus frigidis, & semine anisi paratas. Notatu autem dignum est eos, qui ventriculi cruditatibus acidis nimis frequenter molestantur, sanguinem ut plurimum habere nimis serosum, & coagulationi ferè ineptum, ut videre est in scorbuticis, fortasse quia chylus non potens rectè in sanguinem verti, totus abeat in serositates, in quo sensu intelligendus est Hippocr. dum ait: *Qui acidum eructant non valde laterali morbo afficiuntur.*

Insuper in cruditate ventriculi nidorosa, eadem conveniunt refrigerantia, & diluentia quæ pro acida ab intemperie viscerum calida orta, adducta sunt.

Tandem sedulò advertendum inter medicamenta stomachica non infimum obtinere locum medicamenta externa, ut oleum absinth. nucis moschat. cariophil. balsam. catholic. cum aromatib. vel sine illis, cataplasmata ex vino generoso. pane tosto, & trito addito cinamomo, aut pulvere restrictivo magistrali ut nostris mulierculis in usu est, item sequens emplastr. aliis præfero.

R. gum. tacamac. colat. ʒ. vii. pulv. cinamom. ʒ. i. ol. essent. carrioph. ʒs. iii. balsam. peruv. ʒ. ʒ. fiat ex arte emplastr. pro stomacho.

R. mastich. q. s. ol. anis. ʒs. vi. fiat emplastr. &c.

Hæc ergò utiliori eventu applicantur parti posteriori circa undecimam thoracis vertebam, quam anteriori, quippè superior, seu sinistrum ventriculi orificium partes posteriores in dorso magis respicit, atque

que eis est propinquior, ut notat River. de appet. canin. & Bartholin. in Anat. pag. 330.

CAPUT VI.

DE HEPATICIS, ET SPLENICIS.

HEpar à vulgaribus creditur accensum esse in aliquibus, ex ejusque ardore pustulas, scabies, aliasque cutaneas eruptiones nasci autumant, ipse tamen cum modernioribus Anatomicis censeo, partes omnes solidas ex se frigidas esse, atque à solo sanguine eas perpetuò irrigante ipsarum calorem provenire, ac licet frequenter his verbis utar: *Intemperies viscerum calida*, id solummodò Tyronibus claritatis gratia profero, licet non vitium hepatis, sed sanguinis solummodò esse credam. Hepatica ergò vulgo dividuntur in calida, & frigida. Calida utilia sunt in obstructionibus, schirro, ictero, & aliis hepatis morbis; frigida utilia sunt in eisdem morbis, dum viscerum intemperie calida junguntur. Nos ergò omnia hepatica consideramus prout bilem respiciunt, nam si bilis est nimis subtilis principisque activis imprægnata, conferunt he-

pa.

patica frigida, ut sal prunel. ad drachm. j. spirit. sal. ad scrup. s. acidum limonum ad unc. ij. decoctum tamarindor. ad unc. iij. decoct. radic. fragar. cichor. & flor. nimphe, & alia diluentia ut serum lactis, emulsiones, & similia, quæ utilia sunt in febribus ardentibus, inflammatoriis, & aliis in quibus nimis effrenata bilis, est subjuganda.

Si autem bilis fuerit crassa, iners, vapida, principiis activis destituta ut in ictero, cachexia, hidrope, obstructione, schirro, & aliis conferunt ea omnia quæ salibus lixivis, & volatilibus acris sunt impregnata, ubi absinth. chelidon. maj. centaur. min. gentian. marubium præcipue tamen rhabarb. quod ab aliquibus ideò anima hepatis appellatur, & aloes, quæ sua amaritudine bili valde analogâ eidem principia activa restituit, hincque oritur illud Scaligeri tom. 3. pag. 535. *Qui vult vivere annos Noe, sumat pillulas de aloes.* Verum attentè notandum, non rarò accidere ut bilis crassa, & iners, cum immodico sanguinis, aut viscerum æstu jungatur, ut videre est in hipocondriacis, ventriculo debilibus, & aliis; in quo casu fugienda sunt nimis calida medicamenta, & supradictis mixtis cum diluentibus est
uten

utendum, pro quo fine præcipuè conferunt, aut aquæ acidulæ, aut thermæ, quæ licet ab aliquibus practicis, nescio qua futili ratione impugnentur, ut legi potest in Uvald-
dhmidio in epistola ad Dolæum, & Riverio cap. de affectione hipocondriaca tamen experimento notum est plures ex hipocondriacis aliis remediis frustra tentatis, hisce solis fuisse ferè integrè restitutos; at sciant Tyrones aquas acidulas utiles esse his, qui sicco, & squalido sunt corpore, ac quibus bilis excedens vappida, & iners cum intemperie viscerum calida juncta est, ac denique quibus salvis pulmonibus, pectore, & nervis humores acres, calidi, biliosi, redundant, & fibræ ferè jam arefactæ præ siccitate crispantur. Thermæ verò magis conferunt, quibus acidi humores exuperant, corpus magis laxum est, & non ita viscerum intemperie calida gaudent, de quo consuli possunt ephemerid. Germ. ann. 1. dec. 2. pag. 20. & Manget. bibliotec. pharmaceutico-med. tom. 1. pag. 162. ubi hæc omnia longissimè offeruntur.

Splenica medicamenta ea dicuntur, quæ morbis lienis sunt accommodata, cumque in eo viscere propter magnâ, & intricatam vasorum multitudinem sanguis lentè admodum

dum circulate teneatur, hinc facillè in ejsdem glandulis præ mora partes tartareas, fæculentas, crassas, & austero-acidas relinquit, unde obstructions, cachexiæ, schirri, tumores, & alii morbi in eo generantur. Verum notatu dignum est rarò prædictos morbos adesse, sine depravata ventriculi digestionem, quia si hic in suo opere malè se gerat crassæ, ac terrestres particulæ, acidique succi exinde proveniunt, qui in liene, & hepate, tum propter vasorum angustiam, tum propter vicinitatem cum stomacho, stagnantes, prædictis morbis viam sternunt, propterea non rarò accidit affecto liene, hepatis similiter affici, & è converso. Sunt ergò splenica medicamenta ea omnia, quæ ad partes sanguinis tartareas corrigendas superius adducta sunt, scilicet martialia, oleosa, absorbentia, & aperitiva, quæ cum cautionibus ibidem ad nauseam propositis, oblata, in morbis splenis omnem paginam adimplent. Insuper aquæ minerales acidulæ, aut thermales pro agrorum varietate, ut supra dictum est, in morbis splenis unicum solent esse remedium. Hac pertinent medicamenta antiscorbutica, quæ sale volatili acri succos austero-acidos in scorbutico quandoque regnan-

hantes enervant, talia sunt succus, aut spiritus cochleariæ, becabungæ, nasturtii utriusque, cærefolii, raphani, trifolii fibrini, & alia, in quorum præscriptione notandum, eis non esse nimis, & incautè utendum in scorbuto sulphureo salino, ut loquitur Uvifis, nostris popularibus frequèntiori, exinde enim magis laborare scorbuticos observavimus, imò & in tali specie scorbuti omnibus remediis frustra tentatis, lac asininum per menses, & annum cum moderata dictorum succorum quantitate exhibitum mirè prodest, cæteraque antecellit remedia. In scorbuto autem salino sulphureo, in quo scilicet sal sulphuri prædominatur, adauget, & majori dosi conveniunt, aut succi, aut decocta dictarum herbarum adhibitis aliquibus absorbentibus, item decoctum summitatum abietis, & pini, quod ex consilio Manger. cætera omnia pro eo scorbuto superat biblioth. phar. tom. I. pag. 2.

CAPUT VII.

DE NEPHRITICIS, ET HISTERICIS.

Licet histerica medicamenta ea sint propriè, quæ affectioni histericæ potissimum

mum conveniunt, tamen ulus apud Aucto-
 res obtinuit ut sub eodem capite, & nomi-
 ne medicamentorum histericorum ea com-
 prehenderentur quæ communioribus mulie-
 rum morbis specificè profunt, atque cum
 uteri suffocatio, seu passio histerica inter
 mulierum affectiones frequentior sit, de ejus
 medicamentis idcirco primum loquemur.
 Infelix igitur est morbus, quo miseræ mulie-
 res adeò molestantur, ut igne quasi expur-
 gatorio, (ut Sidenhamii verbis utar) velu-
 ti videantur torqueri, ac talem habet cum
 affectione hipocōdriaca in suis simpthoma-
 tibus similitudinem ut unus, & idem mor-
 bus, licet in subjectis diversis à memorato
 Auctore non immeritò censeatur, proindè
 omnia medicamenta quæ pro affectione hi-
 pocondriaca, morbis lienis, & humore me-
 lancholico corrigendo adducta sunt, histeri-
 cis certis cautionibus exhibita, sunt utilias;
 verum quia aliqua ab Auctoribus afferun-
 tur remedia huic malo propria, ea propterea
 nunc proponam.

Aqua melif. spirituoſa, spirit. c.c. succi-
 natus, oleum essent. juniper. sal volatil. c.c.
 aqua lacticinosa cinamomi, elixir propriet.
 ſia. acid. tinct. mixrh. tinct. caſtor. tinct.

CROC,

troc. tinct. succin. assa fætida, sirup. capill. vener. artemiss. mēth. sine acido, sal jovis; aqua naphæ, melis. & alia medicamenta volatilia, spirituosa, & absorbentia quibus meritò adduntur opiata, & cortex chinæ chinæ, qui semel, & iterum exhibitus histericos paroxifmos mirificè sedat. In forti paroxifmo ubi motus convulsivi præsertim adsunt.

R. assæ fætid. castor. laud. opiat. ā gr. ii. fiant pill. 4. sumantur una dosi.
Vel

R. conf. alcherm. incompl. & pulv. matr. perl. pp. ā 3. s. tinct. castor. ʒ. s. laud. liquid. sidenaham. gr. x. sirup. capill. vener. ʒ. ii. aquæ naph. ʒ. iii.

R. moschi gr. viii. pulv. cristal. mont. pp. & sacchar. alb. ā ʒ. i. balsam. peru- vian. q. s. fiant pill. pro 4. dosibus.

Pillulæ istæ adducuntur à Solenandro, Riverio, Fuller, & aliis, pro quarum præscriptione notandum aromata naribus admota histericas mulieres adeò commovere, ut in vehementes paroxifmos eas evolvant,

contra verò fætida, quæ naribus admota p̄a-
roximos histericos sanare expertum est, ve-
rum ut superius diximus, aromatica medi-
camenta, ut optimè notat Etmuller. intus
assumpta histericas affectiones sæpissimè sa-
nant, atque ut majori certitudine in his præ-
scribendis procedant Tyrones notandum,
alias esse histericas fœminas sicci corporis,
cujus fibræ rigidæ, & tensæ ad motus spas-
modicos concipiendos sunt aptæ, in quibus
similiter sanguis nimis rutilans, & spirituo-
sus spasmodicas oscillationes, & histericos
paroximos producit, in his profunt succi-
nata, castoreum, & medicamenta similia cum
opiatis maritata; aliæ autem sunt histericæ
fibræ laxa, sanguine vappido, & parum tur-
gescenti præditæ in quibus aromata absor-
bentibus mixta summè profunt ut ipse se-
dulò observavi.

Præterea in omnibus histericis genericè
notandum plus prodesse diætã, quam phar-
maciam, quod verum similiter est in hypo-
condriacis, uterque enim morbus flagellum,
& opprobrium Medicorum vulgo appella-
tur. Insuper est advertendum inter evacua-
tiones nullam esse magis noxiam histericis
quam purgationem ex observatione Side-
nah.

nah. ac nullam esse magis utilem quam sanguinis eruptionem per hæmorrhoides vel arte, vel sponte productam ex Hipp. consilio. Deinde advertant Tyrones, an histericæ viscerum intemperie calida gaudeant, nam si ita sit, ut commune est, abstinendum à nimis calidis medicamentis, quæ paroxisum tollunt, alium fortiorem subindè productura, & venæ sectionibus, decoctis temperantibus, & absorbentibus medicamentis sunt tractandæ. Circa aquas minerales, & martialia idem dicendum, quod in affectione hipocondriaca superius diximus, solummodo innuere licet, quòd si limatura martis cruda alicui præscribatur, attendendum est an post ejus usum ructus nidorosi, & veluti alliacei surgant, ac spontanea alvi laxatio cum egestione facum nigricantium sequatur, hæc enim signa felicitis operationis sunt, atque ulterius continuandum suadent, ut notat Stahl. pag. 152.

In mensium suppressione conferunt omnia aperiencia, tartarea, & martialia jam satis superius recensita; specificè verò profunt sabina, crocus, mirrha, & ex his parata remedia, item tinctura castorei, borax quæ egregia est, angelica, artemis melif. ex quibus

bus sequentes formulæ aut aliæ fieri possunt:

R. gum. ammon. acet. solut. ℥. i.
 tinct. croc. & cast. ā grs. vi. extract. pan-
 chimagog. Crol. ℥. ℥. s. trofiscor. de mirrh.
 ℥. i. ol. succin. q. s. fiant pill. de quibus
 capiat ægra aliquot, singulis quatuor, vel
 quinque diebus. Tempore igitur interme-
 dio assumat sequens infus.

R. rad. angelic. zedoar. ā ℥. i. folior.
 matricar. sabin. ā manip. i. baccarum ju-
 niper. recent. ℥. s. cinamom. ℥. iiii. cro-
 ci ℥. i. sal. tart. ℥. s. infund. in vini al-
 bi veter. mensur. i. Dosis ℥. iv. singulis
 diebus.

R. borac. ℥. s. mirrh. gr. xvi. cinam.
 ℥. s. m. fiat pulvis tribus dosibus propi-
 nandus.

Si ergò dictis medicamentis menses non
 obediant

R. dictamn. cretic. aristolocb. utriusq.

℞ trochischor. de mirrb. ā ʒ. s. sirup.
capill. vener. ℞ artemiss. ā ʒ. i. aquæ
sabin. ʒ. iii. m. fiat potio , ℞ sæpius
repetatur.

℞ sal artemis. ʒ. ii. borac. Venet.
tartar. vitriolat. ā ʒ. s. croc. ʒ. i. olei
essent. sabin. succin. ā ʒs. iii. m. fiat
pulvis pro 4. dosibus.

Nephritica medicamenta ea dicuntur;
quæ morbis renum sanandis sunt opportu-
na, propterea non sunt cum diureticis con-
fundenda , hæc enim vel sanguinem atte-
nuando , vel ipsum ad urinæ vias majori
copia affundendo serosos humores ex toto
corpore per urinæ vias expurgant , illa au-
tem solum renum morbis sunt accommo-
data , atque pro morborum renum diversi-
tate sunt omnino distincta.

Calculum in primis expellunt , & infrin-
gunt sal stipit. favar. parietar. genist. suc-
cus raphan. limon. betulæ. semen hiperici.
cortex rad. fraxin. lapis judaicus , lincis,
nephriticus , lignum nephriticum , testæ
ovor. calcinat. lumbrici , millepedes in vi-
no

no albo infusi, & expressi. borax. & omnia extherebenth. composita. sirup. de alth Fernel. de mucilag. Matthæi de Gradi aqua cicer. imperial. &c. nuclei persicorum, pulv. osium mespilorum, virga aurea, oleum amigdal. dulc. sine igne extr. & alia quam plurima medicamenta, quæ ad infringendos calculos, & arenulas detergendas commendantur, quorum operandi modum, sicut & calculi generationem hic, ne longus nimis sim, non appono, legi tamen potest ad nauseam in Daniel. Senerto. Riverio, Hered. in tract. propr. ac denique in Tachenio, Bagliv. & aliis.

Decoctum nephriticum foresti ne dum ad calculos, sed & ad urinæ ardores utile.

R. semin. malv. alth. ā ʒ. ii. cicer. rubr. ʒ. iii. 4. sem. frig. maj. ā ʒ. ii. bord. mund. ʒ. ii. caric. ping. num. viiii. rad. liq. ʒ. vi. coq. in aquæ simpl. lib. iii. ad med. part. consumpt. Dos. ʒ. iii. singulis duabus, vel tribus horis.

R. rad. alth. liquir. ā ʒ. vi. fol. malv.

manip. i. caricar. ping. dactil. ā num. vi.
 semin. viol. ℥. i. coq. in s. q. aquæ bord.
 & serv.

R. sal. stip. favar. & pariet. ā ℥. s.
 pulv. rad. ononid. & virg. aureæ ā ℥. i.
 ol. amigd. dulc. sin. ign. extract. ℥. iii.
 spirit. baccar. junip. ℥. iiii. sirup. de
 alth. Fernel. ℥. ii. aquæ cicer. imper.
 ℥. iiii. m.

R. rad. apii, saxifrag. ā ℥. ii. rad.
 virg. aur. ℥. i. ocul. cancr. pp. ℥. i. tart.
 vitriol. lapid. prunel. ā ℥. ii. cremor.
 tart. ℥. iv. ol. junip. ℥. iv. m. fiat pul-
 vis præscribendus cum haustu sequentis
 decocti.

R. rad. alth. ℥. i. s. glycirb. ℥. s.
 herb. virg. aur. manip. ii. alth. parietar.
 ā manip. i. ficcum num. iv. baccar. junip.
 semin. petrosel. bardan. milii sol. ā ℥. i.

G

coq.

*coq. in vini albi lib.iii. ad lib. ii. colatur:
adde sirup. de alth. Fernel. ℥.i. pro qua-
libet dosi.*

Ante horum medicamentorum præscri-
ptionem notandum non esse adhibenda pro
calculis minuendis acria diuretica, nec
nimis fortia, medicamenta, quia
cum fibræ renum à calculi asperitate cris-
pentur, & contrahantur, horum medicamen-
torum nimis acrium adventu magis, ac ma-
gis tenduntur, & convelluntur, undè aucta
præter naturali fibrarum crispatura dolores
acerbissimi excitantur, & calculus propter
inversam vasorum figuram à nimia fibra-
rum tensione ortam non solum non expelli-
tur, sed & fortius ibidem impingitur. Qua-
propter in principio doloris nephritici, nec
acria purgantia, nec clisteres acres, nec for-
tia medicamenta conveniunt, sed imò emol-
lientia, laxantia, & indignatam fibrarum
crispaturam reducentia. Plura alia remedia
pro eo fine ab Authoribus feruntur lithon-
triptica appellata, verum pro usu Tyronum
superius adducta sufficient, qui plura desi-
derat, legat Schrod. Etmull. Manger. Zu-
vel.

velfer. & alios.

Tandem ea decocta quæ nunc à nobis pro calculis adducta sunt, ad urinæ ardores temperandos mirè profunt, quibus nihilominus addi potest emulsio arabica Fuller.

R. gum. arabic. ℥. i. coq. in aquæ bord. lib. ii. ad solut. cum hac solutione, & semin. malv. papaver. alb. amigd. dulc. excorticat. ā ℥. s. fiat emulsio secund. art. cui adde sacchar. satur. gr. xvi. sirup. alth. Fernel. ℥. iii. m.

Notate oportet urinæ ardores in senibus adeò frequentes non tam ab immodico eorum calore, quàm primæ digestionis defectu provenire, quatenus languescens jam bilis, ac tonus fibrarum ventriculi ob laxitatem nimiam inversus, alimenta rectè subigere nequeunt, quæ in mucos, & excrementa ut plurimum abeunt; hæc postmodum diuturna mora sales suos extricant, & ad urinæ vias adducta salibus suis pungendo urinæ ardores excitant, quod jam agnovit Hippocr. 6. aphor. sent. 44. ubi febrem pro ardore urinæ commendat. Et Galenus in comment.

ejusd. sententiæ latè explicat. Idcirco Heredia in comm. histor. Appoll. pag. 193. hæc scribit : *Quibus aciditas in excrementis abundat, caveant urinæ ardorem quod simphoma omnes præctici ad urinæ salsedinem sine lite reducant, undè ignorata causa ægros sine curatione relinquunt.* Quapropter fugienda sunt in dicto casu medicamenta nimis temperantia, & frigida, ac obtudentia, quippè totum ventriculi relaxando, & salivæ stomachalis, & bilis in senibus languescentium principia activa obscurando, inversa prima digestionè, nedum ardorem urinæ non corrigunt, sed & ægros in dies ad pejora damna præcipitant; conferunt potius pro eo sine stomachica blandiora quibus prima alimentorum digestionè correctæ urinæ ardores sensim sensimque minuuntur.

CAPUT VIII.

DE MEDICAMENTIS
purgantibus.

CUm corpus humanum ad sui conservationem alimenta necessario assumere teneatur, eaque sæpissimè, vel ob solidum

nimis laxatum, & debile, aut quovis alio modo malè affectum; vel ob liquidum nimis iners, ventriculus exactè digerere nequeat, nascuntur subindè succi, & excrementa inutilia, quæ vel in prima regione stabulantia, vel ad sanguinis rivulos deducta naturalem solidorum, & fluidorum texturam invertunt, & ad morbos producendos reddunt propensa; idcirco natura eorum pondere non rarò gravata per spontaneum alvi fluxum ab eis quandoque se exonerat, sic minus Medicus ejusdem minister, & interpres per medicamenta purgantia id præstat; propterea in usu est apud Medicos, dummodò morbus id postulaverit, purgantia medicamenta præscribere, quibus fluida à suis impuritatibus libera, ad naturalem suum ordinem revertantur; ac licet plures ex antiquissimis Medicis, potissimum Erasistratus, & ex modernis Chemicis nonnulli, præsertim Helmontius dicta medicamenta à foro medico prorsus excludenda voluerint, eò quod in venenorum classe reponenda esse judicaverint, *lib. de febr. cap. 5. & alibi*, tamen ea quandoquidem utilissima esse, monuit magnus Hipp. suadet ratio, & experientia confirmat, ac quilibet Chemicus, qui Hel-
 mon-

montii vestigia sequens ea proscripserit, experientia scutica in morborum curationibus, serio percutietur. Nec laudamus similiter impunem illam methodum, qua abutuntur aliqui in quolibet morbo ea indifferenter propinantes, imò medium in eo tenendum esse ducimus, ut secundum Hipp. leges non semper sit ex corpore *destrahendum*, imò *adjiendum* aliquando, quia sicut purgans medicamentum maturè præscriptum, salutem non raro accersit, ita immaturè propinatum mortem quandoque producit, propterea ut Tyronibus notum sit, quomodo se gerere debeant, & selectiora purgantia, & methodum ipsa exhibendi breviter describam.

Est ergò medicamentum purgans: *Quod corpori, vel externè, vel internè applicatum materiam morbosam per intestinum rectum evacuat.* Purgatio est: *Excretio per alvum eorum, quæ ex corpore per intestina fluere possunt.* Licet igitur medicamentum purgans propriè comprehendat quodlibet medicamentum quovis modo corpus ab impuritatibus liberans, ut diuretica, sternutatoria, emetica, &c. tamen usus obtinuit, ut sub eo nomine ea quæ per intestina solum-

mo-

modò evacuant, intelligerentur, atque in eo sensu in diffinitione verbum illud : *Per album*, apposuimus. Purgantia dividuntur: 1. ab effectu, undè alia benigna, alia fortia, de quibus rectè loquitur Galen. lib. 3. simpl. cap. 24. 2. à modo actionis, undè alia sunt quæ primas tantum vias expurgant, *lenientia*, dicta, alia quæ ex sanguinis alveo fluida expellere faciunt, & propriè cathartica appellantur. 3. à loco, undè alia sunt, quæ internè applicata effectum suum producent; alia quæ externè adhibita mirificè purgant, ut unguent. de arthanith. imò solo visu, & odore purgantium plures purgatos fuisse commemorant Pechlin. excercitat. de purg. cap. 10. Histor. acad. reg. Parisiens. pag. 69. ac Bartholinus Histor. anat. & med. cent. 5. observat. 64. & alii quos citat, & adducit Boerhaave tract. de virib. med. pag. 254. Præcipuè ergò dividi solent purgantia in cholagoga, phlegmagoga, melanagoga, & hydragoga. Cholagoga dici solent, quæ bilem expurgant, ut rhabarb. aloes, &c. Phlegmagoga, quæ pituitam, ut agaricus, turbit, &c. Melanagoga, quæ humorem melancholicum, ut folia senæ, lapis lazul. & alia. Tandem hydragoga, quæ serosos humores

res evacuant, ut tamarindi, cassia, sal cathart. &c. Hæc medicamentorum purgantium divisio, postquam per plurima sæcula in medicina pluris habita est, proximis nostris tamen temporibus ex modernis quamplures eam inutilem esse censuerunt, eò quod quocumque adhibito purganti medicamento, quilibet humor indifferenter ejiciatur, ut videri potest apud Etmuller.

At moderniores alii, qui non tam vanis hypothesibus, quam sedula observatione morborum curationi incumbunt, curiosè animadvertunt, dicta medicamenta nō eum solum, quem veteres dixere, humorem, evacuare, sed ipsum præcipuè, licet aliis adjunctum, v.g. Cholagoga licet præcipuè bilem, tamen alios simul cum ipsa protrudunt humores, sic testatur Fredericus DeKKers exercitationib. pract. pag. 122. Manget. biblioth. pharm. pag. 172. tom. 2. Boerahave tract. de virib. med. pag. 248. Fuller pag. 293. Undè licet non ita strictè credendum sit, solum dictos humores evacuare, nec pluribus etiam modernis fidendum est, qui huic potius quam alteri humori expellendo conferre negant, quapropter moneo Tyrones, ut in morbis in quibus bilis excedit eligant præ

præ cæteris ad purgandum cholagoga, in humoribus serosis hydragoga, &c.

Circa modum, quo hujusmodi medicamenta propriè cathartica operantur in corpore, plures sunt Auctorum opiniones, nam ex antiquissimis Asclepiades, ejusque affectæ, medicamenta purgantia, non humores præexistentes trahere, sed ipsos potius in putredinem vertere, & naturæ molestos reddere tenuerunt, verum præterquam quod hæc opinio satis refellitur à Galen. lib. de purg. med. facul. cap. 1. impugnatur satis apud omnes ferè Auctores, eò quod tam cita humorum in putredinem conversio à leni purganti quandoque exhibitio sit incredibilis. Postmodum Laurentius Joubertus cathartica per antipathiam operari credidit, quatenus medicamento in corpore existenti humores veluti fugientes expelluntur. Sed hujus opinionis error vel ipsi Tyronibus innotescit, eamque propterea sententiam relinquo, tanquam refutatione prorsus indignam. Galenus, ejusque sectatores per magnetismum operari asseruerunt, quatenus medicamenta à calore ventriculi actuata, & in actum reducta vim humorum attractricem eis connaturalem exercentes, ipsos eisi à

lon

longinquis partibus instar magnetis attrahunt, & ad intestina, ac ventriculum facultate expultrice ejecti, facile foras expelluntur. Hæc opinio præterquam quod mille supponit inania, & improbabilia in superioribus jam satis rejecta, experientiæ, & rationi minus cohæret, nam medicamenta cathartica sanguini sæpius miscentur ad operandum, sic testatur Hippocr. infantem purgari ex lacte, si nutrix catharticum prius assûperit: ergo nō ex ventriculo attrahunt. Præterea, qui solo odore, & vitu purgantium medicamentorum purgantur, non per attractionem medicamenti evacuantur. Insuper si in medicamenti est vis attrahendi sibi similem humorem, ut affirmant de cholagogis, & aliis, etiam duo medicamenta mutuò se attrahent fortius præsertim levius, cum similia sint inter se, & vim habeant trahendi sibi simile.

Propter quod ex modernis aliqui iudicant, purgantia medicamenta operari iniusta fermentatione in succis primæ regionis, aut in sanguine, qua partes in utiles ab utilibus separantur, & per stimulum ab ipsis catharticis inductum excluduntur. Ita ferè omnes Chimici cum Et
muller.

muller. Uvilis. & aliis asseruerunt. Verum postquam Archibaldus Pitcarnius in instit. physico-mathemat. Boerhave tract. citat. Hecquet, Langius, & alii nostri temporis Medici ad oculum, ut ajunt, ostenderunt non esse in humano corpore principia ad fermentationem requisita, hancque proinde reperiri non posse, eam opinionem penitus spreverunt, & aliam subinde ex naturæ fortasse fontibus plenius deductam, ejusdemque operibus magis congruam tradiderunt.

Cum citatis ergò Authoribus judicamus medicamenta propriè purgantia, cathartica dicta (nam lenientia, & eccoprotica, quæ primam tantum regionem expurgant, lubricando, laxando, & leviter stimulando agere lippis, & tonsoribus notum est) in solidis, & liquidis agendo operari; in solidis, quatenus ea irritando, pungendo, stimulando, motus oscillationis, & vibrationis augment, & ad expellendum quidquid dispositum est, excitant, ac commovent. In liquidis quatenus ea exagitando, movendo, attenuando ad iutilium particularum separationem citius peragendam quasi cogunt; hinc aucto ratione cathartici totius solidorum, ac

liquidorum systematis motu, totum similiter corpus, turbatur, & commovetur, hinc ab adhibito purganti dolores in ventre, & capite, caloris auctio, pulsus celeritas, & alia. Sed dices, quare omnia purgantia humores ad intestina, & non in alias partes avocant? Respondeo id ex mechanice; quia corpus constructum est facile deduci, quippe cum cathartica ventriculum, & intestina potius quam cæteras partes pervadant, ea proinde magis irritant, & stimulando motum eorum peristalticum plus commovent, undè cum liquida eo velocius, & majori copia accurrant, ubi major est oscillatio, ut optimè explicat Ragliv. tract. de fibr. motr. cap. 8. pag. 208. ideò currentibus liquidis, purganti exhibito, majori copia ad intestina, particulas ibidem impuras relinquunt, quæ motus peristaltici ope foras avocantur. Iterum dices undè provenit, ut chologoga bilem potius, quam reliquos humores evacuent, &c? Respondeo id provenire à diversa textura medicamenti purgantis, & obedientia, vel tenacitate, ut ita loquar, humoris excernendi? Sic biliosi humores cum facile mobiles sint, medicamenti illis expurgantur, quæ salibus alcha-

lino

lino-volatilibus potissimum constant, contra pituitosi humores medicamenta postulant, quæ suis partibus viscoso-tenacibus, & resinosis in solida magis impingant, & eos ad excretionem excitent, &c. undè temerè negandum non est cholagoga, melanagoga, hydragoga, & alia huic potius, quam alteri humori expellendo non conferre. Qui plura de his velit legat Zuingerum institut. med. tom. i. pag. 278. Et mull. Manget. Angel. de Martino. in annotat. de med. purg. pag. 208.

Quia verò sæpius in praxi oportet medicamenta lenitiva ad primas vias expurgandas offerre, ea idcirco primum trademus, & deinde vera cathartica examinabimus.

Medicamenta ergò, quæ in officinis pro eo usu prostrant sunt: Manna ab ℥. ii. ad ℥. iii. rhabarb. à ℥. s. ad ℥. i. pulpæ tamarind. ab ℥. i. ad ℥. iii. cassia ab ℥. i. ad ℥. iii. folia senæ à ℥. ii. ℥d ℥. vi. sirup. aur. ex ror. majal. ad a. iii. sirup. de cichor. cum rhab. ad ℥. ii.

℞. ii. ex quib. fieri possunt diversæ formulæ.

℞. tamarind. ℥. s. fol. sen. ℥. ii. rhei ℥. i. coque in s. q. aquæ ad ℥. iii. incolatur dissolv. mann. & sirup. rosor. solut. ā ℥. s. m.

Huc pertinet ptisana laxans regia dicta, cujus hæc est descriptio.

℞. seri lact. depurat. lib. vi. folior. sen. ℥. ii. cinamom. & sal. tart. ā ℥. ii. infundant. per 4. horas, dein leviter bulliant, col. & servet. ad usum.

Præscribitur ptisana pro una dosi ad uncias v. aut vi. nondum semel, sed sæpius bis in die si opus sit, ut defectus virtutis suppleatur per quantitatem; propinari solet in casu, quo necessarium sit purgare, ac propter vitium imbecillitatem id aliis medicamentis magis efficacibus fieri non potest. Quibus amara, & ingrata medicamenta non placent, ut foeminis commune est, fieri potest potio sine thabarb. & sena.

℞.

R. decoct. tamarind. & sirup. aur. ex
 ror. maj. ā ʒ. ij. cremor. tart. ʒ. i. aquæ
 lactinosæ cinam. q. s. ad gratum sa-
 porem me.

Pro eodem fine confert potio angelica
 ex manna in aqua soluto ut videri potest
 apud Palacios pag. 647. Pro eadem inten-
 tione in usu sunt apud pharmacopolas no-
 stros pillulæ ex aloe, cinamomo, & diagri-
 dio, vulgò stomachicæ, aut usuales dictæ,
 quæ unius drachmæ quantitate assumptæ mi-
 rè quandoque purgant.

Hæc medicamenta conferunt in omni
 casu, in quo vasa primæ regionis sint à for-
 dibus liberanda, præinde non ita stricta
 præparatione indigent, sicut verè cathar-
 tica.

Purgantia ergò quæ in officinis pro
 Medicorum usu habentur, vel sunt sub for-
 ma solida, vel liquida; in forma solida
 continentur pillulæ, pulveres, boli, ele-
 ctuar. &c. in forma liquida, potiones apo-
 zemata, & alia. Pillulæ ergò quæ frequentius
 in officinis existunt, sunt pill. de tribus, pill.
 de duob. pill. angelic. de succino Craton.

caphalic. Carol. Musitan. familiares ejusdem, pill. de fumar. arthritic. optice, sive lucis major. pill. hermodactil. agreg. de rhabarb. aureæ pill. sine quib. esse nolo Nicolai. pill. fatid. chochiæ minor. de agaric. de lapid. lazul. alephangin. catholic. pill. indeæ arabic. quarum omnium dosis est à scrup.ii. ad drachm.i. seu ad scrup.iiii. demptis pill. catholic. & de lapid. lazul. quæ à scrup. s. ad scrup. i. vel ad summum ad dracm. s. præscribuntur.

Licet has omnes pillulas aliquibus tantum exceptis superfluas esse plures asserant, eo quod omnium purgantia eadem sint, tamen quandoquidem, data occasione, omnes prodesse certum est, cum non solum purgationis effectus, sed alios quandoque desideremus, qui non quibuslibet pillulis perficiuntur. Sic in morbis capitis specificè profunt pill. de succin. Crat. & caphal. Carol. Musitan. In morbis infimi ventris, præsertim obstructionibus lienis, hepatis, &c. conferunt pill. famil. Musitan. Tartareæ Bontii, aut Cachecticæ Quercetani, & sic de reliquis. Deaurari solent pill. pro Medici arbitrio, vel ut visui fiant gratiores, vel ut earum amaritudo aliquo modo obscuretur.

R. mass. pill. angelic. ℥. i. tart. solub. ℥. s. diagr. gr. vi. cum liquor. idoneo fiant pill. & deurent.

R. massæ pill. cochiar. minor. & angelicar. ā ℥. ii. scamon. sulphurat. gr. iv. fiant pill. & deurent.

R. mass. pill. catholicar. ℥. i. fiant pill. & deurent.

Pillulæ panchimagogæ ad omnes simul humores excludendos, sic parantur.

R. agaric. albissim. rhabarb. elect. ā ℥. s. extract. hellebor. ℥. s. resin. jalap. scamon. sulphurat. ā gr. vi. cremor. tartar. ℥. i. cum liquore idoneo fiant pill.

Ad serosos humores potenter educendos.

R. gutt. gambæ gr. x. ol. junip. confect. mitridat. q. s. ut forment pill.

Pillulæ istæ, ait Fuller inassuetis vomitiones duas, aut tres solent excitare, post-

114 MATERIA MEDICA:

quam verò vis vomitiva infringitur adeò vehementer educunt humores serofos, ut sepius 12. aut 15. sedes merè aquosæ ex earum usu profluxerint, quare eas in hidropicis maximè comendat, atque adeò inter hydragoga purgantia meritò enumerat.

R. mass. pill. tartar. Quercet. ʒ. i. cremor. tart. ʒ. i. diagrid. gr. vi. fiant pillule, & deaurent.

Ad purgandos humores melancholicos sunt utilissimæ, atque inter melanagoga recensentur.

R. gumm. amm. acet. solut. & traject. aloes succotrin. ā ʒ. s. turbith. gummos. ʒ. i. agaric. ʒ. ii. resinæ scamon. gr. iiii. cum liq. idon. fiant pill.

Phlegmagogæ sunt, ad pituitosos humores educendos.

R. mass. pill. cachecticar. Quercet. ʒ. i. mercur. dulc. gr. xvi. resin. jalap. gr. iiii. fiant pill. & deaurent.

Optimæ sunt ad purgandos humores crassos in lue venetea in forma pulveris in usu

usu est pulvis Cornachini, seu de tribus, sic præscribitur.

R. pulv. Cornachin. ℥. ii.

Componitur hic pulvis ex æquis partibus antimonii diaphoret. cremor. tartar. & scamon. sulphurat. ac maxima ejus dosis est ad scrupulos duos, atque tot laudibus ab ejus Auctore Marco Cornachino, qui de ejus viribus librum integrum conscripsit, extollitur, ut aliud par ei non sit in medicina remedium. Verum Reidlin observat. 91. inquit pulveris Cornachini usum Romæ fuisse damnatum sub pœna damnationis ad triremes. Ex consilio nihilominus Georgii Bagliv. Medici Romani præstantissimi in morbis capitis per consensum ventris utilissimus est.

Pillulæ exhibendæ sunt sub noctem hora somni duabus, aut tribus horis à cœna, atque eis assumptis probè dormiendum, quippè hora consueta stimulando expergefaceresolent. In stomacho debilibus curandum est, ut recentes si fieri possit assumantur, si enim nimis siccæ sint, solent immutatæ per alvum ejici, & minorem præstant effectum. Præterea in usu pillularum notabant antiqui utiliores esse quam potiones ad purgandos hu-

mores ex parte distantī, eò quod in ventriculo diutius detentas majorem operationem facere posse arbitrabantur, quod non probamus, quia si medicamenta purgantia non operantur nisi reducta sint in actum, longa earum mora nihil ad citius operandum conferet, cum tam citò reduci queant in actum in potionibus, sicut in pillulis, ac semel reducta eodem modo operentur. Potiones purgantes fieri solent apud nostrates Medicos ex rhabarbaro, foliis senæ, manna, sale cathartico, & aliis, additis sirupo rosar. solutiv. Reg. Philipp. Princip. aureo composito, flor persic. de rhamn. cathar. Potio cholagoga.

R. rhabarb. ℥. i. tartar. solub. ℥. s. infundant. in seri lact. depurat. ℥. iiii. colaturæ adde sirup. rosar. solutiv. ℥. ii. me. Vel

R. rhabarb. ℥. i. cristall. tartar. ℥. s. infund. in aquæ endiv. ℥. iiii. in colatur. dissolv. mann. elect. ℥. i. in expressione dilue sirup. Reg. Philipp. ℥.

ii. me.

Potio phlegmagoga.

*R. agaric. elect. ℥. i. turbitb. gumm.
℥. s. tart. vitriolat. ℥. i. infund. in aquæ
melis. ℥. iiii. colatur. adde sirup. flor.
persicor. ℥. ii. aquæ lacticos. cinam.
q. s. ad gratum saporem me.*

Potio melanagoga.

*R. fol. sen. ℥. iii. sal tartar. ℥. i. in-
fund. & leviter coque in aquæ borrag.
℥. iiii. colaturæ adde extrat. bellebor.
℥. s. sirup. Princip. ℥. ii. me.*

Potio hydragoga.

*R. rhabarb. ℥. i. infund. in aquæ menth.
℥. iiii. colat. add. sal. Anglic. ℥. s. si-
rup. rosar. solut. ℥. i. me.*

Ad omnes humores simul purgandos
conferunt præcipuè electuarium panchima-
gogum Zuvelferi, extract. panchimagog.
Crol. & alia. Dictæ ergò potiones sufficient
pro usu Tyronum, qui plura verò desideret,

sequentia in suis Auctoribus inveniet, eaque hic numero ut Tyrones facilius, ac minori labore ad usum habere possint, non appono, quia non pharmaciam integram, sed levem Tyronibus tantum notitiam medicamentorum nimis usitatorum colligo. Inter cholagoga excellunt sirup. de colocinthide Silvii De le boe ex pulpa colocinthid. in aqua tartarizat. cum succo gliustris. & sacchar. compositus. Sirup. diacartham. Zuvelfer. in sua pharm. aug. pag. 110. Spirit. vitæ aureus Rulandi adeò ab Auctore in suis curationibus laudatus, ex pulpa coloncinthid. ac gumm. tragacanth. arabic. rhabarb. & cinamomo, cum spiritu vini, & vino malvatico compositus; videri potest ejus descriptio apud DeKKers pag. 128. Inter melanagoga excellunt electuar. melanagog. Zuvelfer. in animadversionib. in pharmacop. august. pag. 249. sirup. de sena ejusdem in pharmacop. Reg. pag. 834. Extract. melanagog. Quercet. cujus descript. habetur apud Mang. bibl. pharm. tom. 1. pag. 894.

Pillul. tart. Quercet. apud Schroder. lib. 2. pag. 259 &c. Inter phlegmagoga præstant extract. phlegmagogum Quercetan. pillulæ catholic. familiares Hadriani Minsic. &c.

Inter hydragoga electuarium hydragogum
 Silv. De le boe lib. i. prax. pag. 70. hydrago-
 gum Zuvelferi pharmacop. Reg. pag. 839. &
 alia hydragoga ejusdem Auctoris, item pill.
 hydragoga Hadriani Minfich. &c. Tandem
 tinctura cathartica Caroli Musitani quæ in
 officinis parata est, optimum est purgans
 præscribitur ad drachm. i. Item ex solis siru-
 pis purgantibus cum aqua appropriata in-
 stitui solent à nostris Medicis portiones ca-
 tharticæ, quæ sat felices producant effectus.

In medicamentis purgantibus miscere
 solebant antiqui aromatica, vel alia corre-
 ctiva, quæ ex modernorum mente potius
impeditiva purgantium appellari merentur,
 quapropter ea tanquam superflua omitti-
 mus credentes cum Jungken, Barckaus,
 Lemort, & aliis quos citat, & sequitur Pa-
 lacios in sua Palæstra pharmaceutic. pag.
 399. sales muriaticos esse vera purgantium
 correctiva ut sal tartar. card. bened. absinth.
 tart. vitriolat. tart. solubil. qui partes resis-
 nosas, ac viscoso-tenaces purgantium solu-
 biles reddunt, & ad suos effectus felicius, &
 facilius producendos aptiores, ut ita ne sto-
 macho, & intestinis tenaciter hæreant, & su-
 perpurgationes inducant, idcirco dicti sa-
 les

les pillul. aut potionibus pugantium frequenter misceri solent.

Hæc omnia medicamenta si recta methodo non præscribantur, nedum fient inefficacia, sed maximè noxia, & nihil medicum magis honorari facit apud vulgus, quam cathartorum recta exhibendi methodus; sicut contra, quod innuit Hipp. lib. de med. purg. *Turpis est calamitas adhibito purganti hominem occidere.* Proindè quibus, & quomodo præscribenda sint breviter innuam. Primò sciendum est utendum esse, in omni casu cachomiæ, medicamento purganti, est ergò cachochimia: *Vitium in liquidis nostri corporis à particulis extraneis, & inutilibus eorum texturam invertentibus;* proindè postquam Medicus vitium id agnoverit, modo quo id explicat Hipp. lib. de veter. medicin. dum ait: *Amarum, salsum, dulce, insipidum, acerbum, & sexcenta sunt infinita alia, &c.* omnibus attentè inspectis ad catharticum pro illis particulis eliminandis propinandum accedet. Secundò in quantitate purgantium notare licet, pueris, & senibus, ac quibus alvus liberè quavis de causa movetur, minori dosi esse exhibenda, sicut etiam in casu quo vires languidæ fuerint,

tint, ut diximus de ptisana laxante.

Tertio advertendum est, quibus morbis conveniat purgatio, quibus non congruat, non enim, ut diximus omnes morbi curari debent per purgantia, verum id legant Tyrones in Auctoribus practicis, qui morborum historiam latè depingunt; innuere tantum sufficiat in inflammationibus internis, & febribus acutis in principiis non conferre ut deducitur ex Hipp. vulgari illa doctrina 4. acut. tex. 22. *Quicumque ea quæ inflammantur medicamento statim in initiis, solvere conantur hi non solum ab intensa, inflammataque parte nihil adimunt, cum non cedat, obsequaturque, adhuc cruda est affectio, &c.* & nos longius id explicamus tract. de febribus. Quarto præmittenda sunt alterantia purgantibus, tum ut mediis illis impuritates à sanguine separentur, & ad obediendum purganti, veluti corrigantur, quod significat divinus Senex 1. apher. feb. 22. per verba illa: *Cocta medicari oportet, non cruda, &c.* tum ut viæ, per quas humores purgandi sunt apertiores, & magis aptæ reddantur, unde in magnis, & inveteratis ventris obstructionibus prius aperientia, & præparantia offerenda sunt, quibus viæ lubricæ fiant,

fiant, postmodum adhibenda purgantia. Similiter in magnis, & vehementibus partium internarum doloribus præsertim convulsivis ut colica histerica, convulsiva, iliaca passione, & aliis non sunt exhibenda purgantia, nisi prius emollientia, & laxantia præcedant, nam cum viæ, & cavitates intestinorum, ob nimiam fibrarum tensionem, & crispaturam quasi oclusæ sint adeò, ut nec flatus erumpere queant, si oleosis, emollientibus, & similibus prius non laxentur, medicamento purgantis ratione magis crispantur, ac nedum humores non excernuntur, sed & dolores nimis augmentur, idque significavit Hipp. per illud: *Corpora dum quis purgare voluerit, oportet fluida facere.* Quintò, quarendum est tempus opportunum ad catharticum exhibendum, ac licet quodlibet anni tempus, necessitate urgente, ac morbo id postulante, id ipsum propinandum commodum sit, tamen ver, & autumnus cæteris temporibus præstant, ut ait Celsus noster: *Quibus venæ sectio, aut medicatio convenit, his verè venam secare, aut medicari oportet; propterea in cane, & æstate minus convenire purgationes docet: In cane, & ante canem difficiles sunt medicationes.*

Tandem hominibus sanis non sunt exhibenda purgantia: *Corpora enim sana difficile ferunt medicationes*, ex Hipp. Excipiendi tamen sunt sani illi homines qui integram sanitatem non adipiscuntur, sed in statu quem vocant, neutro, videntur constituti, ut gallici, hipocondriaci, histericæ, & alii, quibus adduntur illi qui à morbo liberati integrè non convalescunt propter aliquas fortasse morbi reliquias, quæ medicamento extrahendæ sunt, aliter namque: *Quæ relinquuntur in morbis post judicationem, recidivas facere consueverunt*. Dicit ergo homines purgandi sunt, tempore potissimum veris ne in morbos incidant, melius enim est, ut ait Galen. morbos præcavere, quam ipsos curare.

CAPUT IX.

DE EMETICIS.

EMetica medicamenta, seu vomitoria sunt: quæ, *contenta ventriculi sursum in os per gulam projicere faciunt*. Est igitur vomitus: *Motus spasmodicus ventriculi, ad liquida in eo contenta per os expellenda*, ex
 ft.

fibrillarum nervearum irritatione procedens.

Mirandum ergò est adeò in his nostris regionibus ex Medicorum usu exolevisse emetica medicamenta, ut penè jam de ipsis actû esset, si clarissimorum quorundam in re medica virorum studio, ac opera non fuissent iterum noviter exsuscitata; mirandum inquam cum tempore Hippocratis solemne esset vomitoria medicamenta bis in mense pro præcautione assumere, eaque tam serio diversis locis divinus Senex commendet, ut legi potest lib. de Coac. prænot. num. 3. lib. I. de diætâ, lib. I. de morb. mul. num. 19. & alibi. Præterea cum plures incurabiles morbi per alia remedia, omnibus jam frustra tentatis, unius emetici exhibitione fæliciter quandoque restituantur, nescio equidem an vulgi ignari petulantia, an Medicorum contemplatione nimia, ex medicinæ ordine in praxi sint collapsa? Propterea ut Tyronibus pateat, ea sæpissimè rectè exhibita aliquorum morborum curationem adimplere, sicut præpostere propinata innumera mala producere, selectiora, ac securiora emetica describam, quibus conferant, aut non, aperiam.

Medicamenta emetica, vel sunt suavia,
&

& benigna, vel fortia, ac violenta. Prima sunt quæcumque magna quantitate assumpta, quæ ventriculum immodicè gravando, ad expulsionem per superiora sollicitant, quatenus eo nimis impleto, ejusque fibris nimis distentis, dorsales in contractionem coguntur, quò fit ut Pylorus constringatur, ac brevi nausea, & vomitus sequantur, sic accidit in aqua calida magna copia sumpta, hidrælæo, cerevisia, & aliis; vel ea quæ ventriculum immodicè laxando, lubricando faciunt, ut contenta minima arrepta occasione facilè in superiora ferantur, & vomitus excitetur, hac ratione vomitum provocant oleosa, & pingua, ut oleum amigdal. dulcium sine igne extractum, quod ad uncias duas exhibitum blandè vomitum excitat. Huc pertinent etiam quæcumque externa, quæ mechanicè vomitus causare solent, ut penna oleo illita faucibus admota, digiti in gulam intrusi, & alia quibus, irritatis nervis fibris œsophagi, & faucium (quas eadem esse, & ab eadem origine nasci, cum fibris nerveis pulmonum, cordis, ventriculi, diaphragmatis, & musculorum intercostalium, unde tam magnum oritur dictarum partium consensus, jam satis explicuit, & de-

monstravit Uvilifius) aucta ibidem propter stimulum vibratione solidorum, feruntur versus suam originem, ac contractione illa dictarum fibrarum ventriculo communicata, hic per consensum quasi convellitur, & ad vomendum cogitur. Ad hanc similiter suavium emeticorum classem revocantur motus corporis inordinati, & inassueti, ut navigatio, vectio in rhæda, & alii, ac actus imaginationis, quibus adeò quandoque ventriculus commovetur, ut in spasmodicos, & vomitionis actus adigatur.

Secunda sunt, quæ aut vellicando irritando, aut fibras ventriculi nerveas, plus quam par est, commovendo, vomitum cient. talia sunt ex regno vegetabili, tinctura nicotianæ ex foliis vulgaris nicotianæ ope spiritus vini rectificati educta. Dosis à drachm. i. ad ii. succus recens expressus raphan. qui nisi intra horam integram sumatur, vires amittit, ab uncia i. ad ii. raphani semin. ad unciam semis. anethi semina. ad unciam semis. verum hæc nauseam diuturnam post se relinquere solent. Boherav. pag. 330. helleborus albus ad gr. vi. fortissimum est vomitorium, non ita helleborus niger ad drachm. semis. radix asari in substantia ad drachm. i.

in decoct. ad unc.iii. folia gratiolæ ad scrupul. ii. sedi vermicular. ad drachm. semis. Gutt. gamandr. (aliis gummi guttæ) à gr.vi. ad xii. Pluraque alia afferunt ex vegetabilium regno Nenter pag. 255. Manget. bibl. pharmaceut. tom. 1. pag. 811. DeKKers pag.89.& alii verum prædicta medicamenta in usu non sunt apud Medicos, vel ob nimis fortia, vel ob inefficacia, atque rarò à cordatoribus Medicis præscribuntur. Est ergò in vegetantium classe emeticum cæteris, vel ex ipso minerali regno desumptis maximè excedens, radix scilicet hipecachuanæ hispanis *Vejuquillo*, ab omnibus alio nomine radix dissenterica, dicta, eò quod in dissenteriiis exhibita eas mirificè curet, nec solum in dissenteria, verum & in omni sanguinis fluxu cum mastiche, & balsamo judaico, ac Compaibæ mirè prodest. Qui hujus radicis originem, & analisim desiderat, legat Petrum Pomet in sua aromatum historia, Nicolaum Lemerii in universal. histor. aromat. simplic. Jacob. Mang. biblioth. pharm. tom. 2. pag. 1143. Præscribitur ergò hæc radix ad drachm.i. in juscule, aut alio liquore idoneo, & notatu dignum est, quod de ea Tournefort tom. 1. pag. 438. observasse memorat,

rat, ægros scilicet eos, qui post insignem nauseam ex ea graviter purgati sunt, fuisse restitutos, secus verò, qui nauseam non per-
fenserint, quod certò indicat, nedum ex ven-
triculo, verum ex sanguine impuritates ex-
purgare, quod licet verum sit, mihi tamen,
quod præfatus Auctor asserit, omninò non
probat.

Ex regno animali credunt aliqui, ungues
humanos, eorumque rasuram vomitum com-
movere: ita Heer. & Zuinger. super Etmul-
ler. tom. 1. pag. 527. Verum ipse cum Mang.
tom. 1. pag. 811. crederem, id potius nausea,
quam speciali virtute præstare. Ex regno
minerali plura desumuntur vomitoria, apud
Auctores Chemicos longè recensita.

*Aqua benedicta Rulandi ab ℥. s.
ad ii. Oxisaccharum Angeli Sala à ℥.
ii. ad ℥. vi. Mercurius vitæ (vel mortis)
in substantia à gr. ii. ad iiii. in infuso
ad gr. vi. Gilla Theophrast. seu sal vo-
mitivum vitriol. à ℥. s. ad ℥. s. Tar-
tar. emeticus à gr. iv. ad vi. Vitrum an-
ti-*

timon. à gr. i. ad iii. Vitriol. alb. à $\mathcal{D}$.
 s. ad $\mathcal{D}$. ii. Viride æris à gr. semis. ad
 gr. ii. Turpethum mineral. à gr. ii. ad
 vi. Ex quibus sequentes formulæ deduci
 possunt.

R. aquæ tepidæ lib. ii. ol. amig. dulc.
 sin. ign. extract. $\mathcal{Z}$. ii. me. pro haustu.

R. pulv. hiepechuan. $\mathcal{Z}$ i. sumatur
 in jusculo.

R. tart. emetic. gr. iiii. sumatur in
 haustu aquæ commun.

R. aquæ bened. Ruland. $\mathcal{Z}$. ii.

R. sal. vitriol. $\mathcal{D}$. s. dissolv. in aquæ
 $\mathcal{Z}$. iii. capiat.

R. mercur. vit. gr. iv. conserv. rosar.
 q. s. fiat bolus.

R. rad. asar. $\mathcal{Z}$. iii. agaric. alb. $\mathcal{Z}$. i.
 semin. urtic. $\mathcal{Z}$. ii. flor. genist. pug. i.
 fiat decoct. in aqua bord. ad $\mathcal{Z}$. viii. co-
 latur. exhibeat. &c.   I   Hic

Hic obiter monendi sunt Tyrones, ut quantum possibile sit ab emeticis mineralibus abstineant, in hac potissimum regione, quia non nisi summa violentia purgant, antimonialia præsertim (si vinum emeticum excipias quod rectè adhibiturum, sat tuto vomitum excitat) a quibus abstinendum enixè rogat Fuller. pag. 90. Sidenhamius pag. 59. Tench cap. de emet. Fridericus DeKKers pag. 92. qui adhuc post mortem, violentos vomitus observasse ex croco metallorum in ventriculo existente, animadvertit. Satis ergò sunt ad omnes indicationes vomendi implendas radix dissenterica, oleum amigd. dulc. in jusculo, aut aqua tepida, aqua benedict. Ruland. & tart. emetic.

Circa modum, quo operantur hujusmodi medicamenta satis vulgaris est, opinio Galenicorum assentientium, fieri per facultatem expultricem irritatam, qua ventriculus quidquid sibi noxium est, expellit, cui nos non assentimur vomitum mechanicè fieri judicantes. Nec Uvilisio fides danda est, qui ex irritatione orificii inferioris ventriculi, seu Pylori catharsim, ex orificii superioris irritatione vomitum provenire contendit, quippè cum duo hæc orificia æquali altitu-

dinis gradu gaudere demonstraverit Bartholinus nihil persuadere potest, cur in quocumque facta irritatione per quodlibet æquè contenta non excernantur? Deindè incredibile est emetica solam ventriculi superiorem partem, & cathartica inferiorem irritare, cum utraque in fundo ventriculi accuantur. Nec admittenda videtur Etmuller, aliorumque ipsum sequentium opinio de spiritibus animalibus magna copia ad ventriculum confluentibus, atque ejus orificium dextrum, ope plicaturæ interioris membræ, claudentium quò in ventriculo contenta, qua data porta ruere coacta, per superius orificium excluduntur. Nec tandem credendum est Bellino, & Boerhaviò, qui cerebrum prius irritari, & stomacho in consensum ducto exindè evomere scripserunt, has enim hypotheses merè præconceptas esse, vel ipsis Tyronibus notum est.

Proindè asserimus vomitum fieri per nimis auctum reflexivum fibrarum ventriculi motum, quo spasmodicè oscillantes omni ex parte constringuntur, & quæcumque ibi contenta per os expellere faciunt. Ut hæc ergò Tyronibus clariora fiant tenendum est, nedum motum oscillatorium solidorum à

cerebro in inferiores partes per nerveas fibras propagari, sed & alium inversum, seu reflexivum per easdem fibras ferri ab inferioribus ad superiora ut differtè explicat Bagliv. per totum tractat. de fibra motrice, & morbosa; atque ex mutua hujus reciproci motus proportione omnes ferè sensuum, & motus operationes absque spirituum animalium concursu explicantur; sic oscillatorius partium solidarum motus à superioribus in inferiora, præterquam quod patet in omnibus animi passionibus, in quibus per nimis commotum cerebrum cum dura matre, totum similiter corpus commovetur; undè oritur vulgare illud: *Impossibile est corpus non immutari, mutato animo*, elucet præsertim in motu cordis, qui uti diximus dependet potissimum à motu cerebri, & in ira in qua ob nimis acriter commotam, & crispatam duram matrem cum cerebro, convellitur, crispatur, ac commovetur adeò totum solidorum agmen ei annexum, ut sequantur subito oculorum, & faciei rubedo, spuma oris, motus convulsivi, robur immodicum, & impatientia in omnibus, ex quo solidorum inordinato, & confuso motu, nascuntur pariter impeditæ liquidorum secretion-

tiones, hæmorrhoidum, & mensium suppressiones, &c. Contra autem motus reflexivus solidorum ab inferioribus ad superiora patet in doloribus partium inferiorum, quibus, crispatis nerveis fibris, & tensis, illicò per vibrationis motus sensatio cerebro communicatur, quod similiter accidit, in objectis externis tactum afficientibus; atque nullibi magis conspicuus est reflexivus iste motus solidorum, quam in ventriculo, & intestinis, ejus enim beneficio contractis, & veluti in medio, ut ita loquar, strangulatis intestinis, propter motum peristalticum descendentem, atque huic reflexivo occurrentem cogitur chylus per hiantia venarum lactearum ora etsi invitus intrare, cum deficiente motu intestinorum reflexivo (qui suo modo antiperistalticus naturalis dici potest) amplam eorum cavitatem potius, quam angustam adeò venarum ora subiret. Hinc cum fibræ ventriculi nerveæ medicamenti emetici ope, plusquam par est, irritantur, commoventur, stimulantur, innata, quam ad oscillandum habent, vi, crispantur, convelluntur, ac contrahuntur, ac motu earum reflexivo aucto omni ex parte angustatur ventriculus, & contenta per superiora expellit,

ad

ad quod potissimum adjuvat musculorum abdominis contractio, hi enim propter vicinitatem, & consensum, quem cum ventriculo habent, commoti facile constringuntur, & ad vomitum excercendum maximo-perè conducunt. Sed dices, si medicamenta purgantia irritando operantur, cur non excitant vomitus? Respondeo omnia purgantia largiori dosi exhibita fieri emetica, ut scribit Boerhave trac.cit. pag.253. per hæc verba: *Omnia purgantia per se sunt vomitoria, & necessariò talia fiunt, si dosi aliquantulum aucta dentur, &c.*

Præterea indubitabile est nedum purgationem, verum dolores, exulcerationes, aliaque hujusmodi ab irritatione pendere, nihilominus propter objecta diverso modo, secundum scilicet suarum minimarum particularum proportionem, & ordinem, stimulantia, & pungentia, tot adeò diversi effectus ab irritatione nascuntur, sic alio modo irritant acida, alio amara, volatilia, &c. quia diversam hæc omnia habent adinvicem particularum minimarum texturam, diverso etiam modo in fibras corporis, multarum affectionum capacissimas impingentium; hinc emetica medicamenta penes partes sa-

lino-sulphureo volatiles quibus præcipuè constant, intima fibrillarum nervearum spatiosa penetrantia, eas tali modo irritant, ut in contractivos, & spasmodicos motus cogantur abire, quibus coarctato ventriculo, contenta per os expurgantur. Dices iterum, si utrumque ventriculi orificium æquali altitudinis gradu distat, ut diximus, cur eo spasmodicè contracto per superiora potius, quam inferiora contenta extruduntur? Respondeo rationem desumi ab ipsa ventriculi mechanica structura, quippè in orificio dextro, seu Pileo, adest quædam valvula, seu ut alii volunt plicatura interioris membranae, quæ vice valvulae fungitur, cujus ratione inversa naturali ventriculi figura per motus contractivos dictum orificium aliquantisper occluditur, nisi talis fuerit irritatio, ut vomitus simul, & catharsis excitentur, secus autem orificium sinistrum, quod magis amplum nulloque modo vomitus tempore constringi potest. Præterea, jam satis à Bartholino, clarissimisque aliis Anatomicis demonstratum est unum, & eundem esse ductum ab ore, ad intestinum rectum, magis, aut minus amplum pro munere ibidem exercendo; hinc cum in motu reflexivo solidos

rum

rum nimis aucto (in quo vomitum consistere afferuimus) fibræ vehementius ab inferioribus partibus ad superiores, & suam originem moveantur, facilè ventriculus in vomitu commotus, & spasmodicè oscillans, versus suam originem vehementius inclinatur, atque per os contenta quæcumque expellere facit. Ex dictis constat jam in febribus acutis, & inflammatoriis vomitus nasci à materia febrili in ventriculum exanthlata, cumque immodicè irritanti, quare ventriculus spasmodicè oscillans vomitus adeò enormes aliquando exercet. Constat pariter cur ex actu imaginationis aliqui commoveantur ad vomendum, quia cū imaginationis actus fiant, ut diximus in physiologia, per oscillatorium fibrillarum cerebri motum ipsis ab objectis impressum, facilè ea oscillatione ex cerebro ad ventrem propagata, eum determinat, ut eodem modo, quo ipsæ, moveatur, cumque ipsæ tali ordine ab objecto nauseabundo excitentur, ut naturalem oscillandi modum non seruent, idcirco ventriculus ea oscillatione ipsi cōmunicata, commotus, ad vomitus facilè excitatur.

Tandem solum restat, explicata emeticorum operatione, ut quibus convenient,

& in quo morbo emetica, explicemus. Omnibus febribus intermittentibus convenire omnes ferè Auctores moderni cum Hipp. & Galeno testantur, imò multiplici experimēto constat solius quandoque emetici exhibitione, omnibus frustra tentatis, fuisse integrè sanatas, quod longius ostendimus tractatu de febribus. In febribus acutis, ubi pravi præsertim humores in primis viis redundant, adeò necessarium judicat emeticum Sidenhamius, ut nisi maturè adhibeatur, in sentinam quamplurimum malorum, ut ejus verbis utar, pag. 57. sint abituri. Verum obiter notandum in pluribus acutis febribus propter sanguinis orgasmum, & ipsius acres particulas in ventriculo immorantes, vomitus aliquando excitari, unde judicantes plures Medici eò ducendum, quò natura vergat, ex doctrina divini Senis, ob pravè detortam eam sententiam, emetica exhibēt, quibus miseri ægri quousque animam evomant, vomere non desinunt, quapropter sedulò notandum in hisce febribus eos vomitus à sanguine nimis æstuante productos potius venæ sectionem, quam aliud quidpiam indicare ut optimè notat Hieronymus Thench cap. de emet. & Angel. de Martino

in annotation. pract. pag. 105. Idem dicendum de pleuritide, quæ licet à vomitu frequenter incipiat, vomitorium non indicat, imò venæ sectiones repetitas, quod de omnibus inflammationibus intelligendum velim.

In apoplexia, pituitosa præsertim, & fortia cathartica, & vehementiora emetica præscribenda, quippè omni opera incumbendum, ut fibræ profundo illo somno consopitæ valide expergescant, & motum suum ferè deperditum iterum excerceant, imò nostrates Medici felici quandoque eventu emetica, & cathartica mixta simul pro haustu propinant, ut vel per vomitum, vel alvi fluxum à somno adeò molesto excitentur. Insuper sat apud Auctores practicos, apud Et-muller. præsertim, videre possunt Tyrones, quibus morbis emetica convenient, innuere tantum sufficiat in omnibus morbis à repletionem ventriculi, vel depravata digestionem nascentibus præstantius non esse remedium, ut præter alios latè explicat Galen. 1. ad Glaucon. cap. 11. contra autem cane pejus & angue fugiendum esse in phthisi, hæctica essentiali, hidrope, angina quidquid Rive-rius pro ea curanda laudet aquam benedi-

Etam Rulandi, cent. 4. observ. 60. & cap.
 prop. de ang. & aliis hujusmodi. Præterea
 nec conveniunt emetica gravidis, puerpe-
 ris, hernia affectis, nec hominibus valde
 carnosis, nec his qui angusto sunt pectores;
 his enim omnibus insigne detrimentum ex
 vomitu sequi solet, quod plures ex his vanis
 quorundam Medicorum hipotesibus, ne
 dicam audaciis, miserè lugent. Aptiores er-
 gò sunt ad vomendum graciles, natura bi-
 liosi, stomacho robusto præditi, ad vomen-
 dum assueti, quibus pectus amplum, & latum
 est aliique similes, qui minus vomendi illo
 conatu molestantur, quæ omnia ex solidissi-
 ma, Hippocrat. magni, doctrina, desumpta
 à multis Auctoribus, quos hic brevitatis
 gratia non adduxi, sedulò recensentur, vide-
 ri longius possunt in DeKKers pag. 109. Id
 pro coronide dicendum restat tam purgan-
 tia, quàm emetica matutino tempore esse
 præscribenda nisi in apoplexia, aliove urgen-
 ti casu, quo qualibet hora ipsa necesse sit
 propinare. Adhibito autem purganti æger
 finendus est, donec duabus, aut tribus ho-
 ris transactis jusculum assumat. In emetico
 autem observandum, ut eo adhibito dum
 æger vomere incipit, aut aqua tepida, aut
 jus.

jusculum ei præscribatur, quousque iterum evomens, aut aqua tepida, aut jusculo iterum diluatur, idque toties repetendum, donec actus vomitionis cessaverint.

CAPUT X.

DE DIURETICIS.

Diuretica ea dicuntur medicamenta, *quæ aquosos humores, serosam scilicet sanguinis substantiam per urinas expurgant.* Alia sunt propria ea scilicet, quæ sanguinem fundendo, liquando, & solvendo, ac fibras renum stimulando, & uno verbo, solida, & liquida disponendo urinas cient. Alia impropria, quæ vel serosos humores augendo, diluendo, solidaque laxando, aut alio quovis modo, urinas movent. Inter improprie diuretica enumerandæ veniunt emulsiones, aperientia medicamenta, laxantia, & nephritica, de quibus superius loqui sumus. Proprie diuretica sunt radic. apii, erisim, bionix, ononid. petrosel. raphan. virg. aur. saxifrag. fol. veronic. heder. terrestr. chærefol. urtic. nasturc. matricariæ, quæ in renum affectibus omnes longè superat experimento

Mon-

MATERIA MEDICA: 141

Montagnanæ, flor. bellid. viol. genist. semen
 hiper. violar. milii sol. baccæ juniper. al-
 KeKeng. amigd. amar. nuclei persicor. gum.
 ammoniac. succin. therebent. & ex ea para-
 ta remedia. Lapis percar. ocul. cancr. lum-
 blic. terrestr. pp. aselli, seu milleped. pp.
 Cantharides, quæ vesicæ specialiter insensæ
 creduntur, eis proindè non nisi summa cau-
 tela utendum, ac non nisi in casu desperato,
 omnibus jam frustra tentatis sunt præsci-
 bendæ, & quidem mixtæ illis medicamentis,
 quæ ejus acrimoniam coercere valeant, vel
 prout eas in calculis, & lotii suppressione
 præscribit Thomas Bartholin.

*R. Cantbarid. pulv. ℥. i. infund. in
 vin. Rhenan. ℥. iii. (vel si mavis in vi-
 no albo, aut spirit. vini) stent in infusio-
 ne per aliquot dies, deindè per chart. bi-
 bul. filtrentur. Ex colatur. cochlear. i.
 septem aliis vini cochlearibus mixtum
 exhibeatur.*

Inter diuretica pariter numerantur, spi-
 rit. sal. vitriol. & sulphur. crem. tart. chali-
 beat. tinct. tartar. tinct. sal. nitri, cristal. sal.
 nitr.

nitr. spiritus vitrioli dulcis, spiritus therebentinae, sal stipit. favar. succini, pulv. scorpionum, bufonum, & alia quæ superius adducta sunt ad humores pituitosos præparandos, pag. 50. ex quibus variæ fieri possunt remediorum formulæ ad libitum Tyronum. Inter ea verò, quæ à gravissimis Auctoribus adducuntur, præstant aqua antinephritica Minlich in armanetar. medico. chemic. pag. 328. aqua, seu essentia nephritica Joann. Zuvelfer. pharmacop. reg. pag. 897. Decoctum nephriticum Forest. supra descriptum. Decoct. diuretic. Full. pharmacop. extempor. pag. 40. Optimus est pulvis diureticus Rolfincii.

*R. ocul. cancr. pp. sang. hirc. pp. ā
3. i. s. lapid. judaic. nephrit. ā 3. i. ocul.
lucii pisc. semin. mil. sol. ā. ℥. ii. cristal.
tart. 3. s. sal. ℥. i. me. fiat pulvis.*

Dicta ergo medicamenta conferunt in pluribus morbis chronicis, in quibus materia crassa est attenuanda, viæ referendæ, & serositates à corpore extrudendæ, cum hoc discrimine ut si æger fuerit temperamenti biliosi, viscerum intemperie calida gaudeat,
aut

aut febre cum atrophia comitteretur, fugienda sunt nimis calida, & moderatè calidis aperientibus, cum diluentibus mixtis utendum est. Proinde in usu sunt in hidrope; cui præter alia specificè prodest Vicentoxicum ex observatione Nenter pag. 264. & Mang. bibliot. pharm. tom. I. pag. 732. & flores liliorum pallidorum in formam conservæ cum melle, mense Majo collecti, qui nondum per urinas, sed per alvum potentissimè aquas educunt. Dosis cochleare unum, aut duo, superbibendo haustulum aquæ graminis, aut alterius similis. In ictero, cui præter dicta specificè prodest aqua ex albo albi ex albumine ovi cum aqua florum camomill. parata, ejus descriptio habetur apud clarissimum Lucam Tozzi cap. de icter.

Insuper in febribus eradicatu difficilibus adeò commendantur à Riverio tract. de febrib. ut febres, quas cætera medicamenta sanare non potuerunt, decoctum diureticum sapissimè curet. Similiter ulcera, & obstructions partis gibbæ hepatis per urinas curari docuit Galenus lib. 13. method. med. cap. 15. Præterea in empiematicis, aliisque pectoris morbis convenire diuretica docuit Hipp. & ejus sedulus imitator Baglivus cap. de

de asthma. pag. 64. quod experientia confirmare videtur, eo quod disuria asthma superveniens utilis sit, & ab omnibus practiis celebretur. Verum non omnia diuretica morbis pectoris sunt appropriata, praesertim acida, quae thoraci, uti diximus sunt inimica; inò nondum pectoris morbis, sed & aliis quibuslibet securius praescribuntur praeter reliquis vegetantia in nostro praecipue climate de quo dicere possumus, quod Baglivus de suis Romanis agens de bile, pag. 274. plus scilicet in curatione morborum prodesse remedia ex vegetabilibus desumpta, quam omnia quaecumque inventa ex chimia furnis deprompta, quod sedulo notent, qui arcana pro quolibet, etsi minimo morbo, statim jactant, & ore pleno vociferant. Nec opus est in praesenti vias, per quas ex pectore ducuntur humores ad urinas, explicare, quia praeterquam quod cultri Anatomici aciem fugiunt (quidquid in contrarium velit Fallopius) eas natura optime scit, & exitum sibi quaerens per vias soli ipsi notas dictos humores expellit.

Tandem in diureticis adhibendis memoria tenendum est, quod diximus cap. de nephriticis, & cum cautelis ibi appositis praescri-

scribantur, hoc unicum addendo in ulcere scilicet renum, & vesicæ nullo modo esse adhibenda, quippè ut optimè notat Galen. humor educendus non est per partem affectam.

Verum, ut Tyronibus operatio diureticorum clarius innotescat, breviter explicanda est mechanica secretio liquidorum per solida corporis humani; atque prius ex Anatomicis, Malpignio præsertim, & Ruyschio, qui fabricam renum præ cæteris intimè agnoverunt, eorum structura sedulò perquirenda. Omittimus ergò in præsentì hypothèses quorundam modernorum, qui ad liquidorum secretionem fermenta in filtris residere judicant, ejusdem naturæ, cujus sunt liquida secernenda; quia merè præconcepta esse videtur, & ejus fermenti existentia nulla ratione, aut experimento suaderi potest. Propterea credimus glandulas, quibus omnia viscera constructa sunt, per quas fit secretio, poros habere ejusdem figuræ ordinis, & quantitatis, qualis sunt particule per tales poros excernendæ, sic v.g. renum pori proportionantur urinæ particulis, hepatis foraminula similia, & adaptata sunt particulis humoris biliosi, &c. Hinc currente san-

guine cum debito gradu celeritatis, perveniens ad renes, deponit ibi urinæ particulas, quia hæ in illis inveniunt locum accomodatum suæ separationi; dum fertur autem ad hepar deponuntur ibi partes pro bile constituenda necessariæ propter glandulas ipsi fecernendis accomodatas, & sic de reliquis. Undè liquor excernendus prius est mixtus cum sanguine, donec perveniens ad viscus aliquod, particulae ipsius fecernantur, & in unum unitæ talem humorem constituât. Neque hoc solum sufficit ad mechanicam secretionem ut voluit Borellus, sed & requiritur præter hæc liquidi currentis moderata velocitas, & solidi naturalis textura, quippè liquidis nimis celeriter currentibus pravè fiunt secretiones, ut in pluribus febribus; & solidis nimis crispatis, aut tensis, propter inversam naturalem figuram pororum etiam secretiones malè procedunt, ut in delirio, & doloribus accidit; vel ipsis nimis laxatis invertuntur, ut in senibus, in quibus adeò sunt frequentes urinæ incontinentiæ, propter renum, viscerumque fibras nimis ætatis ratione laxatas, & liquida magis, quam opus est excerni permittentes.

Ex dictis facile deduci potest diuretico-

rum operatio, non uno enim, & eodem modo operantur, sed diverso; alia enim diuresim movent aqueos humores suppeditando, & acres liquidorum sales diluendo, ut emulsionēs, aperientia frigida, & similia; alia serum sanguinis præcipitando ut acidum limonum, spiritus vitrioli, &c. quædam sanguinem fundendo, & solvendo, ut cantharides, millepedes, & alia; quædam laxando fibras crispatas, ut oleum amigd. dulcium sine igne extractum, & alia emollientia, quædam denique crassos humores attenuando, & fibris naturale robur inducendo diuretica sunt ut radix petroselini, & alia aperientia non nimis calida, & sic de reliquis.

CAPUT XI.

DE SUDORIFERIS; ET
Diaphoreticis.

Non sunt confundenda sudorifera, cum diaphoreticis, hæc enim sunt omnia illa, quæ perspirationem insensibilem Santorianam augent, illa verò, quæ madorem sensibilem per cutim exhalare faciunt. Cum ergo in humano corpore solidis, & liquidis

integre constituto omnia sint in perpetuo motu, adeo ut liquida per solidorum impulsu huc, illuc, & undequaque ferantur, & solida vi innatae suae propensionis, liquidorum vi oscillent, & moveantur, poris perinde instructum, & foraminulis undique dispersis praeditum esse oportuit, tum ut insensibilis illa materia, quam in magna satis copia perpetim ex corpore effluere jam satis demonstravit Sanctorius, per eadem continuo migraret, tum ut corpus inflexile non maneret, quippe si pori non adessent, hique a continuo praeterlabente materia non retinerentur aperti, carni fierent absdubio, totumque exinde corpus rigidum instar trunci, & inflexile prorsus evaderet. Ex quibus concludendum est subtilissimos halitus, aut vapores ex continuo liquidorum attritu, & solidorum impulsu ab ipsis excitari, qui per cutis foraminula avolantes, materiam transpirationis constituunt. Quia nunc tamen mentio de vaporibus facta est, quid de eo sentiam, breviter innuam. Sinapius in sua paradoxa medica, non tam certis, firmisque rationibus, quam vanis, & inanibus dictariis, quibus totum illud opus plane constructum est, omne vaporum, & halituum genus

ab humano corpore intēdit excludere, quod
 futilis cujusdam theoriæ, potius quam veræ
 praxeos documentis afferuisse credam. Ac
 licet minimè in eo credendum sit antiquis,
 qui morbos ferè omnes per consensum, sta-
 tim per ascendentes vapores (neglectis spaf-
 modicis fibrillarum oscillationibus, vapo-
 rum species repræsentantibus, quibus plures
 ægri tudines fieri verosimilius est) explicare
 conantur, nec similiter omninò ab eis rece-
 dendum praxeos eventus demonstrant, quæ
 omnia utpotè omnibus notissima opus non
 est, hic nunc multis probare velle; verum
 quia vapores, flatus, aliaque hujusmodi fre-
 quenter in morbis Medici accusare solent,
 idque, præ aliis disertissimè, quantum ipse
 judicare valeo, explicat Fuller pag. 114. ejus
 idcirco aurea verba placuit, Tyronibus hic
 subnectere. *Quo clarius hac de re mentem
 meam explicem dico, flatus, & vapores res
 esse, & materialiter, & localiter planè di-
 stinctas. Flatum materia est cruda, & cras-
 sa, flatulenta dieta, prave digestionis, aut
 utrisque simul ortum duens. Nusquam ferè
 reperiantur præterquam in primis viis, &
 sese manifestant præsertim mox à pastu per
 leviculam indispositionem, oscillationem, ab-*
 do-

dominis inflationem , & torsionem vagam.
 Postmodum addit : *Vapores , quos vocat Hel-*
montius Gas silvestre , impalpabilem , & incoer-
cibilem spiritum oriuntur à maximè volati-
li , acri succo glanduloso vitiosam fermenta-
tionem ineunte cum viscosa materia (non in
canalibus intestinorum , sed eorum , & messen-
teri membranis , atque etiam ultimis , & in-
timis quibuscumque corporis recessibus , ubi-
cumque arteriarum extrema illam deposue-
runt) miras trepidationes , confusiones , sub-
sultus , & explosiones adigunt. Hi furias a-
gunt maximè vacuo ventriculo , longè à pa-
stu , ultima jam peracta digestionè , atque pro
varia materia , loco , & ataxia ratione (ha-
tenus non satis clarè , & distinctè à quolibet
Auctorum perspectis , & diffinitis) affectiones
vel histericas , vel hipocondriacas (vulgo di-
ctas) excitant. Hisce in casibus evacuantia
generaliter obsunt , & enemata , ac carmina-
tiva malum intendere solent. Hæc ille.

Diaphoretica (ut ad nostrum proposi-
 tum revertamur) sunt ea omnia , quæ vel li-
 quida atterendo , vel solida agitando , vel
 utriusque motum adaugendo , vel viscera
 roborando , vel cutis foraminula aperiendo ,
 aut alio quovis modo insensibilem transpi-

rationem augent; talia sunt medicamenta spirituoſa, cardiaca, exercitium corporis, equitatio, vectio in curru, ac omnia adſtrictiva ex doctrina Boerahavii tract. de virib. med. pag. 364.

Sudorifera ergo medicamenta ſunt, quæ per cutis foramina materiam ſenſibilem inſtar aquæ excernere faciunt. Cum igitur glândulæ ferè omnes ſubcutaneæ præter venam, & arteriam, quas annexas habent, tubulos excretorios in eiſdem inſertos, & in cutis poris deſinentes etſi minimos cõtineant, neceſſariò fit, ut ſanguine per glandulas ad uſum circulationis, & nutritionis tranſeunte, liquidum illud ibi relinquat ſalibus quibuſdam præſertim alchalicis (ut experimento probavit Tachenius lib. Hipp. Chemic. pag. 54.) refertum, quod tubulos illos ad ſui ſecretionem diſpoſitos, & proportionatos ſubiens à natura ſub ſpecie ſudoris evacuetur. Hinc colligitur ſudorem ex toto corpore educere, totumque ſanguinem inter alias evacuationes melius expurgare, hinc quandoquidem planè aquoſus, nullius ſaporis, & odoris particeps, ut phthiſicis, & puerperis accidit, quandoquidem ſummè fatens appareret, ut gallicis, aliisſque morbis commune eſt.

Por-

Porro medicamenta, quæ sudores movent, sunt præcipuè: radices angelic. contrayerv. schinæ, imperatoriæ, viperinæ, valerianæ, zedoariæ, enulæ. Fol. card. benedict. scabiola, scordii, cochleariæ, centauræ minoris. Flores calendulæ, papaver. rheas, borraginis, buglossæ. Lignum guajacum, sassafras, juniperi, salsaparrilla. Rasura eboris, c.c. pulvis mandibulæ lucii piscis, pulvis Unicornu, sanguinis hirci pp. lapis bezoardicus orientalis, & occidentalis. Bezoardicum animale, antimonium diaphoreticum, bezoardicum minerale, camphora, aqua theriacal. Crol. & Rhenodæi, sal volatile viperarum, Cornu cervi, urinæ, sal ammoniacum, spiritus fuliginis, c. c. salis ammoniaci, sang. humani, urinæ, & alia volatilia, spiritaosa, subtilia, attenuantia in superioribus jam satis repetita. Decoctum sacrum Fuller pag. 55. optimum sudoriferum est.

R. rad. serpentar. virginian. contus. 3. vi. coq. in aquæ font. lib. i. ad lib. s. colaturæ, & magmati residuo affunde de novo aquæ lib. i. rursus coque

(sub

(sub medium coctionis addendo cocci-
nel. ℥. s.) ad lib. s. col. iterum: utrasque
colaturas misce, iisque dissolve calidè,
& clause mellis ℥. i. cola, & serva.

Hoc decoctum in febribus malignis à
coagulatione, diarrhæa præsertim simptho-
matica stipatis, cætera quæcumque antecel-
lit.

R. antimon. diaphoret. ℥. i. spirit. *℥.*
c.c. gs. viii. camphor. gr. ii. sirup. papa-
ver. rubr. ℥. i. aquæ card. bened. ℥. iii.

Plures aliæ fieri possunt ex dictis medi-
camentis remediorum formulæ jam sat su-
perius adductæ, & infra tract. de febrib. lon-
gius adducendæ utiles in omnibus morbis à
nimia sanguinis, aut limphæ concretionem
nascentibus, ut pleuritide, ac iis, quibus
natura per sudores solita est expurgari, ut
in pluribus febribus, hæc enim medicamen-
ta, sanguinem fundendo, attenuando, & ad
habitum corporis expellendo sudores exci-
tant. Verum in principiis acutorum morbo-
rum, in inflammatoria scilicet sanguinis dia-
thesi cane pejus, & angue fugienda sunt ex

Sidenhami, & Hippocrat. consilio, ut nos longius ostendimus tractatu de febribus.

Præterea observare licet hæc omnia supra adducta sudorifera, quantumvis larga dosi exhibeantur sæpissimè sudores non movere, imò eorum ratione, & sanguine magis coagulato ut supra probavimus, & fibris magis tensis, ac crispatis viæ eliciendo sudori occluduntur, quod nostris regionibus ut plurimum accidit; conveniunt potius popularibus nostris levia sudorifera, quæ aut solida laxando, cutisque poros aperiendo, aut acres liquidorum particulas obtundendo, & diluendo, aut liquida versus circumferentiam ablegando sudores movent, qualia sunt balnea, frictiones, decoctum the, aut papaver. rubr. calide sorbillatum, imò ex largo aquæ frigidæ haustu sudores copiosissimos cum levamine patientum observamus, quos omnibus jam dictis volatilibus medicamentis assequi fortassè non potuimus.

Tandem, ne quid Tyronibus in hoc opere deficiat sciendum est bezoardicum animale præscribi pro una dosi ad scrup. i. mineral. ad scrup. s. utrumque lapidem bezoardicum ad gr. xii. reliquorum verò sudorife-

torum dosis jam satis ex superioribus in-
notescit.

CAPUT XII.

DE CLYSTERIBUS.

Clyster est : *Medicamentum per sedem injectum ad deponendas potissimum intestinorum impuritates, aliosque usus institutum.* Liquor enim per siphonem injectus motus naturalis antiperistaltici ope, quem jam adesse superius probavimus, cumque experimentis confirmat Uvepfer tract. de cicuta aquatica, pag. 325. sursum aliquo modo fertur, donec ipse irritans motum peristalticum naturalem auget, & intestina movet ut ipsum simul cum excrementis expellant, idcirco dum adeo validus est motus antiperistalticus, ut peristalticum superet, tunc clysteres per os immutati rejiciuntur, ut accidit in illeo. Nec solum ex intestinis evacuant, sed ex toto etiam corpore quandoquidem, ut longè probat Galen. & experientia confirmat, equidem in apoplexia, nephritide, angina, & aliis plurimum juvare solent, eosque Hipp. strenuè cōmendat in-

numeris locis, præsertim lib. 2. de morb. pag. 67. num. 36. lib. de med. purgant. num. 5. lib. de vict. rat. in acut. pat. 43. & alibi.

Nec solum ad deponenda primæ regionis excrementa, verum ad alterandum, imò & ad nutriendum sæpissimè juvant, quantumvis id negat Etmuller. cum Paracelso, & Helmontio (qui tanquam sordidum medicamentum, prorsus ablegandum judicarunt) nutrire enim quandoque clysteres experimento probat Hildanus observat. 30. cent. 4. An autem id fiat sola particularum subtilium elevatione, & communicatione ad genus nervosum, & sanguinem, an recta chili in intestinis generatione? id dubitandum relinquimus, certius ergò cum Peyero judicamus particulas alibiles minimas intestinis clysteris ope communicatas, exindè sanguini immisceri, sicque nutrire; eodem modo quo, dum quis nimis famelicus est, & debilis jusculo solum assumpto, plurimum roboratur, antequam id in chilum converti possit, per particulas scilicet minimas ex ventriculo in sanguinem transmissas, & sistematæ etiam nervoso ad citam refectioem communicatas.

Enema nutriens.

R. juris carnis ariet. & Capon. ā ℥. iv.
 vini optimi ℥. ii. pan. tritic. exsiccat.
 & pulv. ℥. s. vitell. ovor. num. ii. me.
 fiat. enema.

Hoc enema in angina, dum ægri nihil nisi magno suffocationis periculo deglutire valent, in apoplexia, paralisi linguæ, aut aliis hujusmodi morbis tepidum injiciendum, & quantum fieri possit in intestinis retinendum, imò pauca quantitate præscribi debet, ut diutius servetur, & repetendum est, prout necessitas postulaverit.

Enema commune.

R. decoct. herbar. emollient. lib. i.
 olei commun. & mell. ā ℥. i. sal. ℥.
 ii. me.

Hic clyster à mulierculis, ut plurimum laborari solet in quolibet casu, quo intestina sint à sæcibus depuranda. Addi potest, si majori stimulo opus est, benedicta laxativa, confectio de bacc. lauri, ad uncias duas, & oleum absinth. ac rutaceum ad unc. ii. s.

R.

R. decoct. capit. & intestinor. ver-
vec. lib. i. ol. amigdal. dulc. ℥. ii. pulp.
cass. ℥. i. me. pro enemate calidum ad-
ministretur. Vel

R. herb. malv. pariet. mercurial. ā
manip. i. flor. camomill. pug. i. fiat de-
coct. pro enemate. ad lib. i. cui adde ol.
lin. ℥. ii. sacchar. rubr. parum me.

Hæc enemata conferunt in dolore illeo;
colico, nephritico, aliisque morbis in qui-
bus acris materia demulcenda, fibræ laxan-
dæ, & flatus expellendi. Si dolor nimium ur-
geat eis addi potest laudanum liquidum ad
gs. xvi. Si simul in animo sit, emollire, laxa-
re, & humores elutriare addi possunt pulpa
cassia, benedict. laxativa, mel mercurial. &
alia hujusmodi.

Clyster carminativus.

R. flor. camomil. baccar. laur. ā ℥. s.
semin. fenicul. anis. ā ℥. i. herb. ab-
sintb. manip. i. coq. ad lib. i. in vino, adde
ol. absintb. ℥. i. me.

Hoc enema cōmendatur in hipocondriaca, & histerica affectione ad flatu expellendos, in colica flatulenta, & aliis. Sedulò nota, an colica sit convulsiva à nimia scilicet tensione, & crispatura intestinorum, & mesenterii orta, nam in tali specie colicæ carminantia, & purgantia ægros in mortem ducunt, aucta magis eorum ratione præternaturali fibrarum crispatura; præscribenda potius tunc sunt laxantia, emollientia, & anodina, quæ dicto morbo specificè occurrunt. Consule Sidenhamium, Uvilisium, Carolum Pisonem, & alios. Nec dum Medici tensionem hipocondriorum, & ventris in febribus, aliisque morbis inspiciunt, statim confugiant ad carminativa, id à flatibus provenire judicantes, quippè aliquando fiat à materia acri fibras pungente, easque prætermo- dum crispante, unde totius abdominis tensio subsequitur.

Enema apoplecticum.

*R. rad. pirethr. ℥. s. herb. rut. manip.
ii. pulpa colocintbid. (in nodulo) ℥. s.
coq. ad lib. i. colat. adde vini emetic.
℥. ii. me.*

Ad

Ad omnes soporosos affectus optimum est. Quod si propter muscoli sphincteris paralysim, ac motum deperditum, ut sæpè accidit, parum detineatur, iterum, & iterum est repetendum.

Enema è 4. oleis Fuller.

℞. ol. lini. ol. camomel. ā ℥. vi. ol. scorp.
℥. ii. ol. therebent. ℥. ii. me.

Ad calculum, & arenulas in ipso doloris nephritici paroxismo pellendas optimum, & nulli secundum medicamentum.

Enema dulce.

℞. lact. vaccin. recent. ℥. vi. mell. op-
tim. ℥. ii. me.

Enema amarum.

℞. radic. serpent. virginian. contus.
℥. i. pulpæ colocinthid. (in nodulo) ℥. i.
herb. tanacet. sumitat. sabin. ā manip. s.
fiat decoct. ad ℥. viii. colatur. adde ol.
absinth. ℥. i. me.

Duo hæc enemata conferūt præcipuè ad vermes excludendos, atque prius præscribendum est enema dulce, ut lumbrici ejus

dulc

Dulcedine allecti ad inferiora ferantur, ac postmodū enematis amari injectione prorsus exterminentur, si enim dum vermes vivi sunt, & intestinis superioribus commorantur, amarum enema injiciatur, eos in fugam coget, & ventriculum ascendentes parva simpthomata inducent.

Enema febrifugum.

R. cortic. peruvian. pulv. ℥. i. sal. tartar. ℥. i. coque in lib. iii. aquae flor. camomil. ad lib. i. colaturę sine expressione adde sacchar. parum me.

Hic clyster in febris quibuslibet tollendis, optimum est remedium; præscribi incipit finito paroxismo, & sæpius repetitur ad alium usque, donec febris aut tollatur, aut minuat. Hoc remedii genus præter alios adducit Helvetius Medicus Parisiensis, qui de hac corticem præscribendi methodo integram libram conscripsit.

Clyster Anodinus.

R. decoct. intestinor. vervec. lib. i. vitell. ovor. num. ii. balsam. Lucatell.
L ℥. s.

*℞. s. sevi hircin. ℥. i. me. Usurpetur
calidè antequam sebum concresecat.*

Optime confert ad tormina, & cruciatus
sedandos in dysenteria, &c.

Fieri ergò possunt diversæ clysterum for-
mulæ pro varia Medici intentione, ut cly-
ster somniferus ex opio in aqua papaveris
dissoluto, qualem præscribit Riverius capite
de phrenitide, & alii. Tempus ergò oppor-
tunum ad enemata accipienda est diversum,
pro diversitate morbi, & Medici intentione,
id tamen sciant Tyrones in principiis acces-
sionum febrium non esse adhibendos, quip-
pè perturbando naturam, eas solent immo-
dicè prolongare.

Huc pertinent suppositoria, quæ sunt
medicamentum solidum filo ligatum instar
torundæ, & medicamenti aliquibus pro va-
riis finibus confarcinatum.

Suppositorium commune.

*℞. pulv. aloes, hierpicr. ā ℥. s. mell. ℥.
salis q. s. fiat suppositor.*

Sup-

Suppositorium irritans in soporosis affectibus.

R. pulv. agaric. trofifchor. albandal ā ʒ. i. hallebör. nigr. ʒ. ſ. ſal gemmæ, nitri ā ʒ. i. mellis quod. ſat fiant duo ſuppositoria.

Eodem modo fieri poſſunt ex aliis medicamentis pro varia Medici intentione. Suppositoria ergò, & clyſteres non ſunt applicanda his, qui hemorrhoidibus ſiccis præfertim laborant, nec his qui hernia afficiuntur; minus pregnantibus, & puerperis; par-
tiori copia in pueris, & ſenibus, quibus potius ſuppositoria, quam clyſteres conveniunt.

C A P U T XIII.

DE ANODINIS, ET VESICANTIBUS.

CUM corpus humanum innumeris ſubjectum laboribus, præter alia ſatis vehementia, quibus affligitur, ſimptomatas dolore omnium aliorum ſimptomatum longè excedente ſævitiã hinc, indeque mole-

fterur, ne quid divinæ arti nostræ pro hu-
 mani generis subsidio deficeret, medica-
 mentis utitur anodinis, narcoticis, hipno-
 ticis, & pategoricis, ad dolores sedandos
 utilissimis, quæ licet ad eos levandos omnia
 conducant aliqua ratione, nihilominus, quo-
 ad modum scilicet, quo dolorem auferunt,
 diversificantur; alia namque dolores miti-
 gant solida laxando, & acres liquidorum
 particulas obtundendo, ut emollientia, &
 laxantia, v. g. balnea, fofus herbarum emol-
 lientium, lac, crocus, & similia, hæcque à
 Medicis magis propriè anodina dicuntur;
 alia dolores auferunt, somnum inducendo, ut
 opium, papaver, &c: alia, sensum partis ob-
 stupefaciendo, ut hyosciamus, mandragora,
 solanum, cicuta, & hujusmodi alia, que ex-
 trinfecus applicata sensum obtundunt, in-
 ternè verò assumpta somnum profundum
 creant. At inter cætera omnia medicamen-
 ta, & ad somnum conciliandum, & ad dolo-
 rem tollendum opportuna longè antecellit
 opium, & medicamenta ex eo composita,
 Laudanum scilicet opiatum Helmontii, aut
 Quercenati, ac Laudanum liquidum Side-
 nahamii, quibus rectè administratis adver-
 sus innumeros morbos strenuè quilibet Me-
 di-

dici pugnare possunt. Nec opus est in præ-
 senti naturam opii, ejusque operandi mo-
 dum inquirere, quippè id esset, tractatum
 hunc ferè in infinitum extendere; consuli
 nihilominus possunt Etmuller. in celebri dis-
 fertat. de vi opii diaphoret. Mang. in sua
 Opiologia, & alii; obiter innuere sufficiat
 opium, nec esse frigidum, nec frigiditate
 operari, ut pluribus creditum; sed imò ca-
 lidum, & sulphure crasso, & fetido consti-
 tutum, ut testatur ejus amaritudo, inflam-
 mabilitas, acrimonia, aliaque in opio exi-
 stentia, & ejus calorem potius quam frigi-
 ditatem demonstrantia, quod latè probat
 Heredia tract. de morb. acut. cap. de apo-
 plex. & omnes Chimici testantur. Laudanum
 ergò opiatum, seu extractum opii fortius
 multò operatur, quam liquidum, hoc prop-
 terea præscribi potest ad gr. xx. illud ad sū-
 mum, & in casu magnæ urgentiæ ad grana
 duo, aliter autem ad granum semis. licet
 Riverius capit. de chol. morb. ad grana
 iiii. præscribat. Conveniunt ergò opiata in
 omni dolore sedando, in fluxionibus cathar-
 roicis detinendis, in quibuslibet fluxibus
 sistendis, in effrenato sanguinis, & liquido-
 tum cursu strangulando, in histericis paro-
 xis-

xismis tollendis, in febrilibus exacerbationibus eliminandis, ac denique innumeris aliis, gravissimisque morbis, & symptomatibus corrigendis.

Verum notent Tyrones semper in casu doloris sedandi, & somni inducendi incipiendum esse à levioribus anodinis, ut pediluviiis, balneationibus, aliisque hujusmodi, quibus non proficientibus, & dolore nihilominus magis molestante ad opiata transeundum, ea vel in pillulis, vel potionibus morbo appropriatis miscendo, incipientes à leviori dosi, & sensim eam augendo, usque quo, aut dolor leniatur, aut somnus concilietur. Præterea si fieri possit, idest, si dolor nimis non urgeat, præmittantur evacuationes causæ dolorem inducentis, antequam opiata præscribantur, aliter enim dolorem tollunt, alium fortiolem fortasse, productura, verum si dolor adeo affligat, ut æger inquietudine magna, viribus immodicè deficientibus, laboret, tunc sat tutò urgentiori malo occurrendo præscribuntur. Insuper indestillationibus acribus, salis, & tenuibus unicum solent esse remediū post evacuantia præmissa, attamen advertant Tyrones, quod si materia multa im-

paſta ſit in pulmonibus, eaque levem difficultatem ſpirandi producat, tunc medicamenta appropriata ſuperius adducta pag. 73. prius ſunt offerenda ad materiam in pectore exiſtentem educendam, & poſtmodum præſcribantur opiata, aliter enim hæc materiam illam in pulmonibus magis, ac magis increſcant, & ejus motu impedito ibidem diutius ſtagnans majorem ſpirandi difficultatem producit, quod ipſe ſedulò obſervavi.

Inſuper pueris, & ſenibus minori doſi ſunt exhibenda, quippè ſolidorum laxitas in ipſis, eorum nimium uſum non permittit. Similiter numquam viribus debilibus exiſtentibus propinentur, quia vires magis dejiciunt, & ægrum in præcipitium ducunt. Qua propter Tyroneſ moneo, ut magnis vigentibus doloribus, aut immodicè fluentibus liquidis (quibus duobus affectibus tanquam inſallibile arcanum occurrunt opiata) ſemper omni cura animum dirigant ad vires, & interim quantum fieri poſſit dolores ſedent per opiata, pro quo ſine miſceri hæc ſolent in potiunculis pillulis, aut aliis hujusmodi formulis, ex medicamentiſ vires recreantibus conſtitutiſ, ut

utri-

utrique sic indicationi satisfaciendo, omni malo strenuè occurrant.

Quòd ad vesicantia spectat ea sunt medicamenta, quæ cuti applicata, sua acrimonia, eam in bullas elevant, & lymphaticam substantiam educunt. Nec solum operari revellendo, & serosam illam substantiam expellendo cum pluribus credendum, imò certius est particulas acres vesicantiū sanguini communicatas eum nimis attenuare ejusque motum segnem adaugere, dum interim solida stimulando, ejus vibrationes fortius exerceri faciunt, idcirco utilia sunt in apoplexia, epilepsia, hemicrania, ophthalmia inveterata, comate, omnibusque aliis affectibus soporosis, pleuritide, febribus malignis à coagulatione, aliisque hujusmodi morbis, in quibus humores revellēdi, sanguis, & lymphæ attenuandi, liber liquorū cursus promovendus, & solidorū vibrationes stimulantæ: secus verò, nocent in febribus ardentibus, malignis à dissolutione, in delirio, aliisque morbis in quibus sanguis nimis celeriter currit, liquida immodicè commoventur, & solida præter modum crispantur. Consuli potest de hoc Bagliv. in tract. de usu, & abusu vesicantium.

R. mass. emplastr. vesficant. ʒ. iii.
 cantharid. pp. ʒ. s. cum acet. acri fiant
 duo vesficatoria ad formam bolæ manus.

R. pic. burgund. therebintin. venet.
 ā ʒ. iii. cantharid. pp. ʒ. i. me. fiant duo
 vesficantia.

R. cantharid. in acet. maceratar.
 ʒ. i. zinziber. piper. alb. ā ʒ. s. pulv.
 majoran. ʒ. i. ferment. acerrim. q. s.
 fiant duo vesficantia ad formam semi-
 lune, applicanda pone aures.

In pleuritide vix præstantius est reme-
 dium, quam duo vesficantia tibiis admota
 ex Bagliv. In ophthalmia, aliisque invetera-
 ris oculorum morbis maxime juvat vesfica-
 torium nuchæ applicatum, & per plures
 dies ibidem adductum. Tandem in apople-
 xia fortissima observavi malum signum ef-
 se si vesficantibus adhibitis, vesiculæ non
 excitentur, &c.

DE VENÆ SECTIONE.

VENÆ sectio igitur ab aliis phlebotomia dicta est: *Evacuatio artificialis eum in finem à Chirurgo instituta, partim ut sanguis in corpore abundans minuatur, partim ut ad alia loca derivetur, vel à partibus revellatur.* Originem sumpsit, & initium ab animali quodam, quod dum sanguine turget, naturali instinctu inter spinas involvitur, ut corpus dilacerando, sanguinemque pellendo, à morbis ita liberetur. (con-
s. Lucam Tozzi tom. I. cap. de phlebot.) Licet igitur Hippocratis tempore maximè fuerit in usu, imò & ipse tale remedii genus pluribus locis cuique notissimis, sat prædicet, ac methodum ipsum exercendi doceat; tamen priores Chmici Paracelsus, & Helmontius, quos tenaciter sequuti sunt Crollius, & Tachenius, eosque imitare postmodum conatus est Carolus Musitanus, ex Medicorum usu prorsus hoc remedii genus, tamquam maledictum (sic ipsum appellat Van-Helmont) excludendum esse voluerūt.

Verum cum id audacia, loquacitate, vanis, & inutilibus verbis, neglecta morborum observatione dictum sit, imò & experimento constet, vix aliud esse in tota Medicina remedium adeò utile, sicut venæ sectio benè instituta, idcirco eorum, aliorumque similium dicta, tanquam prorsus inania, & inutilia relinquenda esse censemus.

Dubium tamen esse potest, quomodo instituenda est venæ sectio propter revulsio- nem, & derivationem stante lege circulatio- nis per omnia corporis vasa? Respondeo optimè fieri posse, quia revulsio est conatus liquidorum in partem contrariam, deriva- tio est eorundem conatus in partem vici- nam, ac licet liquida à corde hinc inde pel- lantur, plures nihilominus possunt esse cau- sæ propter quas majori conatu, & impetu hæc in illam, vel aliam partem adducantur, & eo modo ab alia quasi deriventur, sic quo rapidius, & velocius sanguis à corde impul- sus per aortam descendentem fertur, eò mi- tius fertur per ascendentem, & è contra, præ- sertim si in aliqua ex dictis partibus adsit stimulus, quo liquida, utpotè velocius cor- rentia ad locum, ubi major est oscillatio, il- lò majori impulsu ferantur. De quo consu-
len-

lendus est Baglivus tract. de fibr. motric. cap.9. Ac licet ingenuè fatear innumeras id pati posse difficultates, tamen praxeos medicæ exercitium plusquam certè demonstrat regulas revulsionis, & derivationis in venæ sectionibus esse inviolabiliter tenendas. Scio equidem plures etsi vanas, inutilesque quæstiones ex jam dictis derivari an scilicet in pleuritide, nephritide, & gravidis sanguis mittendus sit ex brachio, an ex pede? Certè igitur post plures rationes, & argumenta, quæ de hoc adducuntur à Zacuto, Heredia, & aliis, video quemlibet ex Medicis diversam, cum magno fortasse ægrorum detrimento, servare opinionem, unde adhuc *sub judice lys est*. His propterea relictis ea, quæ feliciori eventu in praxi contingunt, breviter innuam. In pleuritide ergò (sive ea sit inflammatio solius pleuræ, seu pulmonum, seu utriusque simul) prius est aperienda vena pedis, deindè vena brachii contrarii, tertio vena ejusdem brachii partis dolentis; sic enim observare licet in secunda, aut tertia venæ sectione crustam illam albam instar lactis coagulati apparere, quæ bonum signum in pleuriticis est. In nephritide similiter semper ex pedibus mittendum esse sanguinem

Fælices eventus demonstrant; quod jam satis commendavit Hypocrates magnus dum de nephritidis curatione ait : *Venam poplitis secare , veratro pugnare , & vias urinarias mundare.* Tandem in gravidis venæ sectio semper institui debet ex manibus , aut brachiis , nisi in ultimo graviditatis mense , partu jam instante , ad quem facilius promovendum præstantius non est remedium quam phlebotomia in pede. Similiter in morbis capitis , ut apoplexia , phrenitide , & similibus , sicut in febribus ardentibus , malignis , aliisque morbis ex pede primum , uti nostris Valentinis in usu est , deinde si Medico opus videatur ex brachio , aliter autem ex alio pede , quod relinquitur prudentis Medici arbitrio. Insuper in suppressione mensium , & hæmorrhoidum ex pedibus mittendus est sanguis , & uno verbo , si opus est sanguinem ad superiora ducere , eumque revellere ab inferioribus , secanda est vena brachii , contra autem ubi sanguis ducendus est inferiora , eumque revellere à superioribus vena pedum est aperienda.

Nunc autem sciant Tyrones ad venam aperiendam plura advertere debet , scilicet naturam , ætatem , anni tempus , consuetudinem

nem, sexum, temperamentum, morbum ejusque causam, virium robur, & simphomata quæcumque potentia quantitatem sanguinis extrahendi minuere, aut immutare. Nec statim pro quovis morbo in ore suo habeant *venæ sectio, venæ sectio*, ut aliqui imprudenter faciunt, quippè eis vulgus irridet, ac nihil aliud in curandis morbis eos scire clamat nisi *clysterium donare, venam secare, & postea purgare*, & post hæc; *clysterium donare venam secare, & postea purgare*. Propterea ea omnia supra proposita ad venam aperiendam sedulò notent Tyrones, sicque magis consulent nomini suo, & ægrorum salutem.

Quod naturam autem ad venæ sectionem faciendam, contemplandam, videant Tyrones oportet naturalem ægri texturam; si enim hæc fortis fuerit, ejusque fibræ tensæ, & rigidæ, interimque sanguis rutilans, & spirituosus, facilius potest venæ sectiones etsi repetitas perferre, quam alii, qui contrarias solidorum, liquidorumve affectiones patiuntur. Circa ætatem sciendum est, venæ sectionem in qualibet ætate, adhuc puerili, & senili, necessitate urgente, esse excercendam, licet in eis sanguis minori copia,

pia, & non nisi in casu aliqualis urgentiæ
 fit extrahendus. Temperamentum similiter
 sanguineum adaucter sanguinē mittendum
 suadet, minus temperamentum biliosum,
 multò minus corpus crassis humoribus re-
 fertum. Verum cum hæc omnia venæ sectio-
 nem non postulent, imò eam impediunt
 solummodo, vel permittant, advertere re-
 stat, aut secari venam per præsentem mor-
 bum curandum, aut propter futurum præ-
 cavendum, nam in hoc casu tempore veris
 potius, quam reliquis temporibus est ape-
 rienda, ut docuit Hippocrat. 6. aphor.
 sent. 47. *Quibus venæ sectio, aut medicatio
 cōvenit his vere venam secare, aut medicari
 oportet.* In illo autem, quovis anni tem-
 pore phlebotomia fieri potest, ad morbum
 molestantem expellendum. Idcirco ex au-
 thoribus practicis scire debent Tyrones
 quibus morbis, & sub quibus causis eam
 exercere debeant; nos tantum innuimus
 maximè utilem esse in doloribus capitis cō-
 tumacibus, apoplexia, aliisque affectibus
 soporosis (nisi à vitio, & repletionem ventris
 hi procedant, quia contrarium suadent)
 mania, melancholia, phrenitide, epilepsia
 tam in paroxismo, quam extra illum, verti-
 gine

gine per proprium affectum facta, ophthalmia, hæmorrhagia, angina, catharro suffocativo, asthma, pleuritide, peripneumonia, dolore illeo, nephritico, dysenteria; ac tandem in gravidis, puerperis, in suppressione mensium, & hæmorrhoidum, in omnibus internis inflammationibus, & fortibus partium internarum doloribus, ac uno verbo in omni casu, quo liber liquidorum cursus sit promovendus, & immodica solidorum tensio laxanda, quam nihil citius, & melius reducit, quam venæ sectio largiter celebrata. In quolibet igitur ex supradictis morbis omni prudentia, atque omnibus attentè inspectis (quippè errores, qui in venæ sectionibus committuntur, vulgò notissimi sunt) venam aperire jubebit; an semel solum, an bis, & amplius? Colligere poterit facilè ex ipsa multitudine, aut paucitate causæ morbificæ, ex vehementia, vel remissione morbi, ex viribus languidis, vel debilibus, & ab ipsa venæ sectionis utilitate, vel noxa, hæc enim prudenti Medico, magis, vel minus venam secandam monstrant. Sic in angina vehementi, in catharro suffocativo, in pleuritide laboriosa, in orthopnea gravi, in apoplexia forti (præsertim sanguinea) viribus per-

permittentibus, Tyrones non pudeat sexies, aut octies si opus fuerit, & morbus non remittat, venam secare, quod eodem modo faciendum in magnis internarum partium doloribus, & inflammationibus praxeos exercitium suadet.

Ad venam igitur secandam gravidis, metum quibusdam impoluit vulgaris illa Hippocratis magni sententia: *Mulieri utero gerenti sanguine ex vena misso abortit.* Quare nos suademus, quod morbo id postulante, & necessitate urgente quolibet graviditatis mense vena secari potest, si autem morbus vehemens non instaverit tunc mensibus imparibus tutius, & certius excerceri valet. Nec obstat metus abortus exindè sequuturi, quia ad eundem potius præcavendum conducere sæpè observavimus, imò plures sordidæ foeminae, quæ barbarorum more, ob scelera fortasse impudenter commissa obscuranda, ad abortum consequendum venas aperiri faciant, id non assequuntur, imò felicius quandoque fetus in lucem prodit, ut tam turpis delicti miserè pœnas luant. (*Consule Riverium, cap. de morb. acut. gravidar.*)

Oportet præterea, ne Tyrones sub quo,

M cum,

cumque casu accedant ad venam secandam nisi vires robustæ sint, aliter enim periculum est ne corpus jam debile sanguinis (in quo vita præcipuè consistit) commertio destitutum miserè pereat, unde sedulò prius vires attendant, & postmodum sanguinem mittendum suadeant. Verum caveant, ne ipsos quandoque fallant vires languidæ, ut vocant, per aggravationem (quod accidit dum vasa adeò sanguine turgent, ut nequeant arteriæ liberè contrahi, & dilatari, unde parvum, & aliquando ferè abolitum pulsum repræsentant) quia in eo casu adaucter, & majori copia sanguis est extrahendus. Cognoscitur autem ex pulsu, debilitas, per aggravationem, eò quòd inter duas, aut tres pulsationes parvas, & exiles, una magna intercedat, præsertim si facies rubro colore tingatur, & corpus veluti plenum appareat, ut ipse in quodam apoplectico observavi. (*Consule Herediam tract. de febr. cap. de febr. sang. & lib. de morb. acut. cap. de apoplex.*)

Invaluit usus apud Medicos in vulgo bene receptus, abstinendi scilicet à venæ sectionibus diebus plenilunii, & novilunii. Ipse autem Tyrones moneo, ut si magna sit
ne-

necessitas, ipsa adhuc plenilunii hora ne timeant sanguinem mittere, nihil quippè finistrum exinde potui observare, si autem venæ sectio præcautionis gratia fiat, aut pro morbo levi, vulgo hic satisfaciendum, & spectandum, ut dies novilunii ad secandam venam transeat. (*Consule Santa Cruz libello illo aureo de impedimentis.*)

Similiter in magnis partium etsi externarum contusionibus, ut in casu ab alto, præsentaneum est remedium venæ sectio citò ab accepta contusione celebrata, quippè sanguis majori impetu fluens in partem, in qua vena secatur, mirè revellitur, ne in parte contusa stagnet, ibidemque inflammationem producat. Tandem receptum maximè est apud vulgus ante venæ sectionem ventrem, ut ajunt, à sordibus mundare, sive levi aliquo lenitivo id fiat, sive pillulis usualibus, seu denique clysteribus repetitis, què usum laudamus, interimque Tyrones monemus, ut quantum fieri possit in morbis præsertim chronicis id faciant, quippè eo facto venæ sectiones utilius, & fælicius in praxi exerceri observamus, demptis morbis acutis, & aliis, in quibus à purgantibus etsi levibus sub initiis est abstinendum, pro qui-

bus etiam ad sordes primæ regionis eliminandas clysteres sufficiunt. Verum de eo certior fiet Medicus habita ratione rerum antecedentium, si namque homo ægrotans fuerit intemperatus, fructibus immaturæ vescatur, & nullum ordinem in alimentis seruet, certius multo procedet ad clysterium, aut lene purgans adhibendum, antequam venam secare permittat.

TRACTAT. IV.
 DE FEBRIBUS
 AD TYRONES.
 CAPUT I.

DE ESSENTIA FEBRIS:

Sicut nullus sanè est morbus adeò frequens ut febris, cujus immanem saevitiam nemo est qui non sit expertus, sic adeò difficilis est curationis, ut vel peritissimos Medicos sapissimè fallat, & judicium quantumvis perspicax ferè semper illudat, non immeritò ergò quod Galenus de temperamentis dixit, traduci potest ad febres, eum scilicet esse optimum Medicum, qui methodum sibi comparaverit febres sanandi; ac licet à quàm plurimis viris, atque expertissimis Medicis id fuerit factum, ut Dolæo, Mangeto, Emmullero, Mortono, & aliis, à nemine tamen de-

deprehendere potui hætenus consecutum; nisi à clarissimo, ornatissimoque viro Thoma Sidenhamio, cujus accurata diligentia, sedulaque observatione febrium ardores, immanisque conditio fuerunt oppressi.

Antiqui cum Galeno sic febrem definiunt: *Calor præternaturam accensus in corde, & per arterias in universas corporis partes delatus.* Hinc duo asserunt, & cor esse primum subjectum febris, & febrem essentialiter esse calorem. Sed hæc opinio rejicitur primò, quia cor calidum est propter sanguinem per ipsum perenni circulo trãeuntem. Secundò, quia cum sanguis sit proprium, & primum quod accenditur, debet esse primũ subjectum febris. Tertiò, calor est effectus febris, non ipsa febris; nam si febris est calor, quomodo tollitur per medicamenta calida? Deindè cum calor remissus valdè est, febris est maxima, ut videre est in febribus malignis: ergò febris non est calor.

Ex modernis ergò quamplures, inter quos præcipuè Uvilisius febrem in præternaturaliter acuta sanguinis fermentatione consistere judicant. Verum cum plura ad fermentationem requirantur requisita, quæ in sanguine ullo modo inveniri possunt, eam
id-

Idcirco moderniores alii penitus spreverunt, aliamque viam in febrium natura investiganda subinde sequuti sunt. Equidem cum liquida fermentescentia vinosam quandam indolem nancisci debeant, ut spiritum ardentem ex eisdem distillatio eliciat, atque in acetum facile transeat, quod ipsum etiam insigni acore pollet, & spiritum acidum destillando exhibet; cumque hæc omnia hæcenus in sanguine observari non potuerint, idcirco fermentationem pati non posse arbitrantur.

Verum licet cordatiores Medici fermentationem in sanguine, & cæteris humani corporis liquidis non adesse contendant, tamen in præternaturali saltem statu effervescentiam, seu ebullitionem ab acris, subtilibus, sulphureisque eorum partibus exaltatis, vel pugnam ab impropotione duorum liquidorum heterogeneorum sese intimè misceri non potentium reperiri, nullum est inconueniens, imò ab hoc fonte nedum plures febres, verùm alios similiter morbos procedere gravissimi, expertissimique Medici restantur, hoc proinde negare non audeam, imò si in hoc nostro opusculo fermentationis quandoque nomen intercedit, non pro
stri-

stricta, uti volunt Chimici, fermentatione; sed potius pro pugna, seu effervescencia ex improportione duorum liquidorum sese exactè misceri nequentium orta, velim intelligendum.

Proindè nostri temporis Medici febrem in nimis aucto solidorum, cordis præcipuè, motu, & nimis celeri sanguinis circulo febrem consistere judicant; quam opinionem licet verosimiliorem censeamus, innumeras certum est pati difficultates ex ipso praxeos exercitio desumptas, propter quod Hermanus Boerhave in suo tract. de febr. postquam omnes opiniones recenset, ad suam ostendendam oneri fere succumbit.

Nos ergò cum febrem consideremus non prout mentis conceptibus subjacet, sed prout ex naturæ penù deducitur, eam proindè tanquam naturæ opus contemplamur, quatenus imbutus sanguis, vel reliqua liquida particulis sibi extraneis, & improportionatis, ejus figuram invertentibus, natura quasi ad arma confugiens omni opera intendit sanguinè ab impuris particulis liberare, quapropter aucto, ad id assequendum, solidorum, liquidorumve motu, hisque prætermo-

ris, eo usque eorum commotio procedit, donec purū ab impuro separaverint; aut aliam diathesim, & ordinem acquisierint.

Hinc propriè est febris: *Immodicus solidorum, cordis præsertim, motus, ac nimia, & præternaturalis commotio liquidorum, vel ad particulas impuras excludendas, vel ad novam diathesim comparandam.* Ex his jam clarè constat, cur in quacumque febre calor statim augeatur? quia cum hic in motu celeri, inordinato, & perturbato insensibilium particularum consistat, cumque sanguinis particulae in febre, propter præternaturalem ejusdem commotionem, inordinato, & vorticoso motu moveantur, citò exindè calorem repræsentant. Adde attritum earundem minimarum particularum à solidis in febre prætermodum se moventibus, ortum. Quod si quis objiciat hunc modum explicandi febres minus mathesi, ejusque demonstrationibus convenire. Respondemus naturam humanam, ejusque opera non esse adeò mathesis demonstrationibus subjectam, quin etiam his, qui eis utuntur, in morborum curationibus non deficient, imò in tanta rerum confusione satis videri debet, aliquid quantumvis minimum salutis humanæ com-

modum, intellectum assequi posse. Cumque nos Tyronum gratia hæc tantum scribamus, eisque non inutiles, vanasque quaestiones, sed febrium solummodo curationes offerre in animo sit, nihil mirum si in febris explanatione, his potius quæ observatione (qua sola ad praxeos, & curationis culmen perveniri credimus) compensantur, quam quæ mentis subtilitate ducuntur, fidem demus; observatio ergo nos docet talis naturæ esse sanguinis in febribus ebullitionem, aut commotionem, ut quousque integram adipiscatur, ut Sidenhamius ait, despumationem, seu partium febrilium separationem (sive ad id 14. diebus indigeat, ut in febribus acutis, sive amplius, ut in aliis) à fine suo non recedat, nisi natura prius succumbente, aut id assequi nõ potente ægrum de medio tollant.

CAPUT II.

DE DIFFERENTIIS FEBRIUM.

Galenici febres dividunt in diarias, putridas, & hæcticas: Diarias dicunt residere in spiritibus quibus accensis torum
COR.

corpus consequenter accenditur, cūque spiritus propter eorū subtilitatem facile dissipentur, hinc asserunt diarias febres spatio unius diei finiri. Putridas febres appellant, quæ fiunt ex putredine humorum, ad hoc supponunt unum ex humoribus in aliqua corporis parte detentum putrescere, indeque vapores calidos ad cor emittere, quibus, corde calefacto, totum corpus per consequens calefit, unde asserunt bilem putrescere in tertiana, melancholiam in quartana, pituitam in quotidiana, &c. Tandem hæcticas febres in solidis partibus radicari iudicant, dum enim hæc quavis de causa calefiunt, adeo ut calor in eisdem partibus quasi in proprio fomite accendatur, tunc febres fiunt hæcticæ. Supra dictam igitur divisionem admittimus bona Galenicorum pace, sed eam aliter explanamus; credimus ergo omne genus febrium, diarias scilicet, putridas, & hæcticas, in sanguine, tanquam in proprio subjecto residere, licet aliunde vitium sanguini queat communicari, differunt solum in eo quod in diariis febribus adeo levis sit sanguinis, liquidorumve commotio ut unius diei spatio ipsi satis sit ad despumationem; in putridis talis sanguinis

com-

commotio, & ebullitio ut quatuordecim diebus ad integram despumationem indigeat, ac tandem hectica ab aliis differt, quod sanguis lentè admodum ebulliat, & ad particularum febrilium excretionem, & despumationem multo tempore opus habeat, verum hæc omnia magis patebunt dum de his sigillatim agemus.

Præcipua ergo febris divisio, ac Tyronibus ad febres clarius cognoscendas utilior, est, in febres primæ, secundæ, aut tertiæ regionis. Explicatur divisio dum Medicus ad ægrum febrientem vocatur, primum sibi ante oculos proponat, num febris suum præcipuum fomitem habeat in prima regione, num in secunda, an in tertia, num denique in duabus, aut tribus simul, ex ea enim cognitione utilissimæ sumuntur indicationes ad ægros sanandos. Per primam regionem intelligimus ventriculum, intestina, partem cavam hepatis, mesenterium, pancreatē, vesicam, lienem cum vasis lacteis, & glandulis earundem partium. Per secundam intelligimus gibbam hepatis partem cum vasis majoribus ut arteria magna, vena cava, porta, & aliis. Per tertiam regionem intelligimus totum corporis habitum.

Sic febres diarias ex prima regione experiuntur Medici in infantibus ex lactis coagulatione in ventriculo, leviq̄ue primario viarum obstructione, quod olim jam subodoravit Galenus. Febres diarias ex secunda regione videmus in febribus, in quibus ebullit sanguis ab insolatione, vigilia, animi pathemate, &c. Ac febres diarias ex tertia regione quotidie videre licet in constipationibus. Similiter febres putridas ex prima regione experimur passim in febribus mesentericis; putridas ex secunda regione in febribus malignis, ardentibus, acutis, inflammatoriis, &c. Tandem putridas ex tertia regione sæpissimè observant Medici in tumoribus, ulceribus, aliisque hujusmodi morbis in habitu corporis existentibus, ac in lymphaticis febribus. Insuper febres hæcticas ex prima regione sæpè vident practici in abscessu, & schirro hepatis, in pertinacibus mesenterii obstructionibus, ac in histericis, scorbuticis, & hipocondriacis. Deinde febres hæcticas ex secunda regione advertunt observatores in phthisicis, empiematicis, & illis quibus naturalis adest sanguinis dispositio ad febres hæcticas. Denique febres hæcticas ex tertia regione videmus

mus in leucophlegmatia, atropia, &c. Hæc omnia nisi ad unguem sciant Tyrones unū pro alio assument, & febres rectè non curabunt. Sed dices : si omnis febris est in sanguine, frustra statuimus febres, primæ, & tertiæ regionis? Respondeo, quod licet in omni febre sanguis, aut ebulliat, aut plusquam par est, commoveatur, fomes tamen & vitium sanguini potest aliunde comunicari, unde fit ut alibi arrepta occasione in præternaturales motus adigatur, & febricitet, propter quod dum fomes ille est in prima regione, indeque effervescentias producit in sanguine, tunc febris dicitur primæ regionis, & sic de reliquis.

Postremò dividitur febris tam primæ, quam secundæ regionis (dummodo putrida sit, de ea enim hic loquimur) in tertianam, quotidianam, quartanam, quintanam, &c. tertiana dicitur cujus accessiones tertio quoque die correspondent, quartana cujus accessiones quartoquoque die, & quotidiana in qua singulis diebus sibi respondent, &c. Rursus quælibet ex his potest esse continua, vel intermittens, continua dicitur, in qua ægri semper, & continuo febricitant, licet accessions tempore magis
ægro-

ægrorent; intermittens est in qua tempore illo quod inter unam, & aliam mediat accessionem, non febricitant. Verum ut clarioris doctrinæ gratia procedamus à dignotione, & curatione febrium primæ regionis incipiemus, ut ad alias deinceps facilius queamus devenire.

Inter febres ergo primæ regionis primum sibi vendicant locum febres messentericæ, quæ ita dicuntur, non quod à solo messenterio, sed quia ab eo, ejusque glandulis potissimum (licet etiam in aliis primæ regionis latibulis existat) harum febrium fomes majori ex parte nascitur. Hominibus, studiosis, laboribus, vigiliis, animique passionibus affectis, necnon hypochondriacis, scorbuticis, histericis, veneri, & ingluvi ei deditis sunt maximè familiares; propterea inter populares nostros ob ventriculi languores, alimentorum vapiditatem, & stomachi debilitates sunt frequentes; cognoscuntur ex sequentibus signis: febris ad tactum nimis ardens non est, imò quasi lento suavique calore sese explicat, etsi continua sit, accessiones habet singulis diebus, ac tertioquoque die, tertianarum more, sibi mutuo correspondent. Pulsus parvus est

ut

ut plurimum, ut in omnibus morbis stomachi solemne est, & aliquantulum celer; urina parum desistat à naturali, nisi à nimia salium muriaticorum copia rubicunda, & quasi lateritio tincta colore appareat, quandoquidem autem crassa est maximè, fursure in fundo matulæ quasi plena; os amarum, aut insipidum est cum levi quadam nausea, & inappetentia; lingua viscida est, glutinosa, spurca, pellicula scabra, & alba veltita; foetor circa dentes peracta ventriculi digestionem frequens est. Alvus plerumque est sicca, aliquando tamen fluida; accessiones frequentius circa noctem advenire solent, aliquando duæ accessiones eodem die, quandoquidem nec typum, nec ordinem servant, undè ab aliquibus erraticæ febres merito dicuntur; non adveniunt accessiones cum rigore, sed aut levi quodam horrore, aut pedum refrigeratione, ac dum pedes frigidi sunt, volæ manuum ardere solent; certissimum mesenterii malè affecti, indicium. Caput denique semper patitur, quandoquidem dolore, quandoquidem gravitate, & pulsatione circa tempora, ac si patiens in lecto perpendiculariter erigatur, caput hinc, inde nutando gravirat, & quasi

vertiginosis motibus laborat.

Advertant tamen Tyrones non hæc omnia supradicta signa in omnibus ægris reperiri, nam propter temperamentorum diversitatem, aliarumque causarum, quæ occasionem morbo tribuerunt, magis vel minus, plura, vel pauciora apparent aliquando, verum in febribus mæssentericis majori ex parte solent concurrere. Causa proxima, & immediata febrium mæssentericarum sunt congesti, crudi que humores in mæssenterio, primisque viis, qui ibi diutius detenti, & putredinem, & pravam naturam adquirunt, atque sanguini, per venas lacteas cum chilo immixti, eidem utpotè heterogenei præternaturales cient motus, & febres excitant.

Causa interna non ita proxima est prima alimentorum digestio vitiata, unde vulgare illud oritur: *Qui malè ingerit, digerit, aut egerit, sanus non est.* Hæc autem vitiat, aut per nimiam alimentorum quantitatem, quæ lymphæ stomachicæ vim superando, eandem ad digerendum prorsus impari efficiunt; aut per vitium ejusdem liquoris gastrici ipsi jam à sanguine tanquam à primo fonte suggestum, aut denique per magnam inertiam bilis, nimiamque succi pan-

creatici exaltationē, perfectam chili in intestino duodeno depurationem ob mutuam inproportionem facere nō potentium; hinc enim fit ut alimentis benè non subactis, nec chilo satis perfectè elaborato, cruditates sensim acrescant in prima regione, donec naturam heterogeneā acquirētes, sanguinique commixtæ eum in præternaturales cogant effervescentias, febrilesque commotiones excitari. Causæ externæ sunt omnes illæ, quæ primam alimentorum digestionem valent impedire, ut studia, Venus, animi mæores, labores insueti, vigiliæ, aliaque hujusmodi tonum ventriculi laxantia, aut ejus liquoris vim minuentia.

Febres istæ chronicæ sunt ut plurimum, ac nisi rectè tractentur, in hecticas messentericas facile transeunt. In hipocondriacis, scorbuticis, & histericis difficilis præ cæteris sunt curationis, si à dispositione præsertim cancerosa hipocondriorum, ut temperamenti nimis adustis, ac baccho, liquoribusque ardentibus deditis commune est, proveniant.

Curatio hujus febris tribus perficitur indicationibus evacuandi scilicet putres, & impuros humores primarum viarum, sit-

machum, & primam digestionem roborandi; ac febrī etiā succurrendi. Primam indicationem statim sub initiis debet Medicus totis viribus adimplere, aliter enim humores illi nimis detenti febrem perniciosam creare solent, ut non semel observant practici, ad eam proinde implendam statim sub primis diebus sequentem præscribat potionem.

R. rhabarb. ℥. i. infund. in ℥. iii. aquæ gramin. colaturæ adde sirup. aureⁱ ex rore ℥. i. sal absinth. ℥. s. me. matutino tempore præscribatur.

Hanc potionem iterum, & sæpius præscribat aliquibus interpositis diebus ab una ad aliā purgationem, donec mæssenterium ab humorum infarctu satis elutriatum agnoverit; diebus autem à purgatione liberis ad vires recreandas, & stomachum roborandum sequentem potest propinare potionem hora 5. pomeridiana cum moderato haustu aquæ nive, aut glaciæ refrigeratæ.

R. confect. alcherm. incompl. ℥ sal. absinthi ā ℥. i. pulv. margarit. pp. ℥. s.

*sirup. rosar. virid. ℥. ii. aqua graminis.
℥. iii. me.*

Licet Baglivus practicus celeberrimus variis in locis agens de febribus mesentericis absorbentia medicamenta ad eas febres damnaverit, in nostris tamen popularibus ea utilissima deprehendimus, imò cum non semel in dictis febribus ea præscriperimus ex consilio D. Fuller in sua pharmacopeja extemporanea, felices eventus ab eis semper observavimus, quatenus aut succum pancreaticum salibus nimis scaturientem absorbendo, aut acres humorum particulas hebetando suum præstant effectum. Pro potu ordinario bibant ægroti in hisce febribus ptisanam ex radicibus graminis, & fragariæ compositam, radices enim istæ utrique indicationi satisfaciunt. Si aliæ potiones purgantes, aut stomachum roborantes pro curandis his febribus magis ardeant, consulant Tyrones pharmaciam nostram in tractatu de stomachicis, & purgantibus cum animadversionibus ibidem satis repetitis. Si ea methodo febris adhuc pertinens non cedat, ad amara, incindentia, & aperitiva confugiendum est, inter quæ reliqua omnia longè

gè antecessit decoctum amarum Pharmacopœæ Bateanæ quod hujusmodi est.

R. sumitat. centaur. minor. flor. camomil. & fol. agrimon. ā manip. s. semin. cardi bened. citr. ā 3. i. flor. calendul. pug. ii. radic. gentian. 3. ii. fol. senæ 3. vi. rhabarb. 3. i. vini albi, & aque fontis ā lib. i. coq. ad dimid. fiat colatur. pro 3. vel 4. dosib.

Si purgantia auferas merè alterans fiet, atque conveniens erit in casu, quo propter vires lacesitas tibi solum in animo sit febrem fugare, non purgare. Hoc decoctum in quibus intemperies viscerum calida regnat, aut febris est nimis intensa, utile non est propter medicamenta ingredientia nimis calida, & volatilia, in eo casu convenit maxime sirapum de cichor. cum dupl. rhabarb. ad unc. ii. singulis diebus propinare cum moderato haultu ptisanæ supra positæ; quod si decocto indigeat ad febrem tollendam hoc modo componi potest.

R.

R. radic. gramin. fragar. ā ʒ. i. sumitat. centaur. minor. flor. camomil. & fol. agrimon. ā manip. s. semin. 4. frigidor. major. & card. bened. ā ʒ. i. aquæ fontis lib. iii. coque ad medi. cola pro tribus dosibus.

Si autem prædictis remediis febris non cedat, tunc utile est decoctum aperiens, deobstructivum, diluens factum cum sero lactis; prodest etiam sal febrifugum silvi, sal absinthi, centaur. minor. card. benedicti, & alia; sequens decoctum ad has febres eradicandas summè prædicat Fuller, idque appellat decoctum febrifugum falsum.

R. sal. absinthi ʒ. ii. aquæ fontis lib. ii. coque ad tertiæ partis consumptionem.

Sequens febrifugum mira prestat.

R. sal. centauri minor. absinthi ā ʒ. i. cremor. tartar. ʒ. ii. c.c. philosophic. calcinati. ʒ. i. s. spirit. vitriol. rectificat.

cat. ℥. s. sandal. rubr. pulv. ℥. i. spiri-
 tum vitrioli affunde guttatim pulverem
 miscendo spatula lignea in vase vitreo,
 deindè lento igne mixturam exsica.
 Detur ad ℥. i. tribus horis ante paro-
 xismum.

Quod si prædictis medicamentis febris
 non cedat ad usum corticis chinæ de china
 tamquam ad sacram anchoram confugien-
 dum, licet enim hujus saluberrimi corticis
 usus in hisce febribus à Bagliv. damnetur, id
 fortasse, ut ipse loquitur ab aere Romano
 procedet, at in nostro climate observamus,
 febres messentericas, repurgato prius mes-
 senterio, recta illius pulveris præscriptione
 citò, & tutò fugari, quapropter post repeti-
 tas purgationes, roborato jam stomacho,
 utile erit, eum sic præscribere.

R. corticis peruv. ℥. iii. sal. tartar.
 ℥. i. infund. in aquæ cichor. ℥. vi. ☉
 fiat tinctura. Dosis ℥. ii. singulis die-
 bus, horis ab accessione liberis.

Si-

Si in forma pill. magis arrideat.

R. sal. febrifugi silvi ℥. i. sal centaur.
minor. & pulv. flor. camomil. ā ℥. ℥. s.
cortic. peruviani ℥. s. antim. diaphor.
℥. s. fiat massa cum liquore idoneo, &
dentur hujusmodi pill. ad ℥. ii. pro qua-
libet dosi.

Vel si hunc corticem tibi arrideat pur-
gantibus admiscere.

R. sal. absinth. & cortic. peruviani
ā ℥. iiii. extracti gentianæ ℥. i. aloes
succotrin. ℥. ii. sirup. de cichor. cum
rhabarb. q. s. fiat confectio. Dosis cochlea-
ria duo superbibendo haustum ptisanæ
descriptæ.

Tandem pro integra februm messente-
ricarum curatione duo restant advertenda.
Primò ventrem esse laxādum ab initio mor-
bi clysteribus emollientibus, refrigeranti-
bus, & leviter irritantibus ex foliis scilicet
malvarum, violarum, absinth. rutæ, additis
oleis camomelino - absinth. aut communi
cum

cum benedicta laxativa, aut si opus fuerit confectio de baccis lauri, &c. Secundo, notandū est venæ sectionem in his febribus perniciosam esse potius, quam utilem, unde moneo Tyrones, ut in ea facienda cauti procedant, non enim omnis febrium curatio à venæ sectione indifferenter est incipienda, potissimum dum humorum saburra redundat in prima regione, eā enim tunc nocere potius, quam prodesse notat Galen. & experientia confirmat, qua propter in febribus mesentericis ex usu non est, imò penitus est ableganda. Verum hoc unicum advertant Tyrones, non semel febres mesentericas omnibus aliis remediis frustratentatis, sola una sanguinis missione fuisse restitutas, attamen id intelligendum est, dū tracto jam in consensum sanguine æque febris fomes in mesenterio, & sanguine existit; undè magnis cautionibus opus est ad eam prudenter exercendam, ac si propter prædictas causas opus sit eam quandoque exercere, fiat id benè repurgato prius mesenterio, ac omnibus jam supradictis attentè inspectis.

Denique sedulò notandum est infantes hujusmodi febribus potius quam adultos

laborare, ex lactis enim coagulatione, & putredine in stomacho, & vasis lacteis ipsis sæpissimè advenit, præsertim si fructus, aliaque hujusmodi, ut pueris solemne est, nimis voraciter deglutiant, quæ solent in hecticas, & difficilè curabiles, sæpè transire. Febricitare incipiunt pueri, & infantes lac veluti coagulatum vomendo, quandoquidem autem diarrhæa serosa, & cruda corripuntur, quæ simpthomata si simul in pueris occurrant, certissimum sunt stomachi, & mesenterii pravis humoribus refertorum signum, undè toto cœlo errant Medici, qui in hisce febribus diarrhæa perterriti, statim ad adstringentia confugiant, atque intus incluso hoste morti tribuunt occasionem, tutius tunc est diarrhæa, non obstante deobstruentibus, levibusque purgantibus curationem moliri.

*R. pulv. Chornachin. gr. xij. rodomet.
Alexandr. ℥. j. aquæ menth. q. s. præ-
scribatur cochelatim.*

Interim per externa sequens inunctio
pro toto ventre conducit.

*R. ol. absinth. cappar. ā ʒ. ii. unḡ.
desopilativ. ʒ. i. me.*

Si his medicamentis materia mucosa, viscida, alba, aut viridis per alvum excernatur, tunc jam affulget salutis spes, undè repeti sæpius possunt prout ipsi potuerint tolerare, & opus fuerit; quod si (ut sæpè accidit) prædictam potionem pueri assumere, aut nolint, aut nequeant, tunc solo supposito felices videbis effectus.

*R. pulv. hier. picr. & aloes ā ʒ. s.
mell. & sal. q. s. fiat Suppositor. pro
puero.*

Post febres mesentericas, inter febres primæ regionis adnumeratur omne genus intermittentiæ, de quibus quæstio est inter Authores antiquos, & modernos, num suum fomitem habeant in prima, an in secunda regione? Omnes antiqui (dempto Joanne Fernelio) in secunda regione, tanquam in proprio loco residere judicant, non alia ratione ducti, nisi quia ad rigorem in accessionibus causandum, si in prima regione esset, ineptus fieret. Moderni autem experi-

men-

mentis, & rationibus contrariam suadent opinionem, quam nos in præfenti sequimur, afferentes omnes febres intermittentes majori ex parte pendere à prima regione.

Nostre hujus assertionis veritatem felix ipsius curationis eventus sat clarè demonstrat, cum enim intermittentes febres, ut inferius dicemus, non nisi emeticis cedant, ac à venæ sectione ingravescant, certum indicium est eas à prima regione præcipuè nasci, nec in aliis tradendis rationibus immoror, quippè vanis inutilibusque quæstionibus nunquam immisceri me patiar. Intermittentes febres, vel sunt simplices, vel duplices; simplices sunt, cum singulis diebus non repetunt, sed per unius saltem diei spatium intermittunt; duplices dicuntur, cum singulis diebus repetunt, licet aliquod mediet tempus sine febre, ab una ad aliam accessionem. Inter intermittentes febres præcipuè sunt tertiana, & quartana (omittimus quotidianam, quæ eadem omnino est cum mesentericis) atque ut clariori ordine procedamus, loquemur primùm de tertiana, postmodum de quartana. Tertianam intermittentem dividebant Antiqui in exquisitam, & notham; exquisitam cre-

de

debant esse illam, quæ à sola bile, pura, & impermixta procedebat; notham verò illã, quæ à bile cū reliquis humoribus permixta, crediderim verò ipse intermittentes exquisitas non dari, in nostris potissimum popularibus, in quibus eas adhuc paucis licuit observare. Imò compertum mihi est, tertianas, tum intermittentes, tum continuas exactè, ut vocant, exquisitas, raram avim esse in praxi, frequentius tamen apparere tertianas, aut nothas, aut alias, quæ licet non sint perfectè exquisitæ, accedunt ferè ad exquisitas, proinde loquemur solummodo in præsentì de tertianis intermittenti- bus nothis nostris popularibus valdè cõmunibus, atque huic climati quasi endemiis.

Incipiunt tertianæ intermittentes nothæ per rigorem, aut horrorem, quos postmodum ingens subsequitur calor; singulis accessionibus invadit rigor aliquando adeò fortis, ut quodcumque vestium pondus valeat æger motu illo elevare; accessiones itidem duodecim, sexdecim, aut viginti horarum spatio finiuntur; lingua in accessione sicca est, & scabra, extra accessionem alba, & humida certum fomitis in prima regione existentis indicium. Urina, quæ in fine acces-
sio-

sionum mingitur rubicunda, hæcque est ve-
 luti pathognomonicum signum febrium in-
 termittentium, credendum enim est similes
 urinas non ab inflammatoria sanguinis dia-
 thesi, sed à salibus acris, muriaticis, &
 diversi generis pendere, ideò in his casibus
 observare licet tales urinas post sex, aut
 septem horas à mictione sedimentum late-
 ritium in fundo matulæ relinquere, quasi
 pulvere laterum refrictorum impleretur,
 quod indicat multos sales in corpore re-
 dundare, & per urinam ejectos eum rubo-
 rem ipsi tribuere. Hanc doctrinam jam olim
 subodoravit Sennertus, & post ipsum eam
 dissertè proponit Petrus Michael de Here-
 dia in Commentario historiæ Cleanactidis.
 Caput in accessione, vel dolore, vel gravi-
 tate affligitur, ac totum corpus lassum est
 veluti si fuerit fastibus dedolatum. Tandem
 infallibile est signum tertianæ intermittens
 accessiones tertioquoque die advenire, &
 tempus medium inter unam, & aliam acces-
 sionem à febre vacare. Verum quia rigorem
 diximus inter præcipua intermittentium
 simptomata esse numerandum, & ab eo
 dictas febres incipere, easque tertioquoque
 die sibi correspondere, duo propterea vele-
 lem

Iem dubia difficilè, aut nullo modo, solvenda proponere, quomodo scilicet, & à quibus causis fiat rigor? Et quid causæ esset possit tam certi regressus febrium tertio quoque die? *Sed felix in hoc qui potuit rerum cognoscere causas*; difficile est adeò solvendum problema, ut tenuissimum meum ingenium ad id prorsus impar supponam. Garriant quidquid velint speculationum amatores sua arrogantia, & faustu internas, & congenitas rerum causas penetrare volentes, natura enim in suis operibus constans, & provida, eorum conceptus scit optimè eludere, & ipsis ne cogitantibus, rerum causas aliter quam ipsi per suas vanas hypotheses, explicare. Sic Galenici humorum quadrigam in omnibus præ se ferentes ab humore bilioso acri à venis extra venas expulso, & corporis habitum irritanti tremulum rigoris motum fieri asserunt, verum cum fateantur ipsi rigorem esse: *Dolorificam perfriktionem cum inequali totius corporis concussione*, & præter membrorum conculsionem, refrigerationem etiam requiri, ad eam pro inde explicandam mille ambagines, inanesque rationes involvunt, ac dum aliis involvuntur, ipsius rigoris obli-

ti,

ti, frustra in eo explicando laborant; Chimi-
 mici ad nescio, quod acidum confugientes
 idem causam rigoris, & febris esse defen-
 dunt, atque ex præ conceptis his hypothesi-
 bus nascitur, ut insudantes hi in corrigen-
 do acido per alchalia, & volatilia ad rigo-
 rem, febremque extirpandos, ac laboran-
 tes illi in bile nimis calida, ad extirpandum
 rigorem refrigeranda, omnes simul dum in
 hisce laborant, oleum, & opera perdant.
 Libenter ergo ipse, si Tyronibus placeret,
 ab eo explicando recederem, ego enim cum
 Sidenhamio Philosophi nomen non am-
 bio; atque ad ea naturæ penetralia acce-
 dens, ea planè me nescire fateor, verum
 quia in rebus ita arduis Tyronibus neces-
 sium est aliqua breviter describere, idcirco
 utramque difficultatem prout nostri intel-
 lectus limitata conditio postulat, expo-
 nam.

Et quidem quod ad rigorem spectat scien-
 dū est ex anothomia omnes partes membra-
 nosas propagationes esse duræ, aut piæ ma-
 tris, ab eisque tanquam à primo origine
 pendere; præterea notandum est eas partes
 ex innata earundem vi propensas esse ad
 oscillandum, vibrandum, & sese moven-
 dum,

Idem, adeò ut partium membranarum vibrationes æquè ab inferioribus partibus fiunt ad superiores, ac à superioribus ad inferiores. Interim est advertendum, eas partes in naturali statu moderatam habere tensionem, eamque servare inter se mutuò, & cum dura matre, in statu verò præternaturali nimiam habere posse tensionem, crispaturam, & vim elasticam, in quibus probandis non immoror, quippè sat per anatomicæ experimenta in canibus vivis facta innotescunt, & ea jam à nobis ad nauseam superius explicantur. Præterea omnibus notam est, calorem alium nativum in nostris partibus non dari præter eum, quem à sanguine eas continuò irrigante participant, adeò ut sanguinis comertio destitutæ illicò frigeant, undè non immeritò statuunt Auctores moderni calorem nostri corporis innatum ab utroque sanguinis motu progressivo scilicet, & alterativo pendere, quia cum calor in probabilissima opinione in motu celeri, vorticoso, inordinato, & perturbato particularum insensibilium, sicut frigiditas in eorundem insensibilium particularum quiete consistat, cumque utriusque motus ratione minimæ sanguinis particulæ hinc, indè agi-

tentur, commoveantur, calorem concipiunt, ac cum motus ille deficit, aut interturbatur, statim frigent. Ex his facile est rigorem ipsum, ejusque causam expiscari, cum enim febriles particulae per venas lacteas, cisternam chilosam, ductumve thoracicum ad cor, & sanguinem appellant, non potentes utpote heterogeneae eidem exacte misceri, cum eo simul circulant, donec in membranofas, nervofasque partes devenientes, eas sua acrimonia pungant, vellicent, & irritent, cum haec autem à quavis causa irritatae statim innata sua vi contrahantur, tendantur, & nimis crispentur, hinc ex materiae febrilis adventu commotae immodicè crispantur, & contrahuntur, unde fortis illa concussio in rigore oritur, cumque vasa venae scilicet, & arteriae propter contortam partium figuram ratione concussionis membrorum, etiam simul contorqueantur, fit inde ut inversa naturali figura vasorum, sanguis liberè per tot eorum meandros nequeat circulare, atque propter hunc circularis motus defectum sensus frigiditatis in rigoribus febrium observatur, postmodum autem materia febrili magis subacta, aut sanguini altius jam immersa non ita acriter membranofum sistema pun-

pungit, & vellicat, unde sensim incipit contractum, & tenum solidorum agmen relaxari, ac cessat rigor. Nostram hanc doctrinam aliquæ confirmant rationes, & experimenta, non aliter enim in humoribus ad suppurationem vergentibus excitatur rigor, nec aliter adhibito aliquo vesicanti cuicumque ulceri totum corpus concutitur, & riger, nisi per acres puris, & vesicantis medicamenti sanguini commixtas particulas, & solidas quas pertranseunt partes irritantes, & commoventes.

Nunc autem circa reditum paroxysmorum tertioquoque die in tertiana, quartoquoque in quartana, &c. quibus non solum infallibiliter in hujusmodi febribus dictis diebus, sed & determinatis horis ægri miserè affliguntur minus credendum est antiquis, naturæ cujuscumque humoris febrem causantis, id tribuentibus; talis enim esse naturæ, ajunt, humorem biliosum tertianas producentem, ut propter ipsius tenuitatem, & calorem tribus tantum diebus queat ad novam producendam accessionem cumulari; è contra verò humorem melancholicum talis esse indolis, ut propter ipsius pondus, tertiamque naturam quatuor indigeat diebus

ad novam producendam accessionem, eoque penè modo quartoquoque die repetit paroxifmus in quartana, tertioquoque die in tertiana, &c. Hæc opinio præterquamquod plura fupponit improbalia mille præjudiciis excogitata, præceos operibus parum congruit, proter quod minus veritati eft confona. Deindè cum incomprehenfibile fit folam bilem producere tertianam, folamque melancholiam caulare quartanam, imò plusquam certum fit omnes in qualibet febre concurrere, cum fanguini commixti invicem perpetuo cohæreant, comprehendi vix potefit, quomodo fola bilis repetat in tertiana, ficut folus humor melancholicus in quartana. Crediderim potius ipfe ab eo pendere paroxifmorum repetitionem, quod vel febrilis materia de novo genita, novas tragedias pariat, vel in una accessione tota non infumatur, fed alia proinde maneat ad novum paroxifmum inducendum. Quod fi tenaciter inftaveris, quid in tali materia adefit, ut ipfum per tertios, quartofve repetere cogat, id me ignorare certò fcio, & aut occultæ morborum indoli, aut incognitæ eorum caulæ judico efle tribuendum. Neque enim folis intermittentibus febribus com-

mune est, tertioquoque die repetere, plures enim observavi morbos suas periodos habentes tertianarum more ingravescere, quod sedulo notent Tyrones in praxi.

Circa causas febris tertianæ intermittentis (variis omisis opinionibus) credimus cum Silvio De le boe, in bile, & succo pancreatico residere, dum enim glandulæ ductusque pancreatis à crassis humoribus occluduntur, adeò ut liber ipsi succo exitus per Virfungianum ductum in duodenum intestinum non pateat, sit ut hic diuturna mora exaltatus immodicum contrahat aërem, postmodum in intestinum extillans, ibidemque cum vitiosa bile partibus potissimum activis destituta, effervesceat, chilumque per idem intestinum transeuntem inquinans usque ad sinistram cordis ventriculum imò, & in ipsum sâguinem cum eodem chilo perveniens, præternaturales excitat in ipso motus, accessionesque producit. Hæc est meo iudicio omnium febrium intermittentium causa, solumque in eo differunt, ut bilis tum vitio, tum copia excedat in tertiana, è contra pancreaticus liquor in quartana.

Licet intermittentes febres periculo vacare vulgare sit juxta illud divini Senis præ-

ceptum : *Febres omnes continuae periculosa,* quocumque autem modo intermiserint, periculum abesse significant, plures nihilominus sunt febres intermittētes cum decubitu materiæ febrilis in caput, aut alias partes, quæ periculosissimæ sunt. Pejus est tertianam duplicē esse, quàm simplicē, & accessiones multum temporis durare, multam enim materiæ febrilis copiam adesse significāt. Si accessiones non solum eisdem diebus, sed & eisdem horis invadant, longum morbum fore significat, juxta dictum magni Hipp. *Febre intermittenti habito si accessiones cras eadem hora occupaverint, longitudinem morbi significat.* Si accessiones adeo longæ sint, ut una aliam attingat, aut una finita, statim incipiat alia, tunc hujusmodi febres subintrantes dicuntur, & sunt periculosissimæ.

Curacionem febris tertianæ intermittētis incipiunt plurimi à venæ sectione, eamque per venæ sectionem perficere contendunt, quasi nihil aliud certè sciant, nisi sanguinem mittere, & purgare, eis propterea irridet Helmontius, quòd Infantem Hispaniarum absque ulla ferè sanguinis gutta pro febre tertiana curanda reliquerint, eumque prius ab hac vita fugaverint, quam febrem

ē contrariò Chimici (Van-helmont potissimum, qui vanè, & futijiter uti ipsi mos erat, quamcumque febrem intra quatrimum curare volebat) volatilibus, & spirituosis medicamentis ad acidum illud corrigendum harum febrium curationem moliantur, quibus nihil aliud certè faciunt, quam febres minus periculosas acutas reddere, & lethales; proinde Tyrones moneo, ut harum febrium curationem non incipiant à venæ sectione, quia celeberrimorum practicum observatione notum est, post venæ sectionem tertianam simplicem fieri duplicem, & febrem prius intermittentem verti in continuam, nisi summa vasorum repletio, aut temperamentum sanguineum eam necessario exercendam postulaverint, tutius ergo est ab emetico incipere curationem, non semel enim in Xenodochio regio cum hujus Universitatis primario practico celeberrimo, mihiq; conjunctissimo, observavi febres intermittentes unius emetici exhibitioni omninò cessasse, quod sæpissimè observasse asserunt doctissimi alii, clarissimique viri in Xenodochio.

Nec opus in præsentī est Auctorum opiniones circa emetica in hisce febribus præ-

scri-

scribenda in medium adducere, certò enim scio omnes ex modernis, medicamentum id cæteriis aliis longè anteponere quòd experimento ipsum feliciter celsisse animadvertent, inò Galeno, & Hippocrati solemne erat emeticum medicamentum in principiis febrium intermittentium pro eis citò extirpandis offerre, propterea nescio, an Medicorum indulgentia, an ignari vulgi petulantia nunc in usu non sint, quemadmodum antiquis temporibus erant. Sic ergò præscribi potest.

R. vini emetici ℥. ii. Vel.

R. pulv. bipecahuanae ℥. i. sumatur cum jure.

Vel aliud præscribi potest cum cautionibus in pharmacia nostra notatis, cap. de emeticis. Hic obiter notandum emetica antimonialia certa Auctorum observatione, ut ait Sidenhamius, pro hisce febribus curandis reliqua omnia superare, verù quia multis cautionibus opus est ad ea præscribenda ideò ad alia blandiora consulo Tyrones, cõfugiant. Si æger, uti nostris popularibus familiare est, ab emetico abhorreat, tunc purgan-

gandus est prout diximus tractatu de febribus mesentericis.

Sedulò autem notandum est, in hujus febris curatione nimis insistendum non esse purgantibus, potius enim fugatur per alterantia, quam purgantia, idcirco tutum est adhibito medicamento purganti, aut emetico; modo quo in febribus mesentericis diximus agrum iterum per epicrasim purgare, aut decocto amaro purgante, aut pillulis magistralibus ex aloe, salibus absinthii, centauree minoris, rhabarbaro, &c. quibus si febris non cedat ad potentiora febrifuga, ceu cortice peruviano maritata, ceu illo destituta transeundum, inter quæ optimum est extractum febrifugum Pharmacopee Batteanae.

*R. cortic. peruvian. pulverat. ℥. iv.
centauræ minor. radic. gentian. ā ℥. ii.
serpentariæ virginianæ ℥. i. spirit. vini
q. s. extrahere tincturam, & exbala secundum artem. Dosis ad ℥. i.*

In usu etiam est specificum febrifugum Mangeti.

R.

R. cortic. peruvian. lib. vi. serpen-
taria virginianæ lib. i. s. diaphoretici
martialis lib. i. destilla desuper spiritus
vini sale ammoniaco acuati q. s. post in-
fusionem 30. dierum decantetur liquor,
ac seorsim asservetur. Dosis ad ʒ. iii.

R. cortic. peruv. ʒ. i. sal tartari ʒ.
ii. pulv. vipérini, antimon. diaphoret.
ā ʒ. v. cum sirap. granator. fiat electua-
rium ex quo sumat aeger tres bolos longè
à paroxismo.

Notandum ergò est, tot in hisce sæculis
à variis Auctoribus tradi pro febribus tol-
lendis remedia, ut omnium febrium vim lō-
gè superatura videantur, verum illis tanto
numero existentibus febrium nihilominus
ardores adeò molestant, ut his omnibus
quantumvis efficacissimis facilè illudant, so-
li ergò cortici peruviano tanquam divino
febrium antidoto subjugantur, atque tam
salutaris remedii ope prorsus tolluntur; plu-
ra alia apud Auctores non infimæ notæ pro
cli

eliminandis febribus venditantur arcana, ut
 fal cichor. centauræ minoris, ejusque extra-
 ctum, radix plantag. Zedoar. chelidoniæ, ma-
 jor. imperat. gentian. angelic. valerian. ala-
 ri, tormentil. item mirrha, alumen, sulphur,
 vitriolum, imò pulvis ille militaris *pirius*;
 similiter aqua febrifuga Poterii, duplex a-
 qua temperata, & calida, D. Mayerne, em-
 plastra etiam ex alio, sabina, ranunculo, the-
 riaca, therebentina mercurio adjuncta, cam-
 phora, araneis, & ovi pellicula, multaque
 alia febrifuga adducta à Michaelè Schrode-
 ro, & aliis, quæ omnia magis apud mulier-
 culas, & agittas, quam medicos exaltantur,
 eorum enim ratione febrium incendia, nec
 compescuntur, nec superantur, imò febris
 in dies magis ardet, & magis adhuc arderet,
 si speciali Dei beneficio corticis peruviani
 usus in medicorum cætum non advenisset.
 Nec immorari nunc vellem in hujus salu-
 berrimi medicamenti laudibus afferen-
 dis, quippè à clarissimis viris Mortonò, Si-
 denhamio, Thenche, & aliis ad nauseam
 factum suppono, atque licet apud ignarum
 vulgus minimi nostris hisce temporibus ha-
 beatur, id Medicorum culpæ, imò agitta-
 rum abufui judico esse tribuendum, eo quod

extra tempus commodum, & nullis adhibitis cautelis eum exhibeant, proinde sciant Tyrones duplicem esse methodum chinæ præscribendi, in curatione scilicet libera, vel coacta; in curatione libera ex consilio Sidenhamii nunquam exhibeatur nisi prius febris magnam exaltationem fuerit adepta magnis remediis jam prius tentatis, & ut ejus verbis loquamur: *Antequam morbus se suo Marte antecedenter satis protriverit*, tunc enim corticis peruviani usus febrem extinguere potest abs metu futuræ recidivæ. In curatione autem coacta (cum scilicet judicat Medicus jam sub initiis vires impares esse pro febre, ejusque symptomatibus superâdis) statim in principio, nec venæ sectione, nec purgatione præcedentibus est tribuendus, ut morbo sic inducias dante, queat Medicus illicò divina sua arte ei occurrere, antequam iterum denuò ingravescat. In quo casu in usu mihi est in clistere per inferiora ad tutiorem eventum eum propinare.

Præterea sciendum est hujus medicamenti usum ad febrem penitus extirpandas per plures dies, imò & hebdomadas esse continuandum, sic enim morbo penitus devicto, atque febrili fermento ab ipsa natura per

insensibile transpiratum excluso, metus recidivæ prorsus tunc distat. Circa operandi modû hujus tam salutaris medicamēti adeo digladiant Auctores, ut ipsi naturæ potius, quam eorum judiciis litem hanc absolvendam intelligam, alii enim fixando, alii præcipitando, alii sale quodam acri febres fugare contendunt, ipse tamen dixerim cum Richardo Mortono eum corticem speciale esse fermenti febrilis antidotum, cujus operandi modus à priori est nobis ignotus, licet à posteriori per multiplicem experientiam felices producere effectus nobis pateat; probabilissimè nihilominus dici potest peruvianum corticem in intermittentibus febribus primam digestionem alimentorum corrigendo prodesse, sua enim amaritie, & sale fixo bili restituens principia activa, quibus destituitur, ac interim succi pancreatici aciditatem corrigendo, uti omnibus amaris solemne est, (*amara enim acidis dulcescunt*, & contra ex consilio Avicene) & primam alimentorum coctionem inversam valet corrigere; & causas februm intermittantium ad naturalem statum revocare; verum eo modo tantummodò febrem tollere id certò statuere non audeo.

Circa quartanam febrim pauca nunc restant dicenda. Cognoscitur facillimè, & ab aliis febribus in eo distinguitur, quod accessiones, vel quartoquoque die invadant, vel saltem sibi correspondeant; incipit præterea ab horrore, qui solum secundum magis, & minus distinguitur à rigore, eodem enim modo fit, & ab eisdem causis procedit, licet non ita intensus; accessiones similiter non nimis molestant, imò diebus liberis ægri solent consueta munia exercere. Longus est morbus, qui ad annum, & ultra aliquando progreditur verū salutaris, atque aliis morbis superveniens salutem portendit, juxta illud divini Senis præceptum, 6. epid. sect. 6.

Quartana correpti à magno morbo non corripuntur, si verò corripiantur prius, & accedat quartana, liberantur; propterea alibi ait, lib. 5. aph. sen. 70. Quartanis capti non admodum convulsionibus capiuntur, si verò prius capiantur, & quartana superveniat, liberantur; similiter quartanæ fiduciam, & securitatem explicat his verbis, 2. epid. sect.

3. Quartana securissima omnium, & facilissima, ac longissima est. Insuper hic notandū volo febres quartanas in alias graviores, aut hecticas transire posse, si nimium rebelles

Hæmorrhagia in quartana mala. fuit.

Hipp. aph. 77. sect. 7. quia, ut docet.

Arcena, sanguinis fluxus in melamedicis.

et pilulorum notis, ab ægri magis refrigerant.

fuerint, quod innuit Cois noster, lib. Coac. num. 1. *Quartana hiberna leniter in acutos morbos transeunt.* Ac tandem melius est æstate, quam autumnò invadere, juxta illud: *Æstiva quartana magna ex parte breves, autumnales verò longæ.*

Curacionem quod spectat eam à venæ sectione incipiunt Galenici quemadmodum diximus de tertiana, verum eisdem rationibus hic refellitur, quibus ibi impugnatur, tutius ergò est curacionem ab emetico incipere, eamque modo dicto in tertiana ulterius continuare. Verum dices ex divini senis doctrina leniter, & blandè sunt tractandi melancholici; ergo emeticum medicamentum prodesse non potest. Respondeo id verum esse si emetica fortiora pro curanda quartana præscribantur, at si leviora tantum quibus nunc satis pharmacia redundat, propinentur, magnum certè beneficium ægris quartana affectis inducent. Iterum dices Hippocrate: *Melancholicos plentius per inferiora purgabis.* Respondeo per ea verba non excludere Hipp. purgationem per superiora, imò ipsam commendat in quartana, lib. 2. de morb. num. 39. eamque utiliore esse, quàm illam experientia confirmat; humor enim

melancholicus peccās aciditate purgantibus parum obedit, quia nihil medicamentorum purgantium vim magis infringit, quam acidum, ut videre est in helleboro, qui etula præparatur; granum Cnidium aceto mitescit, imò ex experimento Galeni vis metallorum corrosiva solis acidis temperatur, atque hæc est ratio cur medicamentis purgati melancholici Medicorum intentioni non satisfaciant, contra autem accidit in emeticis, quæ acidum primarum viarum potenter expellunt, sic sæpissimè vidi adhibito emetico magnam humoris cujusdam viridis copiam cum levamine patientum fuisse exeretam, quem bilem porraceam appellant antiqui, & viriditatem illam magnum caloris effectum esse judicant, in quo falluntur, nihil enim aliud significat color ille viridis nisi acidum summè exaltatum bili permixtum, hæc enim est conditio bilis ut pro varietate humoris cui immiscetur, diversos induat colores, atque cum acidum nimis exaltatum eidem adhæret colorem viridem repræsentat, idcirco excretiones virides adeò frequentes sunt in pueris cum paucò colore, & absque ullo periculo. Si ergò his medicamentis superius positis pro febre tertiana, quartana non cedat,

dat, tunc emeticum iterum est præscribendum, & in initio accessions, ita enim vidit Joannes Freitagius quartanarios ab aliis derelictos, & tanquam incurabiles habitos solo adhibito emetico initio accessions fuisse saluti restitutos; idem docet Hippoc. dum scribit, lib. de affect. n. 19. *Si quartana apprehenderit, siquidem impurgatus fuerit caput primum purgato, & post duos, vel tres dies pharvacum sursum versus purgans dato in ipsa apprehensione.*

Sed dices si tempore accessions materia febrilis confusa est cum sanguine, quid quæso commodi sequi potest, nisi naturam ab incepto opere revocare? Respondeo accessiones febriles eò collimare, ut febrilis illa materia particularis uni accessioni destinata per totam accessionem, in integram despumationem veniat, atque ita non finitur accessio, donec illa particularis materia à natura superetur, ideò sub accessions fine apparere solent sudores alvi fluxus, aut aliæ evacuationes, quibus materia quæ ad particularem despumationem venit à corpore eliminatur, & in hoc sensu intelligenda est celebris illa Hipp. doctrina: *Quotidie rigores fiunt, & febres solvantur, id est*

accessiones solvuntur; verum materia antecedens, & primus morbi fomes superventuræ accessioni tribuens accessionem est in prima regione, ac licet, materia febrilis particularem causans accessionem per adhibitum emeticum non evacuetur; antecedens tamen materia malum fovens potenter per illud eliminatur.

Tandem nondum Medici, sed & vulgares multa jactant arcana pro febribus quartanis fugandis, nulla enim quantumvis vilis muliercula est, quæ adversus Medicos non garriat sibi vellens pro hisce febribus infalibile arcanum arrogare, miror tamen Riverium practicum certè celeberrimum suum proponere antiquartanarium adeò occultum, & incomprehensibile, ut nesciam certè, an ipse, idē potuisset explicare. Ex triplici hercule componi asserit sole, scilicet, mercurio, & antimonio, quibus ita ab eo confusè relictis, occasionem arripuerunt plures ex Chemicis tale febrifugum parandi, & sensum Authoris extrahendi, inter quos cæteros meo judicio præstat Joannes Hartmannus. Adeò infallibile suum prædicat arcanū Riverius, ut innumeros tum tertiana, tum quartana affectos eo fuisse curatos memoret,

ret, unde non dum quartanis, sed & tertianis utile esse commendat. An ergò ita certum sit febrifugum, quemadmodum à Riverrio commendatur, mihi certò non constat, quippè id adhuc in usum non adduxi, verum optarem ipse aliquos ex Medicis ipsum experimentis comprobarent, quia si ita esset, ut ab Auctore proponitur, toto certè generi humano magnum exinde beneficium sequiturum non inficiabor; quod si aliquis hujus medicamenti vires expertus, ejus quoque utilitatem magnam esse agnoscat, in publicum quæso offerat, ut artis medicæ decus in dies crescat, & humani generis salus magis affulgeat.

CAPUT II.

DE FEBRIBUS SECUNDÆ
Regionis.

INter febres secundæ regionis adnumerantur omnes febres ardentes, inflammatoriæ, malignæ, variolosæ, &c. Febris ardens est in qua calor ad tactum adeò intensus percipitur, ut ægrum ardere videatur, duobus pathogonomicis signis dignoscitur, quæ in

omni febre ardenti infallibiliter adsunt, si-
 scilicet inexhausta, & ardentissimo calore,
 atque febris erit magis, vel minus ardens,
 prout hæc duo simptomata sint magis, vel
 minus intensa; verum quia præter dicta sig-
 na febris ardentis, alia etiam simptomata
 eam comittantur, quæ totam Medici inten-
 tionem quandoque expôscunt, idcirco ea
 omnia prout ab ipsa natura offeruntur, se-
 dulò Tyronibus offeremus. Febris ardens
 æstate potissimum invadere solet, ardente
 præsertim Sirio, totoque terrarum orbe so-
 lis caloribus æstuante; incipit frequenter sub
 falso titulo constipationis uti omnibus fe-
 bribus acutis commune est, & non immeri-
 tò, nunquam enim propter hominum negli-
 gētiam transpiratio citius impeditur, quam
 tempore æstatis magno vigente calore, quia
 post aliquod exercitium toto corpore benè
 transpirante, detractis repentè vestibus, ut
 aliqui imprudenter faciunt, auræ frigidæ
 viam parant, undè transpiratione impedita
 hujusmodi febribus si non in totum, ex parte
 saltem tribuunt occasionem, plures enim
 occidit defectus transpirationis, quam fa-
 mes, pestis, & bellum; in quem sensum dixit
 Hipp. *Qui probè transpirant difficile inci-
 dunt*

*Sunt in morbos, & facile ab eis liberantur; qui malè transpirant facile in morbos incidunt, & difficilè liberantur ab eis, proinde in febribus, aut alio quovis morbo curent Medici, ut aëri expeditam habeant transpirationem, per eam enim tot excrementa insensibilitèr evacuantur, ut unius diei solius spatium excedant quantitatem sensibilium excrementorum aliquibus diebus, ut optime notat Sāctorius in suo aureo libello de statica medicina. Ut ergò ad nostrum propositum revertamur, incepta semel febris gravia adhuc sub initiis non habet simphomata, imò in dies crescente febre, augentur, juxta illud: *Circa principia, & fines omnia sunt imbecilliora, circa statum verò fortiora;* febris continua est, accessiones licet singulis diebus invadant, tertioquoque die sibi mutuò correspondent, quare meritò ab aliquibus dicitur: *Dupleæ tertiana continua.* Accessiones nec incipiunt rigore, nec horrore, sed pedum refrigeratione, durant solummodò ad decem, vel duodecim horarum spatium, & levi quodam madore, aut sudore integro finiuntur. Pulsus inæqualis est, celer, & frequens; urina sub initiis parum distat à naturali, postmodum verò flammea, seu*

seu intensè flava, lingua sicca, aspera, nigra, præsertim in accessione, in qua omnia simptomata ingravescent, propter quod Tyrone rogo, & dum ægrorum curationi incumbunt, febrientes accessionis tempore videant, ex ea enim totus indicationum ordo perfectè desumitur; lingua quandoquidem lineam habeat nigram, & scabram in medio, quam ex utraque parte cingit simbria inalbescēs. Prædicta simptomata rarò non comittantur ardentes febres, verum alia etiam advenire solent graviora, quæ in diversis ægris propter causarum externarum diversitatem, aut temperamentorum varietatem occurrentia magnam in Medico diligentiam exposcunt, & ægris quandoquidem pravum negotium faciunt. Sic tremores, seu ut melius loquar, motus convulsivi sunt frequentes, delirium sæpè adest, ac non rarò post delirium coma, aut alius soporosus affectus febrem comittatur, sic sæpè vidi febre ardente laborantes sopore corripì non nimis profundo, atque pauca verba loquentes, ea delirando proferre; cardialgia, seu dolor partis superioris ventriculi aliquos infestat, quam sæpissimè sequitur tensio totius abdominis, & hipocondriorum.

Diarthæa supervenire etiam solet, quæ est aliquando biliosa, quandoque serosa, & non rarò cruda. Caput ab initio dolet, ac per totum morbi decursum vehementer offenditur. Tandem difficilis sæpè adest respiratio, quæ omnium aliorum simptomatum sævitiam longè antecellit. Causam hujus febris judicant antiqui esse bilem illam porraceam, aut flavam nimis adustam, cor, & sanguinem immodicè calefacientem. Moderni in varias scinduntur opiniones, verum probabilior est hujusmodi febres à sulphure nimis exaltato, salibusque acris, & alcalicis in sanguine existentibus pendere, omnia enim simptomata ab humore acris, nimisque effervescente produci testantur. Lingua enim nimis sicca, & scabra acris, & ferocientes sanguinis particulas apertè demonstrat, sicut contra alba, & humida vitium in limpha, & mæssenterio, aut primis viis, quod sedulò notent Tyrones, nunquam enim in febribus continuis lingua est nimis sicca, nisi in dispositione sanguinis inflammatoriz, dum scilicet propter ipsius sulphureas, & acres particulas exaltatas immodicè ardet; croceus similiter urinæ color non ab alio, quam à sulphure nimis exaltato dependet,

eoque à sanguinis consortio diviso, & per urinam excreto. Delirium etiam in hisce febris, aut à nimis perturbato ordine spirituum animalium in consortium sanguinis ductorum, ut aliquibus placet, aut ab inverso fibrillarum cerebri ejusque membranarum sistaltico, & vibratorio metu ratione sanguinis confusè per eas transeuntis, ipsaque inordinatè pungentis; diarrhæam tandem ab acribus, sulphureisque particulis per maximum earum orgasmum stomachum, & intestina irritantibus provenire, nemo est qui non asserat, à qua causa oritur tam frequens in hisce febris cardialgia, & tensio hypocondriorum, quia cum fibræ, membranae potissimum, quales sunt ventriculi, & intestinorum quavis de causa irritatae, suæ innatae propensionis vi illicò crispentur, & tendantur, idcirco materia febrili in stomachum, ut ita loquar delabente, ejusque membranas, & intestinorum pariter tunicas sua acrimonia vellicante, non possunt hæ non crispari, ac tendi, ex quibus tensione, & crispatura, & dolor partis superioris ventriculi, & totius abdominis tensio procedunt.

Hic obiter notandum accidere frequenter

ter in praxi, ut in febribus ardentibus hucusque depictis simphomata quandoque appareant prædictis maximè dissimilia, & causæ jam memoratæ minimè congruentia; sic his febribus sæpè accedit spirandi difficultas, affectus comatosus, dolor pleuriticus, & pravus humorum apparatus in mesenterio, in quo casu duo consideranda sunt vitia adinvicem maximè dissimilia, dispositio scilicet sanguinis inflammatoria, ab ejus sulphure nimis exaltato producta, & nimia lymphæ concretio, & sideratio; hinc oritur ut limpha sanguini continuo sese immiscens, eumque in consensum trahens, ipsum nimis ebullientem, & effrenatum in suo motu quasi sistat, donec illum, hic, aut illic invitus stagnare cogat, ex qua sanguinis, & lymphæ stagnatione sequitur post delirium comaniter coma, aut laterum dolores, & alia simphomata propria coagulationis, hoc patet experimento, quo videmus sanguinem venæ sectione eductum in febribus ardentibus hujus generis veræ pleuritidis sanguinem amulari, crustam scilicet albam instar lactis coagulati in vase relinquendo, quod olim jam innuit Hipp. lib. 1. de morb. num. 27. dicens: *Febris ardens corripit magis biliosos,*

corripit item pituitosos, in quibus humor simul est bilis, & pituita.

Febris ardens morbus est acutissimus, periculosus, & quam maximè lethalis, si pravus præsertim signis, aut simptomatibus superius positis committetur, atque quo hæc graviora, & intensiora erunt eò febris erit magis acuta, & perniciofa; ad quatuordecim dies extenditur, quandoque autem ad 21. qui terminus esse solent morborum acutorum, juxta illud: *Acuti morbi quatuordecim diebus judicantur.* Si die undecimo, vel alio quovis die circa 14. rigor adveniat ægro, ac post rigorem insignis aliqua evacuatio sequatur sive per vomitum, seu per alvum, urinam, sudores, &c. bonum est, juxta illud: *Febre ardente laboranti rigore superveniente solutio fit.* Si autem rigor superveniat ægro jam debili, ac nulla humoris excretio modo dicto appareat post rigorem prævum signum est, juxta illud: *Febre ardente laboranti rigore superveniente ægro jam debili lethale.* Si tensio hypocondriorum statim sub initiis adveniat, imò quocumque tempore febris, mala est ex Hippocrat. libr. prog. com. 1. part. 27. frequenter enim delirium antecedere solet, & materiæ febrilis

acris

acris in ventris regionem delabentis est indicium, propterea nunquam recedant Tyrones ab agris, nisi hipocondria inspiciant, ex eis enim attentè inspectis plura utilissima deducuntur ad præfagiendum, & curandum. Si urina prius crocea, repentè fiat limpida instar aquæ delirium citò adventurum demonstrat testante Hippocrat. 4. aphorism. sentent. 72. Tandem qui plura de his velit, legat Hippocr. nostrum, in prognosticis, epidemiis, & aphorismis, ubi omnia quæcumque de his possunt offerri longè explanantur, propterea quod rogo Tyrones, ut ipsam habeant præ manibus, plus enim, ut ait Duretus, sequitur utilitatis à lectione Hippocratis uno die, quam ab omnibus pragmaticis uno sæculo.

Curacionem hujus febris incipere solent Galenici plurimi medicamento purganti vulgo dicto minorativa; sed fatalis ignorãtia nescio enim an crassior error in medica arte hucusque fuerit observatus, quam ægros febribus acutis afflictos, purgationibus magis affligere, & animam potius, quam causam febris minorare, nihil enim aliud certè faciunt vulgares minoratores in febribus acutis, quam novum addere sanguini nimis effre-

frenato, & ebullienti fomitem, ut in hanc, vel illam corporis partem irruens, nova simptomata, eaque graviora producat, idcirco Hipp. 1. aphor. sent. 22. *Concocta medicari oportet non cruda nisi humor turgeat.* Et alibi: *In acutis morbis raro, & in principiis medicinis purgantibus uti, & hoc cum præmeditatione faciendum.* Nec obstant faciles quædam rationes, & inania Auctorum experimenta ad purgans medicamentum in principiis acutorum morborum præscribendum, quippè subtilis potius ingenii, aut inversæ Auctorum intelligentiæ sunt effectus, quam symptomatum in morbis noviter à medicamento purganti apparientium, observationes; nec inquam obstat vulgare illud mulierularum effogium, medicamentum purgans leve scilicet esse præscribendum sub initiis, ut prima regione sic à sordibus liberata tutius ad sanguinem mittendum Medicus accedat; verum hæc insani vulgi sunt turpia deliramenta, quippè cum materia morbosa altè tunc sanguini sit immersa nihil ex ea cerè educi potest, imò sanguis febrili perturbatione magis cōmotus, medicamenti purgantis ratione magis, ac magis perturbatur, ac licet in prima regione sint aliquæ impuri-

tates, hæque per medicamentum leve purgans excernantur, nihilominus incomparabile est, quanto majus sit detrimentum à medicamento purganti febrienti sanguini inductum, quam utilitas ex ventre mundo, ut vulgus loquitur, consecuta. Tutius ergo est statim sub initiis, ubi metus præcipue est pravi humorum apparatus in mesenterio, clisterem refrigerantem, & emollientem adhibere, eumque si alvus non obediat iterum propinare, ac si opus fuerit per totum morbi decursum repetere, postmodum verò venæ sectio non semel solum, sed bis, ter, & amplius si necesse sit, attentis viribus est exercenda; eodem tempore finita accessione largus aquæ frigidæ glaciæ, aut nive refrigeratæ potus est concedendus singulis diebus cum sequenti potione ad eas febres utilissima.

R. confect. hyacinth. incompl. & sal. prunel. ʒ. i. pulv. c. c. pp. ʒ. s. sirup. endiv. simpl. & aquæ nymph. ʒ. ii. me. Vel

R. confect. hiacinthor. incomplet.
℞. i. spirit. vitriol. ℥s. vi. sirup. grana-
tor. ℥. i. aquæ acetos. ℥. iii. me.

Acida omnia generaliter sunt hisce fe-
 bribus utilissima, quippè alchalicorum sa-
 lium vires infringunt, & enervant. Propte-
 rea conveniunt in his febribus spiritus vi-
 trioli, salis, sulphuris, & nitri, sirup. aceto-
 sitat. citri, granatorum, endiviæ, sal prune-
 læ, pulv. cristal. mont. c.c. ocul. craner. &
 omnia absorbentia.

Circa potum aquæ frigidæ in febribus
 sciendum est aquam instar glaciei concretā,
 quam nunc profusa undique aulicorum vo-
 luptas in publicis compitiis magnarum Ci-
 vitatum ad communem usum servatam ha-
 bet, inutilem prorsus esse, imò & hominibus
 sanis judico esse perniciosissimam, ex ejus
 enim usu, ne dicam, abusu, sanguis immo-
 dicè cum limpha coagulatur, eorumque li-
 quidorum motu impedito, fiunt illicò stag-
 nationes, & morbi; verum aqua nive refri-
 gerata, qualis apud nostrates in usu est, fe-
 brientibus omnibus est utilissima, atque si-
 nitis accessionibus est præscribenda. Bibitur
 ergò

ergò aqua in febribus, vel naturalis prout ex fontibus ipsis emanat, vel medicata aliquibus medicamentis morbo appropriatis decocta, ac nesciunt nostri temporis Medici, ut notat Fuller, aquam ægris præscribere nisi viperinam, aut saccharum, aut aliud quippiam immisceant, ipse autem judico aquam naturalem utilem valde esse, nam cum aliorum corporum particulis sint minus imbuta, sales in nostro corpore melius diluere potest, sicque magnum commodum præstare.

Si autem aqua herbis quibusdam cocta magis arrideat præscribatur in febribus ardentibus, aut pituitosa ex succo limonum, & saccharo, aut decoctum radicum fragariæ, & cichorii, aut denique decoctum album Sidenhamii, quod sic describitur.

R. pulv. c. c. calcinat. ℥. ii. micæ panis albissim. ℥. i. aquæ fontis lib. iii. coque ad lib. ii.

Ea ergò methodo quiescere debet Medicus in his febribus usque ad diem 14. quo transacto, si febris cum symptomatibus jam mitior fuerit reddita, atque natura, seu per vomitum, alvi fluxum, sudores, &c. evacuatio-

tionem materiae despumatae moliatur, totum opus ipsi relinquendum, ac Medicus abstinere tunc à remediis, hæc enim febris melius curatur per pauca, quam per multa medicamenta, imò ex multa farragine remediorum, ut nebulones faciunt, in dies magis exacerbatur; si autem natura dictam evacuationem non aggrediatur, tunc materia febrilis medicamento purganti levi est extrahenda, aliter enim ex Hipp. *Quæ relinquuntur in morbis post judicationes, recidivas facere consueverunt.*

R. rhabarb. ℥. i. infund. in seri lactis depurati ℥. iii. colatur. adde sirup. aur. ℥. ii. me.

Hæc est Hippocratica methodus curandi febres ardentes sedula Auctorum observatione assequuta, quæ ita excerceri debet, nisi aliquod gravissimum simphoma eam aliter faciendam exposcat, urgentiori enim succurrendum esse clamat medicina, unde non semel accidit, ut ratione simphomatum nimis urgentium, curatio ad ipsa potius quam febrem sit dirigenda. Inter simphomata ergò quæ regularem hujus febris curationem

invertunt, adnumeratur dolor in pectoris cavitate similis dolori pleuritico, qui cum à limphæ stagnatione salibus acribus refertur proveniat, impedit acidorum, & coagulantium medicamentorum usum in quo casu repetitis venæ sectionibus ter, aut amplius, si necesse sit, potio hujusmodi conducit.

R. conf. alcher. incompl. & pulv. dent. apri ã ð. i. sirup. papaver. rubri ℥. ii. aquæ card. bened. ℥. iii. me. repetatur.

Cave tamen ne pulverem sanguinis hirci pp. in his febribus pro eâ pleuritide spurca præscribas, nam cum nimis dissolvens sit, atque sanguis, uti diximus in causis sit nimis exaltatus, magnas injurias pariet. Insuper si coma, delirium, aut alius capitis gravis morbus adsit, ita præscribendum.

R. conf. alcherm. incompl. & pulv. marq. ã ð. f. spirit. c.c. succinat. gr. vi. sirup. endiv. ℥. ii. aquæ card. bened. ℥. iii. me.

Tandem si ab initio adsit alvi fluxus, se-

dulo hic contemplandus, nam si biliosus, auferosus sit, nihilominus venæ sectio pro morbi ratione semel, & iterum est repetenda, aliter enim hujusmodi diarrhæa hos morbos perfectè non judicant, nec sub initis sunt naturæ opus, sed ejusdem à materia febrili irritatio, nec obstat vulgaris illa Hipp. doctrina: *Alvo fluente sanguinem non detrabas*; ibi enim loquitur de diarrhæa nimis cruda, seu hienteria, in qua sanguinem mittere non confert, nec inquam obstat adeò vulgare dictum illud Galeni: *Si fuerit febris cum alvi profluvio non est opus alia evacuatione*, &c. solummodò namque verum est in febribus mesentericis. Si diarrhæa in his febribus fuerit cruda, attentè notandum est, num sit cruda propter acrem materiam in stomachū ex sanguine derivatam, & alimenta citius quam opus est, expellere cogentem, ventriculum scilicet, & intestina irritando, nam si ita sit vena secanda est, imò non saepe vidimus hujusmodi diarrhæas ab adhibita venæ sectione fuisse sanatas, etque non solum venæ sectio est instituenda, sed & aqua frigida in simili casu est propinanda, nō semel enim observavimus diarrhæas crudas, quas omnium insignium stomachicorum congeries

cūrare non potuit, sola aqua frigida fuisse feliciter restitutas, verum in hoc, multa solertia, magna diligentia requiritur, nam in re ita ardua, si ita non fiat mille committuntur errores. Si igitur diarrhæa cruda sit, vel ob debilitatem liquoris stomachici, vel ob summam inertiam bilis, tunc à venæ sectionibus, & aquæ frigidæ potu est abstinendum, nam fractis diarrhæa causa jam plusquam par est ægri viribus, non sunt amplius per venæ sectionem invertendæ. Sed dices, quomodo cognosci potest diarrhæam crudam ab irritatione pendere, non ab inertia, & debilitate? Respondeo facile agnosci ex ipsa ægrotantium relatione, nam si ipsi referant dolorem in regione stomachi etsi levem antecedere alvi fluxum, ac tempore dejectionis sensum caloris, & acrimoniæ in intestini recti extremitate sentiri, si interim in materia excreta lineæ quædam veluti nigræ, aut flavæ, reliqua existente alba, appareant, certò significant similem alvi fluxum ab irritatione potius quàm debilitate ventris procedere.

* * *

* * *

FEBRIS MALIGNA.

Nihil inter vulgares communius quam
 aegros mortuos febre maligna periis-
 se, undè hæc est quotidiana (ut Baglivus de
 suis Romanis ait) per urbem fabula: *Febris
 maligna fuit, Medicus eam non cognovit, &
 aeger mortuus est*; huic igitur errori ansam
 dederunt vulgares Medici, qui febres arden-
 tes, & alias quascumque sævis stipatas sim-
 pthomatibus, in malignarū classe reponunt;
 hinc adhibitis alexipharmacis, & calidis me-
 dicamentis ad fictam illam, quam supponunt
 malignitatem impropere subjugandam, no-
 vum fovitem febrienti sanguini addunt, &
 febrem prius fortasse levem, reddunt ipsi ma-
 lignam, proinde crediderim cum Sidenaha-
 mio plures diræ mortis imagini tradidisse fi-
 ctum, & suppositum malignitatis nomen,
 quam inventionem pulveris pirii, atque fe-
 bres quas vulgus malignas vocat ex impro-
 pera, & intempestiva methodo potius quam
 ex sua natura tales esse. Nec interim nega-
 mus dari aliquas malignas febres, sed non
 ita frequentes, ut vulgus loquitur, statui-
 mus, quapropter, ut Tyronibus notum sit
 qua-

qua via in earum cognitione sit procedendum, eas prout à clarissimis in medicina viris, & expertissimis practicis traduntur, brevissimè exponam. Febris ergò maligna magnam habet cum peste analogiam, atque ab ea penes magis, & minus solummodo discrepat, proinde apud aliquos febris pestilentialis audit, differunt tamen in eo, quod in peste plures intereant, quam serventur, in omnes populariter grassetur, & ab aere infecto ut plurimum pendeat, non ita febris pestilentialis, & maligna, quæ sporadica est, aliquos solum invadit, & ex ea plures servantur quàm moriuntur.

Est ergò maligna febris propria, de qua hic loquimur (impropriam namque appellant communiter Medici quamlibet febrem diris simptomatis stipatam) quæ sub benigno prætextu magnas injurias parit, accidit enim ut cum bonis signis, Medico, & assistentibus ne cogitantibus ægri in manibus inopinatè pereant, atque cum diverso modo ingruere soleat propter causarum eam producentium diversitatem, idcirco ejus causas prius examinabimus.

Causam febris malignæ dixerunt antiqui esse humorem venenatum, seu sanguinè
na-

naturam veneni emulantem, quem humorem malignum appellant, verum in ea malignitate explicanda multum dissident. Alii dicunt in fordida, & totali humorum putredine consistere malignitatem, alii in corruptione totali sanguinis, & humorum, alii in qualitate quadam maligna, alii denique ut prædictas quæstiones uno verbo absolvant, in qualitate occulta, cujusvis ignorantiaæ asylo, consistere judicant. Moderni autem altius morborum causas inquirentes febres malignas omnes ex duplici asseruerunt fonte manare, ex coagulatione scilicet, ut voluit Thomas Uvilis, aut ex dissolutione, ut credidit De le boe Silvius, quapropter indubitato nos statuimus causam omnium febrium malignarum, vel esse magnam sanguinis, aliorumque liquidorum coagulationem, vel magnam eorundem dissolutionem, sic Uvilisius in febribus malignis acidum quoddam fixum supponit, quod liquida coagulando, eorumque perennem motum impediendo, ipsa minus liberè circulare facit, & simphomatibus inde advenientibus ansã præbet, cui opinioni vehementer opponuntur aliqui cum Roberto Boyle, qui nullum acidum in sanguine hospitari, & rationibus;

&

la coagulatione
 d'uno veni
 effect
 de la
 calen-
 taria
 maligne

& experimentis suadere conatur, quod verum in statu naturali, non in morboſo. Silviuſ ſimiliter in ſale quodam volatili acri, nimiam ſanguinis, & lymphæ diſſolutionem molienti, malignarum februm cauſam conſiſtere iudicat, in quam opinionem fertur clariffimus Michael Etmuller ſcribens: *Ceterum probabilior ſententia videtur malignitatem conſiſtere in fermento acerrimo ſpirituoso, fluida corporis immutante, & ſolida irritante.* Hæc hipoteſis coagulationis, & diſſolutionis liquidorum in febribus malignis ab omnibus Auctoſibus modernis ferè inconcuſſè admiſſa, ſuo modo videtur Galen. 3. de loc. affect. cap. 7. cognita ſcribenti: *Generantur non rarè in humano corpore humores veneno ſimiles, qui ſolo vapore, aut halitu partes infeſciunt, gignantque ſymptomata deleterea, & violentiſſima, qua aliquando breviffimè interimant exoluto ſcilicet, aut coagulato ſanguine vitæ ſomite.*

Cauſæ externæ potentes inducere febres malignas, ſeu peſtilentes ſunt plurimæ inter quas primum locum ſibi vendicat aer, qui tetrif vaporibus, nimifque corruptis exhalationibus, vel à cadaverum ſtrage, ut tempore belli contingit, vel è terræ criſpis, lo-

cisque subterraneis vi alicujus terræmotus
 elevatis, vel speciali siderum influenza, ea-
 que maligna, imbutus, febres malignas crea-
 re potest, cum enim aer nobis perpetuò ne-
 cessarius sit, si hic magna aliqua labe fuerit
 infectus eam liquidis nostri corporis com-
 municando, ad malignos morbos disponit.
 Conducit etiam maximè alimentorum pe-
 nuria, & annonæ caritas, hinc namque fit ut
 quælibet gentium fors pravis ad replendum
 stomachum alimentis sese ingurgitans, cor-
 pus ad cachochimiam disponat, atque ita fa-
 cilè in gravissimos morbos incidat, unde
 nascitur vulgare illud: *Post famem pestis.* Fe-
 bris maligna jam citò sub initiis adeò pra-
 va inducit simphomata, ut nullum sit certè
 in humana natura, quod febrem malignam
 quandoque non comittetur, verum inter a-
 lia quæ statim producit, sibi tamquam fami-
 liaris est debilitas virium, id enim hujusmo-
 di febribus commune est ut vires statim in
 principiis debile reddant, & quidem non
 immeritò nam cum vita, & vires in debito,
 & proportionato liquidorum motu per soli-
 da, & solidorum impulsu ad liquida moven-
 da consistât, coagulato nimis, aut immodicè
 dissoluto sanguine non potest liberè per na-

turæ ductus decurrere, cujus deficiente motu citò vires, & vita deficiunt.

Hoc ergò simpthoma debilitas scilicet virium commune est omni feбри malignæ, si-
 vè hæc à coagulatione, si- vè à dissolutione
 nascatur, verum quia simpthomata reliqua
 pro causæ diversitate variantur, idcirco cla-
 ritatis gratia simpthomata cuicumque pro-
 pria sigillatim proponam. Febris ergò ma-
 ligna à coagulatione, præter virium lapsum,
 incipere solet levi quodam horrore, aut ri-
 gore, qui semel, & iterum, ac inordinate sæ-
 pius invadere solet, post rigorem sequitur
 levis calor ad tactum, huncque levem calo-
 rem comittantur lingua sicca, & sitis inten-
 sa, pulsus fere naturalis est, urina parum di-
 stat à naturali, anxietates magnæ circa præ-
 cordia ex sanguine ibidem stagnante, inap-
 petentia summa, dolor gravativus in capite;
 quem postmodum coma, aut cathoche se-
 quitur, extremitates frigidæ, lipothimix fre-
 quentes, parotides, ac tandem maculæ pur-
 pureæ, lividæ, aut nigre quæ certum esse so-
 lent mortis jam jam instantis judicium; hæc
 omnia misere ægros excruciant pauco inte-
 rim existente calore, in quem sensum inquit
 Hipp. *Febres erant mites quandoque, sed val-*
 de

dè maligna. Febris igitur maligna à dissolutione incipit per rigorem, quem sequitur postmodum calor non nimis intensus cum siti, linguæ scabritiæ, & urina ferè naturali, pulsus celer est, frequens, & parvus, dolor capitis, quem sequitur delirium, convulsiones, & tremores, hemorrhagiæ, sudores simpthomatici, nimia jactatio, & inquietudo, vigiliæ, & alvi fluxus serosi, aut variegati signum fere certum febris malignæ juxta illud Hipp. *Marbi erant maligni, qui à diversis succi prædibant, quos natura vincere non poterat, quia cum multis erat pugnatura.* Ac tandem plurima alia simpthomata, eaque anomala, & minimam inter se connexionem habentia interveniunt, quibus certissimum additur signum sanguinis venæ sectione educti, in febre enim maligna à dissolutione summe dissolutus, sicut in febre à coagulatione summe coagulatus apparet.

Prognosis hujus febris à quacumque causa proveniat incertissima est, quia plures cum bonis signis è medio sublatis sunt, alii autem cum lethalibus, ab orci faucibus erepti fuerunt. Multi cum signis coctionis in urinis perierunt, alii sine signis coctionis levati sunt. Nihilominus si parotides in prin-

cipiis appareant, ægrum pravè se habere significat, si autem veniant cum signis coctionis, quæ nec majores sint, quam ferri possint à parte affecta, nec minores, quam purgare valeant, aut tollere morbum, si sint plus diffusæ, quam contractæ, citra nimium ruborem, & dolorem bonæ sunt, sin contra malæ ex observatione Gregorii Baglivi. Si interim existentibus parotidibus alvus libera, & biliosis humoribus fluat, spes salutis adhuc est ex Hipp. Interim maculæ lividæ, & nigrae in febre maligna à quavis causa oriari solitæ certissimum sunt mortis indicium, præsertim si ante signa coctionis, & simptomatibus ingravescentibus appareant, si fuerint rubrae non ita sunt periculosa, verum de illis dici potest: *Lupus etsi domesticus semper est lupus.* Si parotides, & maculæ semel erumpentes, iterum abscondantur, & retrocedant malum est, omnia namque simptomata citò ingravescunt, & mors in propinquo adest, hinc Hipp. *Foris intus, malum.*

Curationem quod spectat, dubitant Auctores de venæ sectione faciendâ, alii nullatenus sanguinem mittendum esse volunt, alii totam salutis spem in sanguinis missione collocant, inter quos præsertim Botallus; alii
 ad

ad diaphoretica, alii ad alexipharmaca, seu antimaligna confugiunt, nos tamen pro varietate causæ diversa dicimus postulari remedia; nam si dependeat à coagulatione ex usu sunt omnia dissolventia cum antimalignis mixta, v.g. antimonium diaphoreticum, bezoardicum animale, corallum, Unicornu, Spirit. c.c. fuliginis, salis ammoniaci, urinæ, sal volatile viperarum, & cornu cervi, camphora, & ex ea parata remedia inter quæ præcipua est tinctura Thachenii, aqua similiter theriacalis Crollii, & Rhænodii, seu simplex prout describitur à Palacios in sua Pharmacopea, item pulvis radicis contrayervæ, serpentariæ virginianæ, electuarium dialcordi Fracastorii, & theriaca.

R. conf. alcherm. incompl. & pulv. contrayervæ ã ℥. i. spirit. c.c. succinat. ℥. s. sirup. papaver. rubr. & aquæ card. bened. ã ℥. ii. me. Vel

R. conf. alcherm. incompl. & aquæ theriacal. Crol. ã ℥. s. antimon. diaphoret.

ret.

℞. ℞. i. sirup. viper. & aquæ bugloss.
 ā ℥. ii. me.

℞. conf. hiacinthor. sin. aromatib.
 & antimon. diaph. ā ℞. i. camphoræ gr.
 ii. spirit. c.c. gs. vi. sirup. & aquæ vip.
 ā ℥. ii. me.

℞. pulv. elect. diascord. Fracastor.
 & theriacæ magn. ā q. s. fiat bolus bis
 in die sumendus.

Hic bolus præcipue confert his febribus dum diarrhæa simphomatica stipantur. Verum obiter notandum non esse utendum cāphoratis, aliisque calidioribus medicamentis, nisi in casu maximæ coagulationis, præsertim si eger viscerum intemperie calida gaudeat, tunc enim, satis est potione primò descripta, & sæpius repetita morbi curationem moliri.

Si febris pendeat à dissolutione, tunc conveniunt acida temperata sanguinem, & cætera liquida coagulandi vim habentia, ut sunt ea medicamenta, quæ pro febribus ardentibus adducta sunt.

Adverte nil magis, & citius sanguinis immodicam dissolutionem impedire, quam opiata, quæ in febre maligna à dissolutione moderata dosi exhibita omnem paginam adimplent; sicut nil citius, & melius sanguinem nimis coagulatum dissolvere, quam vesicantia exterius applicata suas enim acres, & dissolventes particulas in sanguinem introducendo liquida breviter dissolvunt, unde consulo ut in febribus malignis à coagulatione emplastra ex cantharidibus tibiis, aut femori applicentur, plures enim ab orci faucibus liberarunt; ac in febre maligna à dissolutione laudanum liquidum Sidenhamii singulis potionibus præscribatur. Circa purgationem in principio idem dicendum, quod de febre ardensi, circa venæ sectionem judico eam bis repetitam (nisi ægri ætas, aut temperamentum aliud postulaverint) utilem valde fore in utraque specie febris malignæ, si excerceatur potissimum statim sub initiis dum vires adhuc satis constant, verum si parotides, aut maculæ appareant, tunc à venæ sectione est abstinendum, ne retrocedente humore, quem natura ad habitum corporis expulerat morti tribuat occasionem.

DE VARIOLIS.

INter morbos pestilentes merito adnumerantur variolæ in his temporibus adeò frequentes, ut nullum hominum genus intactum fere relinquant. Infantes potissimum invadere solent, ac non raro adultos, licet plures ipse viderim, & agnoverim, qui eas unquam sint passi, ac extremo senio confecti, absque illis migraverunt ex vita. Variolæ igitur, vel sunt confluxæ, vel discretæ; primæ sunt cum pustulæ exiguæ plurimæ tamen, & quasi planæ parum interstitii ab una ad aliam relinquentes apparent in facie, licet in trunco, & artubus aliter se habeant; discretæ vero sunt illæ quarum pustulæ mediocrem servant magnitudinem, nimis numerosæ non sunt, & aliquid spatii adinvicem relinquant in facie, licet in reliquo corpore diverso modo procedant. Ad variolas igitur dignoscendas, primo confert constitutionem epidemicam agnoscere, nam si ea epidemice grassante pueri corripiantur febre intensa cum siti, nausea, &c. signum imminenti jam variolarum est, & est ratio, quia variolæ, ut plurimum
non-

nondum sunt contagiosæ (quatenus miasmata unius variolosi in aliud translata, ipsius sanguini alta immerfa perturbationem in eo excitare possunt, donec eorundem expulsionem moliantur) sed & ab aere undique vagante, & infecto sæpissimè ortum suum attestantur. Secundo, in omnibus puerorum morbis semper Tyrones, aut de variolis, aut lumbricis, aut lactis corruptione in ventriculo suspicari debent, tribus enim hisce morbis frequentissimè corripiuntur, ac nisi Medicus attentè in eis agnoscendis procedat, unum pro alio assumat, & plurimos necabit infantes, verum licet in tribus hisce morbis febris adsit, simptomata nihilominus diverso modo procedunt, nam in variolis febris adest intensa ab horrore levi incipiens, durat toto tempore ebullitionis, tribus scilicet, aut quatuor diebus, adeoque sibi similis existit ab initio, ut incrementa non habere videatur, sed semper sub eodem statu permanere, secus autem in febre verminosa, quæ quantumvis efficax ter, & amplius in die reperere solet, & pueri aliquando sibi benè videntur valere, ac statim iterum febris cum simptomatibus invadit. Comittantur ergo

fe-

febrē variolarum rubor in facie, ardor facis vehemens, sitis tantalea, dolor capitis cum gravitate, pulsus celer, vehemens; urina non dissimilis ab urina sanorum, tussis sicca, oculorum rubor, & lachrymæ involuntariæ, rauco, difficilis respiratio, somnus profundus, motus epileptici, quæ proximè jam erumpentium variolarum sunt certum indicium. Hæc omnia si variolæ adultos corripiant, facilè ex eorum relatione innotescunt, verum si lactentes puerulos invadant, non nisi summa Medici solertia, & labore deprehenduntur. Hæc igitur præfata simpthomata in eo statu se habent ad diem tertium, vel quartum, quo in superficie corporis apparere incipiunt pustulæ, numerosæ rubentes primum, postmodum vero, re jam in suppurationem vergente, subflavo alvæ, quæ signum sunt pathognomicum variolarum.

Causam igitur variolarum plures ex Medicis cum Riverio tribuunt sanguini materno, undè à principiis generationis innatum sibi, & congenitum variolarum principium quemlibet habere arbitrantur, sed hæc opinio rejicitur, tum quòd si ita esset nullus in hac mortali vita à variolis esset

immunis ; cum nemo à principiis generationis non procedat , quod falsum est , ut superius diximus , tum quod apud anatomicos jam satis constet sanguinem menstruum non esse causam materialem generationis , ut fusè in physiologia docuimus , propterea quod Sidenhamius oneri succumbens , ait causam proximam variolarum , numquam certò agnovisse ; ipse tamen cum Etmullero crediderim causam proximam variolarum esse recrementa quædam lactea , ex lacte in sanguine suggesta , eidemque permixta , quæ , qualibet arrepta occasione , sanguinem excitant in ipsarum despumationem , donec pustulis erumpentibus id assequatur , quidquid tamen sit , certum est morbum esse inflammatorium , & ab inflàmatoria , & acri sanguinis diatesi pendere , siquidem convulsiones , deliria , dolores , sitis , & alia hujusmodi à materia acri procedere non dubitamus . Sed dices si à recrementis lacteis procedunt variolæ , quid causæ est , ut hoc tempore , aut illo potius , quam alio ingruant ? Respondeo id ab aere ortum suum attestari , cum enim in constitutione epidemica , qualis variolis communis est , aer insigni labe sit infectus nostro corpori

sub-

subindè accedens, materiam nostram quiescentem in motum excitat, & in actum ponit, quæ tandiu sanguinem ebullire facit, quandiu ad sui despumationem opus habeat; id quotidie videmus in aliis epidemicis morbis, quibus plurimi corripuntur, qui fortasse nos ægotarent, si aer ad id eos non moveret, quatenus hic impuras, sibi-que similes particulas in corpore excitans, & quasi expergefaciens, idem ad ægotandum disponit.

Variolæ ut plurimum morbus sunt adeò periculosus, ut infantes quam plurimos truculenta morte sæpissimè interficiant. Si febris tertio, vel quarto die ab invasione pustulis jam erumpentibus desinat, bonum est, significat namque totam materiam variolarum, febrem, & simphomata præfata producentem integrè à natura despumari, & ad corporis habitum expelli; si autem post eruptionem variolarum febris adhuc persistat, aut intendatur malum est, quia indicat materiam febrilem, & variolosam perfectè non depurari, sed in sanguine adhuc permanere majores tragedias ulterius excitaturam. Variolæ confluentes semper periculosissimæ, quippè gravissima simphoma-

ta secum admixta habent, imò si pustulæ postquam apparuerint planæ admodum sint, atque non modo in dies non intumescant, sed decliviores fiant signum lethale est. Interim si post variolarum eruptionem febre adhuc permanente maculæ purpureæ inter pustulas appareant mortem prænuntiant, si autem pustulæ eminentiam habeant nigram in medio, mortem præ foribus esse demonstrant. Si variolæ postquam semel eruperunt, iterum abscondantur, difficili accedente respiratione intra 24. horas moriuntur. Si pustulæ perfectè non suppurentur, imò colorem lividum secum habeant adjunctum prius gangrena, dein mors in propinquo est. Si igitur mictio cruenta, aut alvi fluxus sanguineus accedat, mortem certissimè advenire prænuntiat. Similiter si delirium alvi fluxus, aliaque hujusmodi simpthomata post eruptionem perseverent, malum. Denique si difficultas spirandi his aliis simpthomatibus superveniat mors citò ventura prædicenda. Bonæ ergo, & salutare sunt variolæ, in quibus postquam eruperint febris, & alia simpthomata, aut deficient, aut multum remittant. Bonæ præterea sunt variolæ, quæ postquam semel eruperint, integre

grè suppurantur, & squamulas furfuraceas in fine post se relinquunt. Ac tandem morbus est adeò incerti prælagii, ut non semel peritissimis, & expertissimis Medicis illudat, accidit enim ipsis, quod febri pestilenti, multi enim moriuntur cum bonis signis, dum alii jam ferè desperati cum pravis signis liberantur, undè moneo Tyrones, ut cauti prælagiando procedant, ac in hoc morbo, uti de aliis diximus, præsens habeant celebre illud Hipp. dictum: *Acutorum morborum, &c.*

In curatione prius advertendum est duo tempora in variolis esse advertenda tempus nimirum ebullitionis, quod durat à primo morbi insultu ad diem tertium, vel quartum, & tempus despumationis, seu expulsionis ab eruptione scilicet pustularum, usque ad integram suppurationem, & maturitatem, quæ circa diem 24. solèt absolvi. Si igitur Medicus vocatus fuerit statim ab initio tempore scilicet ebullitionis, antequam pustulæ erumpant, præcipiat subito, ut ne torreatur infans apposis ignibus in cubiculo, uti Hispanis in usu est, sic enim non facilitant eruptionem, ut ipsi volunt, sed sanguinem plusquam par est calefacien-
do

do magis, & magis perturbant, & miseris infantibus febrem, sitim, linguam asperam, & siccam, ac quando quidem mortem accersunt.

Jubeant ergo ut moderati regiminis ope tractentur, nec scilicet eos ignibus torquendo, nec frigore etiam externo nimis molestando, sed mediocriter in hisce omnibus procedendo. His factis statim imperanda est venæ sectio, quæ semel iterum, & amplius repetenda prout febris, plenitudo, aliave simptomata postulaverint. Nec cogitent Medici de purgatione in variolis pro sordibus primæ regionis expurgandis, ut nebulones imprudenter faciunt, quippè naturam despumationem molientem a suo opere recedere faciunt; quod si uti pueris familiare est stomachus pravis ingestis abundet, omni opera curandum est, ut clysteribus refrigerantibus, & emollientibus sarcina illa educatur; ut sic natura suus opus perfectius assequi queat. Si igitur pustulis, jam erumpentibus Medicus accedat, ac post earum eruptionem desinat febris, & simptomata remittant, expulsione benè procedente, tunc sanguis mittendus non est, ac nihil agendum, sed naturæ

totum opus comittetur, sufficiet tunc levi-
bus diaphoreticis expulsionem in totum
perficere; si autem erumpentibus pustulis
febris sit intensior, simptomata graviora,
sanguis, non obstante expulsionem, detrahen-
dus, quia sic natura ab onere levata faci-
lius expellit, quod prius fortasse expellere
non potuit, quia nimis oppressa. At si diar-
rhæa interim accidat, eaque fuerit biliosa,
certius sanguis detrahendus, sanguine nam-
que educto cessare solet diarrhæa, quæ raro
in variolis non est periculosa.

Præterea ante variolarum eruptionem
bibant pueruli, aut adulti aquam cum hor-
deo, rasura eboris, & floribus papaveris
rheos alteratam, eaque ipsis concedatur ad
satietatem, interim omnia acida, & tempe-
rantia conveniunt, ut succus granatorum,
citri, sirupus acetositas citri, acetosæ, gra-
natorum, violarum, sal prunelæ, & alia hu-
jusmodi.

*R. conf. hiacintbor. sin. aromatib. &
sal. prunel. ā ℥. i. pulv. cristal. pp. ℥. s.
sirup. granator. ℥. i. aquæ portulac.
℥. ii. me.*

R.

R. confect. hiacinthor. incompl. & spirit. nitr. dulcif. ā ℥. s. pulv. c.c. pp. ℥. i. succi citri ℥. i. sacchar. albis. & aquæ portulac. ā q. s. me. detur cochlear. tim.

Si diarrhæa urgeat.

R. conf. hiacinth. incompl. & pulv. coral. pp. ā ℥. i. sirup. acetositat. citr. & aquæ arnaglos. ā ℥. i. me.

Variolis jam erumpentibus si febris cum simptomatibus adhuc urgeant.

R. conf. hiacinth. incompl. & bezoard. animal. ā ℥. s. sirup. endiv. simpl. & aquæ portulac. ā ℥. i. me.

R. conf. hiacinth. incompl. & pulv. c.c. pp. ā ℥. i. lapid. bezoard. gr. iiii. sirup. violar. & aquæ bord. ā ℥. i. me.

R. conf. alcherm. sin. arom. & antimon. diaphoret. ā ℥. s. sirup. endiv. & aquæ bord. ā ℥. ii. me.

Sic ergò procedendū donec variolæ maturefcent, & febris remittat; cavendo ne fortibus diaphoreticis sanguis nimis excandescat, sic enim expulsio non perficitur, sed impeditur, inò refrigerantibus, & diluentibus leviora tantum diaphoretica immiscenda sunt, in quo casu ptisana supra descripta pro toto morbi decursu confert. Si pustulis jam erumpentibus febris, aut desinat, aut remittat, ac interim suppuratio, & maturatio æquè percurrant nihil aliud præter gran. i. aut ii. lapid. bezoard. in singulis juleculis est offerendum, lapis enim ille specificè prodest variolis, eò quod benignè operando humores ad cutem avocat, & expulsionem perfectam molitur; in quo casu decoctum lentium pro potu ordinario modo à Riverio descripto omnem curationem adimplet; nescio enim quid secū proprietatis habeant lentes, ut variolis sanandis sint utilissimæ, ipse enim eo solo decocto plurimos vidi curatos.

R. lentium excorticatar. ℥. ii. aquæ fontis lib. iii. coque ad tertiæ partis consumptionem. Detur pro potu ordinario.

Mul-

Multa multi jactant, & undique venditant pro variolis sanandis arcana, verum minimè credam unquam impostoribus, & medicastis, imò inter celebres Auctores aliqua laudantur infallibila, quæ verè incertissima sunt, sic Dolæus suo liquore antivarioloso omnibus salutem offert, quam nescio certè an revera ipse præstaret, quia *quisque suum laudat*. Multi etiam tegumentis rubris ægrum operiri imperant, & agnum in cubiculo detineri, humores enim avocate ad cutem hujusmodi credunt, ipse autem nescio quid veritatis id ferat, etenim Magnates, & Principes, qui damascenis sericis, & pretiosis purpurisvolvuntur hocce morbo immaniter pereunt. Si oculi difficilè aperiri queant aqua malvarum abluendi, guttur, & fauces decocto hordei, aut sirupo motor. & granator. cochleat. sumpti defendi possunt. In cordis regione prodest inunctio ex oleo Matthioli, & theriaca. Tandem ne foveæ relinquuntur in facie, ac foeminis pulchritudinem affectantibus, turpiter ingruentes præcavendæ sunt oleo amigdal. dulcium, quo pustulæ madefaciendæ, ut pus sua acrimonia destitutum foveam hujusmodi non relinquat.

CAPUT III.

DE FEBRIBUS PUERPERARUM.

Nihil igitur difficilius in praxi, quam puerperas rectè tractare primis potissimum diebus à partu, quia levi quavis occasione facillimè agrotant, ut ergò Tyronibus notum sit, quid sit agendum eorum morbos in puerperio potissimum oriri solitos breviter describam. Morbus puerperis valdè familiaris est febris lactea, ita dicta quod tempore, quo lac incipit apparere frequenter invadat. Hæc febris ingruere solet duobus, aut tribus diebus à partu, incipit ab horrore quasi ab inferioribus partibus per spinam ascendente in superiores, postmodum ingens subsequitur calor, cum faciei rubedine, siti, lingua modicè humida, & mammarum intumescencia, durat solum per unius, duorum, aut trium dierum spatium, quo usque lac ex mammis fluat, eoque benè fluente, citò desinit. Dicta febris periculosa non est, etiam si ab initiis primo aspectu videatur gravis, quippè lacte jam in mammis existente sponte sæpissimè cedit, atque sub dia-

ria-

riarum genere ab omnibus ferè Auctoribus collocatur. In ipsius curatione, si lochia benè fluant, & sanguinis evacuatio per uterum à partu benè procedat, nihil aliud facere cōvenit, nisi ægram refrigerantibus temperare, in quo casu commune est Valentinis Medicis aquam capillorum veneris, & viperinæ pro potu ordinario nive, aut glacie refrigeratam imperare. Si ergò lochia rectè non fluant, aut sanguinis evacuatio sit pauca, tunc opus est non semel solum, sed bis, ter, & amplius, sanguinem mittere, nulla namque alia evacuatio præter eam tunc indicatur, undè turpiter errant, qui clysteres, purgantia, aliaque hujusmodi puerperis offerunt, quippè his medicamentis sanguinem à partu satis cōmotum magis commoventes, acutas febres non rarò excitare solent; imò lac non potens prius propter nimiam naturæ oppressionem, & onus in mammis apparere, facta venæ sectione statim apparet.

Febris ergò, quæ innumeras puerperas è medio tollit, expertissimosque Medicos quandoque fallit, est febris acuta puerperis valde communis orta ex suppressione lochiorum; hæc igitur febris incipere solet 3. 4. 5. aut alio die à partu si lochia potissimum

num rectè non procedant, & quod magis mirandum lochis ritè fluentibus quandoque advenire, ut refert Hipp. 1. epidem. agrot. 4. Dicta ergò febris sæpè est de genere ardentium, ac non rarò in pluribus, maligna, Incipit cum rigore, atque accessiones tertioquoque die, ut plurimum sibi correspondent, lingua sicca est, urina parum distat à naturali, pulsus celer, & frequens, dolor in regione pubis, & lumborum, & alia adsunt simptomata propria febrium ardentium, & malignarum. Verum simptoma puerperas in hisce febribus magis affligens est diarrhæa serosa, variegata, aut cruda, que innumeras morti tradidit.

Causa hujus febris sunt lochia suppressa, aut sanguinis evacuatio non satis copiosa, quia cum, ut ait vulgare dictum: *Nunquam puerperæ sint satis purgatae*, ex diminuta lochiorum, & sanguinis purgatione fit, ut liquorum ordo pervertatur, & sanguis ad despumationem materiæ inutilis febrem illam intendat. Præterea cum lochia sint acria nimis, & facilè putrescentia in corpore diutius detenta sanguinem immodicè exagitât, & febrem prædictam creant, proinde moneo Tyrones ut puerperas semper rogent statim

à partu de purgatione an scilicet purgatio debite, vel indebite procedat, ac in his ne credant obstetricibus, quia cum sanguis in linteis sparsus, multus appareat cum revera sit paucus, falluntur facile, & impedimento sunt ne Medicus sanguinem mittat, in quo casu accidit, ut optimè notat Heredia, quod in aqua supra papirum delapsa, quæ pauca est quandoquidem, & totam implet papirum; si ergo videat Medicus eas rectè non purgati venam secare debet statim à partu, ut dictos morbos præcaveat. Febris igitur acuta puerperarum periculosa est, eaque plures intereunt, potissimum si lochia non appareant, verum si apparere incipiant, & postmodum rectè procedant, reliquis benè se habentibus, affulget salutis spes.

In reliquis verò eodem modo præfagiendum quo in febribus ardentibus, & malignis. In curatione circa venæ sectionem idem faciendum quod ibi diximus adeò ut tota curationis spes in febribus acutis puerperarum ex suppressione lochiorum ortis sit in venæ sectione collocanda. Deinde ptisana ex capillis veneris, & radice viperinæ glacie, aut nive refrigerata eis præscribenda cum sequenti potione.

R. conf. alchermes incompl. & tintur. tartar. $\bar{a}$ 3. s. sirup. capill. vener. & aquæ ejusdem $\bar{a}$ 3. ii. me. Vel

R. conf. alcherm. incompl. & tinct. croci $\bar{a}$ 3. i. pulv. c. v. 3. i. sirup. capill. vener. & aquæ ejusdem $\bar{a}$ 3. ii. me.

Interim si dolor in regione pubis instat omentum vervecinum vino albo mixtum calidè admoveri potest, aut inunctio ex oleo rutaceo, absinth. amigdal. dulc. cum ung. dialth. & balsam. catholico sine aromatis.

CAPUT IV.

DE FEBRIBUS TERTIÆ REGIONIS,

INter febres tertiæ regionis primò occurrit febris hectica, quæ licet ex prima regione, & secunda possit procedere, quia verò præcipuè apparet in tertia, idcirco inter febres tertiæ regionis adnumeratur. Hectica ergo febris est illa quæ lento quodam calore totum corporis habitum præcipuè marcescere facit. Hæc febris vel per se incipit, vel sequitur alios morbos, ut febres mesentericas, inflammationes internas, atrophiam, puthisim, hipocondriacam, scorbuticam, aut histericam affectionem solèt enim febres quæ hosce morbos comittantur, lentè procedere, & corpus contabescere. Causa igitur febris hecticæ si alios morbos sequatur est illa, quæ tales morbos producit, si autem primò incipiat est fermentum quoddam acre, sanguini adeò inimicum, ut non solum ipsum cogat præternaturaliter commoveri, sed & in totum vitiari, & in ejus naturam verti. Sic post febres mesentericas, & hipocondriacas affectiones, hecticæ febres fiunt quatenus hu-

mores illi in eorum visceribus impacti acres adeò redduntur, ut chilum ibidem transeuntem facili negotio inquinent, indeque labes toti sanguini communicetur. Ex pure similiter in phthisicis utpote acri, & sanguini heterogeneo oritur febris hectica. Ac tandem plures sunt, qui ex sua natura, sive id ab ortu jam habeant, sive postmodum assequantur, sanguinem maximè dispositum habent, ut levi quavis de causa in febres hecticas incidant, propterea eas à principio invadere posse statuimus.

Tres gradus febris hecticae communiter distinguuntur, ac licet in secundo, & tertio gradu facile agnoscat, non ita in primo. Verum febris hectica jam sub initiis id proprium habet, ut calor ad tactum levis sit, ægri benè sibi videntur valere, quasi non febricitarent, febris continua est cum inæqualitate, & celeritate in pulsu, corpus sensim marcescit, ac nullum grave simphoma apparet.

His omnibus accedit infallibile signum, quod scilicet duabus, aut tribus horis à cibo, febris aliquo modo ingravescat cum aliquo faciei rubore. In secundo autem, & tertio gradu jam corpus adeò extenuatur, ut

cutis vix ofsibus hæreat, facies squallida est, & tristis, oculi concavi, nasus acutus, tempora collapsa, aures subversæ, & frigidæ, quæ facies Hippocratica dicitur eò quod ab Hipp. pingatur, lib. 1. prognost. in eo statu ergò miseri ægri sunt gelidæ mortis imago.

Prælagium hujus febris infelix est, nam præterquamquod est longissima omnia remedia quantumvis efficacissima spernit, & ægros sæpissime jugulat. Si sit in primo gradu adhuc, admittit curationem, in secundo, aut in tertio nullo modo curari potest. Alvi fluxus eidem superveniens solet esse colliquativus, & mortem citò venturam præannuntiat. In juvenibus difficulter, in senibus nullo modo curatur. Si accedente alvi profluvio, crura intumescant, mors ostia pulsat.

In curatione videndum est, an hæctica febris alios morbos sequatur, nam tunc habita ratione aliorum morborum, eis, & feбри simul est succurrendum. Sic si proveniat ab stomacho pravè digerente, ut commune est, curandum est, ut stomacho respiciatur, & feбри. Generice tamen omni feбри hæctice conveniunt restaurantia, humectantia, diluentia, & acres humores temperantia. Inter restaurantia locum habent juscula vi-

perarum. , ut

R. frustul. carnis vervecin. & pulli
gallinac. fol. borrag. endiv. lactuc. ā
manip. i. coque ut fiat jusculum, cui sub
finem adde carnis viperarum frustul. i.
leviter bulliat.

Sumatur hoc jusculum per plures dies
repetitum matutino tempore. Si febris he-
ctica sit in hipocondriacis, &c. misceri pos-
sunt prædicto juri pulvis ocul. cancr. c. c.
tartarum chalibeatum, tartarus nitratus, &
alia dictis morbis appropriata. In usu etiam
est ad restaurandum, & humectandum jus-
culum facere ex ranis, ostreis, aut testudini-
bus; item gelatina c. c. quæ sic describitur à
D. Fuller.

R. ped. ovium numer. iiii. ped. vitul.
num. ii. rasur. c. c. ebor. ā ℥. i. ichthyo-
col. ℥. s. gum. arabic. tragacanth. ā ℥.
ii. aquæ bord. depurat. lib. xii. coq. ad
lib. iiii. colaturæ adde sacchar. ℥. iii.

me. Usurpanda est recens aliter enim cito putrescit.

Inter restaurantia præscribi solet à Medicis Valentinis aqua quæ vulgo dicitur *Palata*, sic describitur.

R. testud. eviscerat. num. i. pull. gallinar. eviscerator. num. ii. ranar. eodem modo paratar. num. xii. panis albisissimi recent. lib. i. folior. borrag. & lactuc. ā ℥. iv. panis scindat. in taleolas, & humectetur cum aqua rosar. animalia eviscerata pistentur, & ex omnibus fiat stratum super stratum in alembico Vitreo, hinc destillent. secundum artem.

Inter humectantia, & diluentia, & temperantia locum habent emulsione.

R. amigdal. dulc. preparat. par. iiii. semin. quatuor frigidior. major. ā ℥. i. semin. lact. & papaver. alb. ā ℥. s. cum
 aqua

*aqua bord. extrahatur emulsio, cui adde
sirup. violar. ℥. i. me. & per plures dies
repetatur matutino tempore.*

Item conveniunt balnea aquæ dulcis, quæ usurpari possunt ægro satis robusto existente alternis diebus, ita ut in nimios sudores non cogatur; nec nimis calida sit aqua, sed temperata. Hora ingrediendi balneum est 9. matutina assumpto jusculo, aut 5. vespertina, peracta ciborum digestionem. Post balneum, imò & in ipso balneo, dummodò ægri vires id postulent iterum nutriendus jusculo modo jam dicto. Si his ergò medicamentis febris non obediat, tunc lac caprillum, aut asininum est præscribendum, equidem istud nutrit, diluit, temperat, vitiosas ebullitiones coercet, & acres liquidorum particulas hebetat. Præscribi incipit matutino tempore jejuno stomacho, & sub primis diebus propinatur ad uncias octo, magis, vel minus, pro majori, vel minori ventriculi robore, postmodum natura jam lacti magis assueta, dosis augenda est, ita ut mane, & vesperi præscribi possit, ac si opus sit, & æger ferre possit, dieta lactea est reficiens
 dus.

dus. Si lacte assumpto acefcat in ventriculo;
 aut corrumpatur, vel rugitus, & flatus præ-
 termodum commoveat, tunc ab eo abstinend-
 um, & aliis remediis curatio est aggredien-
 da. Denique fedulò notandum est, non rarò
 accidere, ut in conjugatis, propter immo-
 dicum exercitium coitus, febres lentæ cum
 atrophia adveniant, easque sub tabis dorfa-
 lis nomine explicat Hipp. ut videre est apud
 Heredia, Riverium, & alios, in quibus me-
 dicamenta refrigerantia, & diluentia non
 conferunt, profunt imò restaurantia, nu-
 trientia, & illa quæ sanguinem nimis depau-
 peratum restaurare valent, ut juscula vipe-
 rarum, gelatina c. c. modo superius addu-
 ctò, &c.

Inter febres tertiæ regionis adnumeran-
 tur febres lymphaticæ à vitio lymphæ pro-
 ductæ à paucis cognitæ, & à paucissimis be-
 ne curatæ. Fiunt ergò hujusmodi febres à
 lymphæ salibus acerbis diversi generis re-
 pleta, & ab ipsis nimis vitata, hinc vel in
 suo motu turbatur, & stagnare cogitur pro-
 pter nimiam crassitiem, quo modo inducit
 febrem quasi lentam cum atrophia, artuum
 dolores, distillationes, aliasque hujusmodi
 affectiones quæ febres lymphaticas comite-
 tan-

tantur, vel sanguine in consensum ducto, eoque simul coagulato pleuritides, peripneumonias nothas, & similia damna infert. Undè si vitium æque sit in sanguine, ac in lymphâ oriuntur febres acutæ cum siti, linguæ asperitatæ, delirio, & post ipsum comate, modo quo sat in tractatu de febribus ardentibus dictum est. Si autem sanguis vitio magno non laboret, interimque lymphâ maximè vitiata sit, tunc oriuntur febres lymphaticæ, de quibus agimus in præsentî. Febres ergò istæ tale commercium habent cum messentericis, ut nequeat una sine alia reperiri, propter quod mihi solemne est, eas lymphatico-messentericas appellare. Est ratio, quia cum saliva sit lymphæ portio glandulis salivalibus filtrata, eaque fere præcipuum sit digestionis menstruum, hinc fieri non potest, quin lymphâ vitiata, prima alimentorum digestio non vitietur, undè oritur tanta connexio inter morbos lymphæ, & messenterii, undè non immeritò Baglivus: *Qualis saliva, talis chylus, qualis chylus, talis iterum saliva.*

Cognoscuntur ergò febres lymphatico-messentericæ, per ea signa, quæ pro messentericis agnoscendis adducta sunt, quibus præ-

præcipuè familiare est, lento calore circa
 vespèras potissimum aucto comittari, lin-
 gua in his pariter febribus viscida est cum
 spurcitie, & lentore circa dentes, urina na-
 turalis, pulsus secundum naturam, solaque
 levi celeritate auctus. Dolores quandoque
 vagi hinc, indè molestant, ac hominibus la-
 boribus nimis fatigatis, & senibus sunt fa-
 miliares. Hieme potissimum invadunt, &
 nisi rectè tractentur in hæcticas facillè tran-
 seunt. Diarrhæa aliquando adest seriosa, &
 alba, per quam impuritates mæssenterii ex-
 purgari solent. Ac tandem adeò lente vide-
 tur procedere, ut facillè cum hæcticis confun-
 di possit; distinguuntur tamen, quia calor,
 qui in hæcticis post cibum augetur, infalli-
 biliter adest post unam, duas, aut tres horas
 ab alimentis assumptis, sine pedum tamen
 refrigeratione, & per spatium duarum, aut
 trium horarum durare solet, atque adeò ac-
 cenditur, ut primum facies rubore levi suf-
 fusa, quasi flamma repentina (sic se expli-
 cant ægri) accendatur, & postmodum cor-
 pus præsertim in dorso calefiat; secus autem
 in febre lymphatica, cujus accessiones circa
 vespèram, accedente nocte, invadunt cum
 pedum refrigeratione, & durant per octo, &
 de-

decem horarum spatium, aut amplius. Sic accidere observavi in hipocondriacis, scorbuticis, & foeminis suppressione mensium laborantibus, in quibus ob vitiatam lympham, & primam digestionem familiares sunt febres lymphatico-mesentericæ, quæ sensim in hæcticas transeunt, donec misere ægros jugulent.

Febres ergò istæ, eodem modo quo mesentericæ, longæ sunt, & facile in hæcticas transmutabiles. In senibus, & scorbuticis difficilè admodum curantur. Quare Tyrones nunquam spondeant citam curationem, quippè prudentia Medici, & patientia egrî has febres curare solent. Curatio hujus febris eodem modo instituenda est, quo diximus de mesentericis, eadem namque intentiones ad eam curandam occurrunt, id solummodò innuam cautè in hisce febribus procedendum in immodico aquæ frigidæ potu, quia lymphæ viscida magis reddita, morbus tenacior evadit, propterea ad lympham leviter attenuandam, & ipsius sales corrigendos pro potu ordinario decoctum falsæparillæ, & radicum petroselini commendo. In reliquis verò, sicut in mesentericis procedendum.

Tandem sub febribus tertiæ regionis numerantur febres diariæ, ortæ à constipatione, quæ propter impeditam sanctorianam transpirationem sæpissimè ingruunt, & unius, aut duorum dierum spatio finiuntur, propter quod inter diarias meritò enumerantur. Licet igitur plures sint febres diariæ à variis causis ortæ, ut ab ira, insolatione, vigilia, animi mœrore, &c. & ita dicantur, quia ultra unius diei terminum non progrediuntur, tamen cum omnes eodem uno modo curentur, trademus dignotionem, & curationem febris ortæ à constipatione, qua cognita reliquæ facile innotescunt.

Dum ergò incautè aliquis auræ frigidæ repente occurrit, poris interim quavis de causa immodicè apertis, & liberè procedente transpiratione febris oritur cathartalis, ex diariæ genere, vulgo à constipatione. Incipit per vehementem rigorem, quem adeò in aliquibus vehemens subsequitur calor, ut in ardore sæpius ardentes febres videatur æmulari. Facies rubet. Caput gravitate primum, deinde dolore quasi lancinante affligitur, dolores simul vagi hinc, indè molestant. Lingua, urina,
&

& pulsus ferè sunt secundum naturam. Febris absque accessionibus per integrum diem, & amplius aliquando procedit, donec levi quodam madore finiatur. Præcipuum igitur signum ad has agnoscendas febres ex ipsa ægrotantis relatione desumitur, equidem ipse suspicionem de constipatione propter susceptum frigus, habere refert.

Prognosis hujus febris fælix est, duorum enim, aut trium dierum spatio ad summum terminatur. Verum cum ipse observaverim omnes acutos morbos sub falso constipationis prætextu invadere, moneo Tyrones, ut in hujusmodi febribus (si agnoscant præsertim per alia signa, patientem ad acutos morbos proclivem esse) caveant semper ne transeat in acutos, quia id frequentissimum est.

Curacionem harum febrium natura ipsa satis absolvit, equidem levi commoto sudore eas perfecte solet judicare, hincque mulierculæ sua habent remedia, quibus Medicos ad has febres sanandas non vocant. Omnis ergò harum febrium curatio in levi movendo sudore, & augenda transpiratione sita est. Hoc faciet Medicus

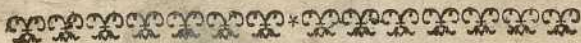

cus per levia diaphoretica, ut sal. card. bened. cum sirup. papav. rubr. & aqua bugloss. vel decoctum folior. the, aut florum cordial. calide sorbillatum omnem curationem absolvunt: quæ omnia medicamenta, sub febris declinatione, potius quam in initiis conferre observamus. Interim corpus non adeo stragulis cooperiendum oportet, ut in violentos sudores adigatur, quippè plures sunt ægri, qui quavis adhibita diligentia minimè sudant, sufficit ergo ad integram harum febrium curationem, liberam reddere transpirationem, quod levi solum madore satis perficitur.

Hæc ergo febrium notitia Tyronibus pro praxi exercenda sufficiet, quia non ex mentis conceptibus, sed ex ipsa praxeos doctrina, & observatione desumitur, & gravissimorum in praxi Auctorum studio compensatur. Reliquas ergo febrium species, ut tytiophias, hæmitratæos, triphodes, affodes, elodes, lipirias, epialas, & alias hujusmodi non adduco, tum quia ad malignas, aut ardentes reducuntur, tum quia rarius in praxi occurrunt, & apud Authores longè explicantur, ad quos Tyrones remitto.

FINIS.

DIS.

DISSERTATIO EPISTOLARIS
EJUSDEM AUTHORIS
AD AMICUM.

De Morbis Epidemicis.

VEHEMENTER postulas Vir studio-
sissime, ut meas tecum conferam
de morbis epidemicis observatio-
nes, quod eò lubentius facere constituo,
quò te jam dudum in hisce propagandis,
& promovendis laborare satis scio. Igitur
mirari subit ante omnia, hoc de morbis epi-
demicis studium tam parum à Medicis coli,
cum aliundè in aliis ad salutem non ita
vel conservandam, vel restituendam pro-
priis multum insudent. Aliter ergò de hu-
jus studii utilitate sensisse videtur Gre-
cæ Medicinæ Parens, & verus naturæ ob-
servator Hippocrates, qui omnes suas ob-
servaciones in libris Aphorismorum, &
Epidemiorum relinquere non dubitavit. Ac

licet duos tantum de morbis epidemicis libros, primum scilicet, & qui nunc tertius dicitur, verè reliquerit, eos tamen tam solidè, accuratè, & eleganter composuit, ut quid simile in posteris frustra quæsieris. Solus Sidenhamius ejus vestigia sequi constituens, constitutiones reliquit epidemicas à nullo hæctenus exactè emulatas. Negandum tamen non est inter Italianos Ramazzinum optimè de hoc argumento tractasse, atque in Germania plures esse, qui hac de re satis foeliciter promeruerint; nihilominus hi pauci sunt, nec eorum vita pro studio adeò utili perpetuando sufficere potuisse videtur. O utinam Hispanus noster Navarrete, quod mente diutius meditatus fuerat, operibus potuisset perficere; sperandum certè plus erat ab hoc uno, quam à multis aliis, cum in eo facundia, ingenii vis, observatio attentæ, aliaque ad hoc studium promovendum necessaria abundè reperire fas esset. Verum ne te in his terendis nimis involvam, ac ut meas lucubrationes communicem, advertas velim Medicos communi errore vexari, dum quælibet febres singulis annis grassantes per generales regulas vel tertianæ conti-

nuæ , vel malignæ , vel ardentis curare contendunt , cum sapissimè toto cœlo distare soleant ob diversam epidemicam constitutionem. Si non singulis annis ad minus per duorum vel trium annorum cursum mutari solet epidemica constitutio adeò, ut benè mederi volenti singulis annis circa Februarium attentè considerandum sit, quisnam mos, genium, periodus, & modus febrium tunc savientium, num cum febribus præteriti anni congruant, num ab ipsis discrepent; quia febres Vere grassaturæ circa finem Januari incipere solent, ac per Aprilis mensem fortius invadere. Imò, & in uno eodemque anno sub diversis ejus stationibus videndum est, num epidemici morbi v.g. qui grassati sunt Vere convenient cum autumnalibus, num diversimodè curari debeant. Quam pulchrè Sidenhamius inquit: ut qua metho-
do agros curren- te anno liberaveris, eadem anno jam vertente forsan de medio tolles. Errant etiam practici dum judicant, epidemicos morbos aliquibus tantum annis grassare silentibus reliquis, cum nullo non tempore non observabiles appareant morbi à communi causa procedentes. Id

certò affirmare possum singulis annis constitutiones epidemicas observari, quæ quandoquidem cum præteritis annis congruant, quandoquidem dissentiant; propterea ad rectè medendum ad constitutiones epidemicas omni attentione inspiciendum esse, sæpissimè inculcat Hoffmanus. Nec prætereundum hic est observationem externarum temporum constitutionum plurimum ad epidemicos morbos sanandos conferre, ac licet Sidenhamius non manifestas, sed occultas aeris qualitates causas esse epidemicarum constitutionum accurata didicerit observatione, nihilominus certum est sensibiles, & manifestas aeris qualitates ad corpora disponenda ut facilè in morbos incidant, plurimum conferre. Hinc Hippocrates nedam advertit morbos à ventorum mutationibus procedentes in toto tertio aphorismorum libro, sed & notabiles, sensibilesque temporum, ventorumque mutationes prius advertit, quam morbos epidemicos describere agrediatur. Atque hanc viam sequentes nostri temporis observatores per observationes barometricas, diversos gravitatis atmospheræ gradus, per thermometricas varietatem in
fri-

frigore & calore , per aerometricas , & higrometricas denique id faciunt , ut varios humiditatis & siccitatis gradus in atmosphaera regnantes exactè distinguere sciant. Inde omnes concludunt, sensibiles aeris ventorumque mutationes corpora maxime disponere ad morbos epidemicos, qui propterea non praesentium , sed praeteritarum ut plurimum constitutionum sunt effectus. Id denique advertendum restat constitutiones epidemicas suos habere augmenti & imminutionis gradus; sensim enim incipiens primo anno epidemica constitutio solet esse levis, ac postmodum increscens eò devenit, ut jam totas vires exercere videatur , donec postmodum iterum mitescere incipiat ; atque tota epidemica constitutio suas habet statas periodos , quales in certis morbis observantur. Ex qua igitur causa epidemicæ oriuntur constitutiones, difficile & longum nimis esset indagare, hic innuere sufficiat , miasma quoddam subtile , penetrans , activissimè naturæ cum aere nostris corporibus communicari , quæ secundum varias eorum constitutiones , vel diversimodè alterare potens est. Undè autem illud oriatur , & quomodo ad diver-

las producendas epidemicas constitutiones disponatur res est subtilioris indaginis, cujus explanationem epistolæ brevitatis non permittit, si autem opportuna adaptetur occasio, meas hac de re conjecturas tecum communicare non verebor. In curatione epidemicorum morborum lentè in primis procedendum docet communis experientia, nisi enim attento genio, indole, & natura morbi epidemici non facile est rectas dirigere indicationes ad ipsum curandum. Oportet ante omnia notare, ne venæsectiones, aut purgationes per regulas generales excerceantur, antequam integrè perspecta fuerit morbi vis, & indoles, aliter enim innumeri committuntur errores initio curationis, nunquam sufficienter emmendandi. Sed quia hæc melius exemplis quam verbis complectuntur, unam hic describo constitutionem epidemicam, quæ tamquam norma ad morbos epidemicos observandos à minus exercitatis haberi poterit.

CONSTITUTIO EPIDEMICA
annorum 1736. 1737. 1738.

COnstitutio temporum trium annorum talis fuit, ut ad siccitatem potius vergeret, quam humiditatem. Per hyemem venti boreales & Zephiri regnarunt, nives copiosæ, pluvix paucæ, dies sereni; accedente Vere frigus permanuit, pluvix tonitruosæ, & mēse Aprili āni 1737. aurora borealis apparuit. Estas calida, sicca, tonitruosa, ventis nihilominus orientalibus aliquantisper temperata. Autumnus siccus, obscurus, nebulosus; Mercurius in barometro ad magnam elevabatur altitudinem, atque hi tres anni parum inter se discrepantes observati sunt. Per hyemem Pleuritides, apoplexiæ, mortes repentines hinc indè apparuerunt, licet non tam frequentes ut in aliis constitutionibus. Vere autem caput extulerunt febres petechiales, acutæ, inflammatoriæ. Autumno morbi comitiales, tertianæ, & hecticæ febres prævaluerunt. Unam aut alteram historiam horum morborum pro majori claritate hic apponam.

PLEU. 3

PLEURITIDIS EPIDEMICÆ

historia.

Sub medium Januari Pleuritides apparuerunt epidemica quæ cadente Aprile evanuerunt. Sic ægros invadebant. Conquærebantur de intenso capitis dolore circa tempora, mox frigus, & rigor per totum corpus, febris deindè acuta, vehemens, nullus dolor in costis, & latere sub primis diebus, nec tussis. Pulsus parvus, celer, frequens, febris per periodos crescebat. Circa diem tertium tussicula cum dolore vago in latere apparebat, levis spirandi difficultas, lingua alba, humida, febris imminuta, dolor capitis pertinax, maxillarum rubedo, sputum paucum; circa diem quintum exacerbabantur omnia, urinæ paucæ, rubræ, pulsus frequentior, respiratio difficilior, sputum nullum, insomnia, vigiliæ, anxietates, diarrhæa biliosa; circa diem septimum moriebantur; pauci solum sanati sunt per sputum, aut sudorem, potissimum circa initium Aprilis.

Per hoc tempus ceperunt febres petechiales, quæ totam fer Civitatem invaserunt, conquærebantur primum ægri de in-

tenso capitis dolore per aliquot dies, quia à negotiis vacarent, postmodum repente ingruerat rigor cum febre, insomniis, vigilia, & anxietatibus. Sitis multa in initiis, lingua humida, & albescens. Circa diem quintum tremores, delirium, lingua sicca, tussicula, spirandi difficultas, urinæ rubræ, pulsus magnus, celer; in die septimo apparebant maculæ, ut plurimum rubræ per univcrsum corpus, nocte antecedente plurimum delirabant, implacide degebant. Circa diem nonum, lingua sicca, nulla sitis, urinæ subpallidæ, delirium leve, propensio ad somnum. Circa diem undecimum coma vigil, maculæ evanuerunt, simptomata omnia fortiora. Circa diem decimum quartum frequenter liberabantur, sani apparebant. Quibus diarrhæa bilioso-serosa per totum morbi decursum comittabatur omnes sanabant, è converso quibus alvus stricta adeò ut nec medicamentis obediret, peribant. Quibus furditas superveniebat omnes ferè evaserunt, sicut ii quorum pulsus magni, & vehementes apparuerunt. Qui moriebantur ex convulsionibus peribant. Vehementius invasit viros, quam foeminas, & plebem

potius quam gentem urbanam, quod jam Mutinæ observasse testatur Ramazzinus.

Harum febrium curatio eo dirigebatur, ut ægri paucis remediis tractarentur, ut alvus libera semper servaretur, & naturæ plusquam Arti in curatione relinqueretur. Ad alvum in similibus febribus liberam servandam fugienda purgantia acra, nec rhabarbarum quid præstat, oportet ad nitrum confugere quo solo id consequitur si magna dosi propinetur. Præscribendum igitur est nitrum singulis quatuor horis ad dracmam unam adeo ut intra nocturnon plusquam unciam assumat æger, & certo alvus placidè lubrica servabitur. Cætera quæ ad curationem pertinere possunt tu scis optimè, & spero in observandis epidemicis constitutionibus te plurimum laboraturum. Utinam D.O.M. tuis velit succurrere votis. Dabam Valentia, die 12. Novembris anni 1743.

INDEX

TRACTATUUM, ET CAPITULUM
in hoc Opusculo contentorum.

TRACTAT. I.

- De Urinis. Pag. 1.
 Caput I. Quid, & quotuplex sit Urina. P. 1.
 Caput II. De coloribus Urinarum. Pag. 10.
 Caput ultimū. De sedimēto Urinarū. Pag. 17.

TRACTAT. II.

- De Pulsibus. Pag. 23.
 Cap. I. De essentia Pulsus. Pag. 23.
 Caput II. De differentiis Pulsuum. Pag. 39.

PHARMACIA Galenico-chimica ad Tyrones.
Pag. 44.

- Caput I. Admonentur Tyrones circa remedium electionem. Pag. 44.
 Caput II. De alterantibus in genere. Pag. 48.
 Caput III. De alterantibus specificis. Pag. 59.
 Caput IV. De expectorantibus. Pag. 68.

Ca-

Caput V. De stomachicis.	Pag. 78.
Caput VI. De hepaticis, & splenicis.	Pag. 85.
Caput VII. De nephriticis, & histericis.	P. 89.
Cap. VIII. De medicamentis purgantibus.	P. 100.
Cap. IX. De emeticis, seu vomitoriis.	P. 123.
Caput X. De ureticis.	Pag. 140.
Caput XI. De sudoriferis, & diaphoreticis.	Pag. 147.
Cap. XII. De clysteribus.	Pag. 155.
Cap. XIII. De anodinis, & vesicantibus.	P. 163.
Caput ultimum. De venæ sectione.	Pag. 170.

TRACTAT. IV.

De Febris.	Pag. 181.
Cap. I. De essentia febris.	Pag. 181.
Caput II. De differentiis februm.	Pag. 186.
Febres mesentericæ.	Pag. 191.
Tertianæ intermittentes.	Pag. 203.
Quartana febris.	Pag. 222.
Cap. III. De febris secundæ regionis.	P. 227.
Febris ardens.	Pag. 228.
Febris maligna.	Pag. 244.
Variolæ.	Pag. 255.
Cap. IV. De febris puerperarum.	Pag. 267.
Cap. V. De febris tertiæ regionis.	Pag. 272.
Febris hæctica.	Pag. 272.
Dissertatio epistolaris.	Pag. 285.

11

LUIS BARDON
LIBRERO - ANTICUARIO

Madrid

VE TO
DE DIE

QUE TE
LEAV. II
NO PUEDE

